

# ÅBO AKADEMI - HUMANISTISKA FAKULTETEN

Abstrakt för avhandling pro gradu

Ämne: Nordisk historia	
Författare: Robert Lindberg	
Arbetets titel: Handboll i Finland – en finlandssvensk angelägenhet? En studie över handbollens spridning i Finland 1920–1960	
Handledare: Nils Erik Villstrand	Handledare: Marko Lamberg
<p>Handboll är en sport som influerats av ett antal olika bollekar från olika håll i Europa. Handboll utvecklades i Tyskland till en utomhusgren medan sporten i Danmark tidigt började utövas inomhus. Till Finland kom utomhusvarianten på 1920-talet med gymnastikläraren Oskari Väänänen som kommit i kontakt med sporten i Tyskland. På 1940-talet grundades handbollsförbundet som omedelbart började sprida inomhushandboll utgående från Svenska handbollsförbundets regler. Handboll spelas idag främst längs med den svenskspråkiga kustremsan i södra Finland och har inte lyckats spridas norrut.</p> <p>I avhandlingen undersöks orsakerna till att handboll idag spelas på ett så litet geografiskt område och främst av finlandssvenskarna i södra Finland. Utgående från tre teman: språk, klass och urbanitet undersöks handbollens historia i Finland för att möjligtvis hitta spår som förklarar varför inte handbollen lyckades då andra nykomlingar under samma tidsperiod, såsom boboll och korgboll, lyckades.</p> <p>Avhandlingen förankras teoretiskt till en ram som är utarbetad av Johnny Wijk, professor i idrottshistoria vid Stockholms universitet. Ramen har utarbetats för att förklara orsakssamband bakom olika idrottsgrenars framgång på elitnivå. I avhandlingen kommer samma faktorer att användas för att förklara en idrottsgrens misslyckade framgång. Utgående från tre nivåer, <i>samhällsförutsättningar</i>, <i>idrottens generella förutsättningar</i> och <i>en specifik idrottsgrens förutsättningar</i> samt de faktorer som bör beaktas, ger ramen möjlighet till bättre förklaring och förståelse varför en idrottsgren lyckas eller misslyckas i spridningen samt framgången eller bristen på framgång.</p> <p>Materialet i avhandlingen består av korrespondens och verksamhetsberättelser ur handbollsförbundets arkiv, Arbetarnas Idrottsförbunds arkiv samt ur Suomen Voimistelija Urheiluliittos arkiv. Därtill har tidningar och placeringstabeller fungerat som material. Forskningslitteraturen kring handboll är högst bristfällig medan forskning kring övrig idrott däremot är riklig.</p> <p>I avhandlingen studeras tre teman som kan tänkas ge svar på frågeställningen och utgående från undersökningen kan det konstateras att varken språk eller klass är skyldiga till den misslyckade spridningen. Däremot visar undersökningen tydligt att det sista temat, urbanitet, i högsta grad är orsaken till att sporten under 1940- och 1950-talen inte spred sig norrut. Orsakerna som ges är sambandet mellan behovet av inomhushallar och bristen på pengar i efterkrigstida Finland. Det som avhandlingen inte kan förklara är varför inte sporten efter undersökningsperioden spritt sig, då den ekonomiska situationen i Finland förbättrades. Det får bli föremål för fortsatt forskning.</p>	
Nyckelord: Handboll, idrott, sport, boboll, korgboll	
Datum: 17.4 2013	Sidoantal: 79

# **Handboll i Finland – en finlandssvensk angelägenhet?**

En studie över handbollens spridning i Finland 1920–1960

Robert Lindberg, 31631.  
Avhandling Pro gradu  
Nordisk historia  
Handledare: Nils Erik Villstrand  
Marko Lamberg  
Humanistiska fakulteten  
Åbo Akademi  
Våren 2013

## Innehållsförteckning

<b>1 Inledning</b> .....	1
1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning .....	3
1.1 Teori, metod och begrepp .....	5
1.2 Forskningsläge .....	9
1.4 Källor .....	13
1.5 Disposition.....	14
<b>2 Idrotten i Finland och handbollens tillkomst</b> .....	16
2.1 Idrotten i Finland .....	16
2.2 Utomhushandboll .....	19
2.3 Inomhushandboll .....	21
<b>3 Handbollsförbundets verksamhet</b> .....	23
3.1 Propagandaverksamheten .....	23
3.2 Lösningen på hallfrågan .....	29
<b>4 Konkurrerande idrottsgrenar</b> .....	40
4.1 Boboll .....	41
4.2 Korgboll.....	46
<b>5 Den geografiska och språkliga spridningen</b> .....	51
5.1 Föreningar från huvudstadsregionen .....	52
5.2 Övriga föreningar .....	57
<b>6 De politiska idrottsförbunden</b> .....	62
<b>7 Sammanfattning</b> .....	71
<b>Käll- och litteraturförteckning</b>	

## **Lista över tabeller:**

Tabell 1. Schematisk modell över förklaringsfaktorer och orsakssamband vad gäller framgångsmöjligheter på elitnivå, s. 6.

Tabell 2. Kurser i boboll ordnade av SVUL 1930–1960, s. 45.

Tabell 3. Kurs- och matchverksamhet i AIF:s bobollsavdelning 1930–1960, s. 46.

Tabell 4. Kurs- och matchverksamhet i AIF:s korgbollsavdelning 1940–1960, s. 48.

Tabell 5. Kurs- och matchverksamhet i korgbollsförbundet 1947–1960, s. 49.

Tabell 6. Lag från huvudstadsregionen i mästerskapsserien 1944–1960, s. 53.

Tabell 7. Lag utanför huvudstadsregionen i mästerskapsserien 1944–1960, s. 58.

Tabell 8. Medlemsantal i Skyddskåren, SVUL och AIF 1919–1939, s. 63.

Tabell 9. Handbollsutövandet i AIF 1943–1955, s. 67.

Tabell 10. Kursverksamhet i handboll inom SVUL 1957–1959, s. 70

## 1 Inledning

Finländarna är ett idrottande folk som skördat stora framgångar i friidrott, ishockey och motorsport, för att nämna några. Traditionen att idrotta har i Finland länge varit stark och idrottsgrenar såsom boboll, korgboll och, på senare tid, innebandy har slagit rot i det finländska idrottssamhället. Det har emellertid inte gått lika bra för alla sporter som försökt sprida sig i landet. En av de sporterna är handboll, som i det övriga Europa är en populär sport, men som i Finland av någon orsak inte nämnvärt lyckats sprida sig norr om den svensktalande kustremsan i söder. Har det alltid varit så och har det alltid främst varit finlandssvenskar som utövat sporten? Handboll spelas idag främst i huvudstadsregionen men även Borgå, Karis och Sjundea är aktiva handbollsorter i Nyland. I Åboland spelas sporten i Åbo och Pargas medan Riihimäki i Tavastland är den nordligaste utposten. I den här avhandlingen kommer jag att försöka undersöka varför inte handbollen spridit sig norrut och varför det främst är finlandssvenskar som idag utövar sporten.

Handbollen kom till Finland i början av 1920-talet då gymnastikläraren Oskari Väänänen återvände från en resa i Tyskland där han hade bekantat sig med den i Tyskland populära sporten *Torball*. Handboll kom senare att hämtas till Västnyland av en dansk vid namn William Olsen, som hade deltagit som frivillig i vinterkriget och därefter slagit sig ner i Fiskars som gymnastiklärare. I avhandlingen kommer två epoker att behandlas, tiden innan andra världskriget och tiden efter. Den andra epoken fick i princip sin start redan mellan vinterkriget och fortsättningskriget då finska handbollsförbundet grundades en månad innan fortsättningskriget bröt ut.<sup>1</sup>

Den andra perioden inleddes dock på allvar efter kriget då handbollsförbundet aktivt kunde börja sprida handbollen i Finland. Eldsjälen inom Helsingfors IFK:s handbollssektion Harald Hjelt, som kom att sitta många år i handbollsförbundets styrelse under 1940-talet, verkade under åren 1942–1943 som den främste budbäraren av handboll i huvudstadsregionen och i Åbo då han ordnade propagandamatcher för att väcka intresse för sporten.<sup>2</sup>

Undersökningen kommer kronologiskt att vara indelad i två avdelningar och tematiskt i tre avdelningar. Den tematiska indelningen, språk, klass och urbanitet, kommer att vara mer synlig och förhoppningsvis ge svar på frågorna.

---

<sup>1</sup> [http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar\\_svenska.pdf](http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar_svenska.pdf) 6.3.2013.

<sup>2</sup> Jaakko Tuominen, *Suomen käsipalloliitto 1941–1961*, (Vammala 1961), s. 7–22.

Handboll spelas idag i Finland av ca 3000 spelare varav 2400 är juniorer.<sup>3</sup> I Sverige spelar drygt 100 000 personer handboll. Dessa siffror kan jämföras med antalet ishockeyspelare i Finland som 2012 var 56 526.<sup>4</sup> Det visar att handboll inte är en liten sport utanför Finland. Orsaken till att jag presenterar siffrorna är för att klargöra hur stor sport handboll är internationellt och samtidigt även rättfärdiga behovet av den här avhandlingen.

Eftersom utgångspunkten i avhandlingen är att försöka förklara dagens utbredning i Finland utgående från de första decennierna är det på sin plats med en kort redogörelse för var i Finland handboll spelats under 1900-talet. Var handboll spelades innan handbollsförbundet grundades är svårt att svara säkert på i brist på källor, men troligtvis åtminstone på de platser Oskari Väänänen var aktiv som gymnastiklärare. Väänänen arbetade som gymnastiklärare i Viborg 1922–1923, i Nyslott 1923–1929 och därefter i Helsingfors. Efter att handbollsförbundet grundades och börjat sprida sporten systematiskt spreds sporten allt mer. 1943 startades distriktsserier och vid den tidpunkten spelades handboll, förutom i Helsingfors och Åbo, i Mariehamn, Pargas, Tammerfors, Tervakoski, Valkeakoski, Varkaus samt på många orter i västra Nyland. I mitten av 1940-talet fanns intresse i Österbotten för att utöva sporten men något ordentligt fotfäste fick den aldrig där. På 1950-talet koncentrerades utövningen allt mer till västra Nyland, Helsingfors och Åbo. Villmanstrand och Tammerfors, som varit aktiva på 1940-talet och delvis på 1950-talet, försvann för gott från handbollsplanen. På 1960- och 1970-talen dök en ny ort upp då *RiPS* från Riihimäki i Tavastland gjorde en visit i mästerskapsserien på 1960-talet och på 1970-talet kom *Riihimäen Cocks* för att stanna i serien. Under 1980-talet gjorde en förening från Lahtis en kort visit i mästerskapsserien men i övrigt kan det konstateras ganska klart att det ända sedan 1960-talet spelats handboll främst i Helsingfors, där en majoritet av lagen funnits, västra Nyland, Åbo, Borgå och Riihimäki. Med andra ord spelas handboll, med undantag av Riihimäki, inom ett ganska avlångt område längs med den södra kusten. Årets säsong, 2012-2013, spelar HIFK (Helsingfors), Dicken (Helsingfors), Akilles (Borgå), Atlas (Vanda), Sjundeå IF (Sjundeå), BK-46 (Karis), Cocks (Riihimäki), West (Grankulla) och ÅIFK (Åbo) i mästerskapsserien, som nuförtiden bytt namn till SM-Liiga

---

<sup>3</sup> <http://www.finnhandball.net/nuorisotoiminta>, 6.3.2013.

<sup>4</sup> [http://en.wikipedia.org/wiki/Ice\\_hockey](http://en.wikipedia.org/wiki/Ice_hockey) 6.3.2013.

## 1.1 Syfte, frågeställning och avgränsning

Att analysera och diskutera olika orsaksfaktorer och orsakssamband bakom länders idrottsframgångar i olika sporter vid olika tidsperioder är i mina ögon en central uppgift för den idrottshistoriska forskningen – en mycket spännande och intressant uppgift dessutom.<sup>5</sup>

Så här skriver Johnny Wijk, professor i idrottshistoria, i en artikel rörande de svenska framgångarna i golf och tennis. Artikeln är en del av en större undersökning som skall resultera i en bok rörande de enorma framgångar sporterna haft i Sverige under andra hälften av 1900-talet. Även om jag håller med om påståendet kan jag tycka att det är minst lika intressant och viktigt för den idrottshistoriska forskningen att undersöka de orsaksfaktorer och orsakssamband som ligger bakom ett lands idrottsmisslyckanden. För ett misslyckande är nog vad man kan kalla handbollen i Finland. Möjligen är ett misslyckande svårare att förklara än en framgång, eftersom tillgången till olika typer av källor tenderar att vara större vid ett lyckande, då speciellt media i större utsträckning bevakar en stor sport.

Syftet med avhandlingen är alltså att försöka ta reda på vilka orsaker som ligger bakom handbollens misslyckande i Finland. Jag kommer att försöka göra en så heltäckande undersökning som möjligt inom ramen för ett examensarbete av den här typen. Utgående från tre teman: språk, klass och urbanitet, försöker jag utreda orsakerna till sportens ringa utbredning i Finland. Språket är centralt eftersom handboll idag främst spelas inom finlandssvenska kretsar och jag skall försöka undersöka huruvida det alltid varit så. Klassperspektivet är viktigt eftersom idrotten i Finland under första hälften av 1900-talet inte fungerade som en gemensam folkrörelse då spåren efter inbördeskriget 1918 var djupa och två idrottsförbund representerade det delade folket. Jag försöker ta reda på om handbollens spridning endast skett inom en viss socioekonomisk grupp och om det kan vara en orsak till misslyckandet. Som en tredje faktor i undersökningen fungerar urbanitet. Den tidsperiod som jag undersöker delas alltså in i två delar, tiden före andra världskriget och tiden efter. Tiden före behandlas främst i kapitel fyra där konkurrenterna boboll och korgboll också avspeglar uppdelningen ovan. Bobollen representerar det förkrigstida agrara Finland och korgbollen det alltmer urbana. Uppdelningen var likadan inom finsk handboll och efter kriget började inomhushandbollen spridas. Därmed är urbanitetsfaktorn viktig och genom den försöker jag ta reda på om stad kontra landsbygd är en orsak till den ringa

---

<sup>5</sup> Johnny Wijk, 'Det svenska "golf- och tennisundret" En parallell framgångshistoria - om tennisens och golfens elitutveckling samt en ansats till förklaringsmodell gällande orsaksfaktorer till idrottsframgångar', *Idrott historia och samhälle*, (Stockholm 2007) s. 46.

spridningen av sporten i Finland. Jag vill i avhandlingen utreda hur det kommer sig att en sport som i de övriga nordiska länderna är mycket populär inte klarat sig i Finland.

Frågeställningen grundar sig på hur situationen i handbollsfinland<sup>6</sup> ser ut idag och om det utgående från historien går att hitta orsakssamband som kan förklara den ringa spridningen av sporten. Frågan kring varför handboll idag är en så liten sport i Finland satte igång arbetet med avhandlingen. Den vetenskapliga frågan som jag i avhandlingens slut hoppas kunna svara på är om man genom de tre faktorerna språk, klass och urbanitet och utgående från den tid jag behandlar i avhandlingen, kan förklara varför handboll idag är en så liten sport. Även en del mindre frågor som tangerar de tre faktorerna dyker upp i avhandlingen. Gällande språkfaktorn väcks snabbt frågan varför inte österbottningarna spelar handboll då finlandssvenskarna i södra Finland gör det? Handbollen var dessutom ganska populär i Sverige redan innan den kom till Finland, vilket gör det hela intressantare eftersom österbottningarna ofta tagit influenser från Sverige. Handbollen är intressant eftersom sporten spreds av skyddskåren under 1920-talet. I avhandlingen undersöks även om det fanns en socioekonomisk skillnad bland utövarna av dessa två sporter, och även språkaspekten tangeras då den oundvikliga frågan ställs huruvida språkgränsen även fungerar som gräns mellan sporterna då handbollen idag endast spelas i finskspråkiga trakter.

Avhandlingen fokuserar på åren 1920–1960 och kan sägas vara uppdelad kronologiskt i två delar, tiden innan andra världskriget och tiden efter. Tiden efter har gett mycket mer material och är den tid som får störst utrymme i avhandlingen men jag anser även att det är viktigt att tiden innan kriget behandlas, för att undvika missförstånd gällande spridningen av handbollen i Finland. Eftersom handbollen kom till landet på 1920-talet måste avhandlingen få sin början där. Orsaken till att undersökningen slutar 1960 är att avhandlingens omfattning annars skulle bli för stor. Dessutom hade handbollsförbundet vid det laget hunnit verka i två decennier och utgående från deras verksamhet kan orsakssamband till situationen i dagens handbollsfinland möjligtvis gå att finna under denna tid.

---

<sup>6</sup> I avhandlingen används begreppet för att beskriva det område i södra Finland där handboll utövas.



## 1.1 Teori, metod och begrepp

För att utreda orsaker till att handbollen inte lyckats bli en stor sport i Finland och endast spelas på vissa områden i landet har jag valt att använda mig av Johnny Wijks modell över förklaringsfaktorer och orsakssamband vad gäller framgångsmöjligheter på elitnivå. Modellen har Wijk konstruerat för sin studie över det svenska tennis- och golfundret.<sup>7</sup> I undersökningen, som fortfarande är i full gång, försöker Wijk ta reda på orsakerna till varför tennis och golf blivit så pass stora och framgångsrika sporter som de är idag i Sverige. Modellen har därmed konstruerats för att förklara framgångar men kan enligt mig i lika hög grad användas för att förklara misslyckanden. I modellen, som presenteras nedan, har Wijk skapat fyra nivåer på vilka idrotterna behöver lyckas för att bli framgångsrika såväl nationellt som internationellt. De fyra nivåerna är *samhällsförutsättningar*, *idrottens generella förutsättningar*, *en specifik idrottsgrens förutsättningar* samt *utförandet av en specifik idrottsgren*. Wijk har sedan valt att undersöka de fyra nivåerna utgående från två olika perspektiv, *strukturperspektiv* och *aktörsperspektiv*.

Min tillämpning av modellen kommer att fokusera endast på strukturperspektivet, det vill säga vilka förutsättningar samhället gav åt sporten. Wijks undersökning handlar om individuella sporter och därmed har han större nytta av aktörskapet och den individuella insatsen för framgång, medan det i mitt fall är mer fruktbart att endast fokusera på strukturperspektivet för att komma åt förklaringar till handbollens misslyckande. Vid en fortsatt, fördjupad undersökning av ämnet kunde aktörsperspektivet bredda undersökningen.

Jag kommer nedan att presentera modellen, som är en direkt kopia av Wijks modell. Jag har i modellen markerat de faktorer jag tycker är relevanta för den här undersökningen och jag kommer att gå igenom de olika nivåerna grundligare och förtydliga vad som menas med de faktorer som lyfts fram.

---

<sup>7</sup> Wijk, *Det svenska "golf- och tennisundret"*, s. 48.

Tabell 1. Schematisk modell över förklaringsfaktorer och orsakssamband vad gäller framgångsmöjligheter på elitnivå.

	<b>Strukturperspektiv</b>	<b>Aktörsperspektiv</b>
<b>Samhälls-förutsättningar</b>	klimatförutsättningar	individuell ekonomisk nivå
	nationell ekonomisk nivå	relationen arbete - fritid
	andel över-, medel-, underklass	klasstillhörighet
	samhällets intresse/kultur för fritid/idrott	kulturell och social identitet
<b>Idrottens generella förutsättningar</b>	samhällets idrottspolitik/prioriteringar	prioritering av sport och idrott som fritidssysselsättning
	privat eller offentligt ekonomiskt stöd till byggande av idrottsanläggningar och föreningars/klubbar idrottsverksamhet	ekonomisk kostnad att idrotta
	näringslivets/sponsorers idrottsintresse	social och kulturell acceptans att satsa på elitidrott, t.ex. i relation skola/utbildning.
	idrotts-/gymnastikämnets ställning i skolan	
	generell "idrottsprocent", dvs. andel av befolkningen som sportar	
<b>En specifik idrottsgrens förutsättningar</b>	samhällets stöd till aktuell idrott i form av anläggningar/banor/hallar	val av idrott utifrån sociala, kulturella och "välfärds-betingade" preferenser
	internationell konkurrens i aktuell sport	idrottsgrenens tillgänglighet
	intresset från media, sponsorer, TV	lokala föreningars synlighet
	tradition inom landet för sportgrenen	tradition inom familjen/släkten
	antalet utövare och föreningar	nationella eller lokala idoler
	styrkan i centralt idrottsförbund	
	lokala föreningars satsningar	
	särskilda idrottsgymnasier i grenen	
	fixstjärnor som skapar brett samhällsintresse	
<b>Utförandet av en specifik idrottsgren</b>	tillgången och nivån på utbildade tränare	egen träningsflit, tidsmässig satsning och prioritering
	central utveckling av ny teknik, taktik, träningsmetoder inom idrottsgrenen	personlig talang för grenen
	nya redskap, nytt material	tillgång på lokal tränare
	bildandet av "team" för stöd och utveckling av unga talangers väg ut på internationella arenan	utvecklandet av egen teknik, taktik och utförande

Källa: Johnny Wijk, 'Det svenska "golf- och tennisundret"', Idrott historia och samhälle, (Stockholm 2007) s. 48.

I modellen finns fyra nivåer med ett antal faktorer som bör uppfyllas för att en sport skall lyckas. I det fall de inte uppfylls kan man anta att sporten inte lyckas sprida sig och bli framgångsrik och det är den aspekten jag kommer att försöka nå genom dessa faktorer. Jag kommer i min analys att ställa undersökningsmaterialen mot dessa faktorer för att se om det finns några korrelationer mellan handbollens brist på spridning och dessa faktorer som Wijk listat. Viktigt att påpeka är, och som även Wijk konstaterar i sin artikel, att det förstås inte finns en klar gräns mellan dessa olika nivåer men att det förhoppningsvis blir mer överskådligt och lättare att förklara med hjälp av en modell som denna.<sup>8</sup>

Den första nivån, samhällsförutsättningar, är relevant i den här undersökningen eftersom den behandlar de mest överskådliga förutsättningarna för att en sport skall ha en chans att lyckas. Wijk menar att de fyra faktorerna som nämns, och då främst klimatfaktorn, ofta glöms bort då man på olika håll i samhället debatterar olika idrotters framgång eller misslyckanden.<sup>9</sup> Den ekonomiska nivån är även viktig att ha i beaktande då man studerar handboll, speciellt då en stor del av den tidsperiod jag undersöker kretsar kring andra världskriget och dess utmaningar på det finska samhället.

På den andra nivån, idrottens generella förutsättningar, gräver Wijk lite djupare för att studera förutsättningar för idrott överlag och de faktorer som krävs för att lyckas. Samhällets roll är på den nivån central och byggandet av idrottsanläggningar är en faktor som måste tas noga i beaktande då man studerar idrottens möjligheter att ha en chans att expandera i samhället. Ideologiska värderingar i samhället är, enligt Wijk, ändå minst lika viktiga att ta i beaktande för idrottens framgång och ett samhälle som inte stöder idrottens frammarsch gör det svårt för idrottarna att nå framgångar.<sup>10</sup>

Går man sedan djupare i undersökningen, och lägre ner på modellen, belyses förutsättningarna för en specifik idrottsgren. Eftersom den här undersökningen behandlar en specifik idrottsgren kommer den nivån att vara brukbar och de faktorer som är samlade under den nivån kan vara avgörande för undersökningen. På den här nivån kommer man närmare aktören, även om perspektivet fortfarande är det strukturmässiga. Även på den här nivån behandlas byggandet av anläggningar som en viktig faktor och samhällets stöd är också viktigt. I det här fallet kan man skilja mellan stödet från samhället i den tidigare nivån, eftersom det inte är självklart att ett samhälle som stöder idrott överlag måste stöda en viss idrottsgren. Finland har varit ett idrottande

---

<sup>8</sup> Wijk, Det svenska ”golf- och tennisundret”, s. 48.

<sup>9</sup> Wijk, Det svenska ”golf- och tennisundret”, s. 48–49.

<sup>10</sup> Wijk, Det svenska ”golf- och tennisundret”, s. 49.

land som haft, och fortfarande har, stora internationella framgångar även om de framgångsrika grenarna varierat. Det betyder dock inte att alla sporter kan vara framgångsrika och utgående från det perspektivet kommer jag att granska handbollens möjligheter till framgång i Finland.

På den fjärde, och sista nivån, behandlar Wijk utförandet av en specifik idrottsgren och dess betydelse för grenens framgång. För mig är det främst den första faktorn som är aktuell eftersom utbildningen av tränare och domare var en stor del av kursutbudet från handbollsförbundet. I övrigt kommer inte den fjärde nivån att användas i avhandlingen utan det är främst de tre första nivåerna som är intressanta. I varje kapitel kommer jag att återkomma till de teoretiska aspekterna för att anknyta till vilka nivåer och faktorer som är användbara just i det kapitlet.

I avhandlingen kommer jag att svara på frågeställningen genom att undersöka de tre faktorerna språk, klass och urbanitet, som på ett eller annat sätt kan anses ha varit delaktiga i handbollens spridning i Finland. För att komma åt svaren har jag till stor del valt att jämföra de olika delarna av faktorerna med varandra. Avhandlingen som helhet är ingen komparativ analys men genom att göra jämförelser i de enskilda kapitlen hoppas jag kunna ge svar på frågorna jag ställer. I kapitel fyra jämför jag handbollen med konkurrenterna boboll och korgboll och det blir samtidigt en jämförelse mellan utomhushandboll och innehandboll. I kapitel fem jämför jag staden med landsbygden och de svenskspråkiga föreningarna med de finskspråkiga. I det sista kapitlet försöker jag komma åt eventuella skillnader mellan det borgerliga idrottsförbundet och arbetarnas idrottsförbund genom att ställa dem mot varandra. Med andra ord är avhandlingen som helhet ingen jämförelse, men för att kunna svara på de frågor jag ställt kommer jag att använda mig av komparativ analys. Jag kommer därefter att ställa de svar jag fått mot den teoretiska ramen jag redovisat för ovan. Genom att hitta faktorer i ramen som stämmer överens med handbollens öde hoppas jag samtidigt kunna bevisa att Wijks schema stämmer och att de faktorer han anser viktiga för en sports framgång stämmer lika bra överens med misslyckandet av spridningen.

Begrepp som sport och idrott förekommer genomgående i idrottshistorisk litteratur. Eftersom alla författare skiljer mellan begreppen på samma sätt kommer även jag att göra det. Skillnaden mellan begreppen kan nästan kronologiseras. Den tanke kring kroppskultur som var rådande under sent 1800-tal och tidigt 1900-tal, med gymnastik som främsta gren, brukar refereras till som idrott. Även kroppslig idrottsutövning innan hör till det begreppet. Idrotten var hälsofrämjande medan begreppet sport används då det är frågan om den idrottsutövning som kom

in i bilden under början av 1900-talet. Begreppet sport används då man talar om själva tävlandet, något som av många tidigare hade ansetts vara skadligt. Eftersom handboll är en tävlingsgren kommer jag därmed i avhandlingen främst att hålla mig till begreppet sport medan idrott används för kroppsövningar i allmänhet.

## 1.2 Forskningsläge

Idrottshistorisk forskning i Norden har fokuserat mycket på idrotten som folkrörelse. Jag har främst fokuserat på finsk och svensk idrottshistorisk forskning. Dessa kompletterar varandra genom att svensk idrottshistorisk forskning i större utsträckning fokuserat på idrotten som folkrörelse medan den finska satsat mer på de skilda grenarnas historia och förbundshistoria. Svensk idrottshistorisk forskning tog rejäl fart då Jan Lindroth 1974 disputerade med avhandlingen *Idrottens väg till folkrörelse: studier i svensk idrottsrörelse till 1915*.<sup>11</sup> Avhandlingen var banbrytande på sin tid och har kommit att skapa forskningsgrenen idrottshistoria i Sverige.<sup>12</sup> Lindroth behandlar idrottens utveckling från det att P.H. Ling började utveckla sin egen typ av gymnastik, inspirerad av liknande fenomen på kontinenten, vid sekelskiftet 1700–1800 till år 1915 då idrotten i Sverige hade blivit en folkrörelse. En stor del av den idrottshistoriska forskningen behandlar synen på idrott som i slutet av 1800-talet växte och teman som kroppsideal och idrottens funktion är centrala.

Gällande forskning kring lagidrott är England och fotbolls forskningen där betydelsefull. Det var dock i Nederländerna den första vetenskapliga undersökningen om fotboll gjordes 1955. Därefter får fokus riktas mot de brittiska öarna och 1970-talet då en forskningsdisciplin kring fotboll börjar skapas. En stor del av forskningen fokuserade på fotbollen, arbetarrörelsen och den allt mer under 1960-talet växande huliganismen som fått stort utrymme i den brittiska forskningen. En annan del av idrotten som varit central i forskningen är amatörfrågan kontra professionalismen. I England började fotbollsspelarna professionaliseras redan i slutet av 1800-talet medan det i Sverige dröjde lite längre.<sup>13</sup> Karin Wikberg skrev sin avhandling om just amatörfrågan under 1900-talets första hälft och behandlar där frågor som under stora delar av idrottens moderna historia varit centrala, nämligen huruvida idrottarna skulle få betalt eller inte.<sup>14</sup>

---

<sup>11</sup> Jan Lindroth - *Idrottens väg till folkrörelse: studier i svensk idrottsrörelse till 1915* (Uppsala 1974).

<sup>12</sup> Torbjörn Andersson, *Kung fotboll – den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, s. 24.

<sup>13</sup> Andersson, s. 19–22.

<sup>14</sup> Karin Wikberg, *Amatör eller professionist? – Studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903–1967* (Stockholm 2005).

Svensk forskning rörande fotboll leder snabbt till Torbjörn Andersson och hans avhandling *Kung fotboll* som jag redan hänvisat till. Andersson beskriver den svenska fotbollens historia fram till 1900-talets mitt. Men redan innan hade det forskats i fotbollens historia i Sverige och då främst av sociologen Tomas Peterson som granskat vad som hände med fotbollen i Sverige i och med att man avskaffade amatörreglerna 1967.<sup>15</sup> Återigen hade forskningen kretsat kring amatörfrågan vilket säkerligen är en viktig del att ta i beaktande då man forskar kring en sport i den storleksklass som fotbollen har. Gällande handboll i Finland, som förövrigt än idag är allt annat än professionaliserad, kan man inte fokusera på de frågorna. Annan svensk forskning kring idrott leder till Johnny Wijk som är professor i idrottshistoria vid Stockholms universitet. Wijk, som redan nämnts i teoridelen, har förutom sin forskning om framgången för tennis och golf i Sverige forskat kring idrott och nationalism. *Idrott, krig och nationell gemenskap* behandlar idrottens förändring i samhället under kriget och dess gemenskapsskapande roll.<sup>16</sup> Christer Ericsson har fokuserat på brukssamhällets inverkan på idrotten och därmed naturligt arbetaridrott. I Ericssons forskning har fotboll och bandy varit centrala sporter som han fokuserat på.<sup>17</sup>

Rune Slagstad har med sitt verk (*Sporten*) – en idéhistorisk studie gjort ett stort jobb för teoretiseringen av idrottshistoria. De idéhistoriska verktyg som presenteras kan användas på idrottshistoria för att ge nytt sken åt den idrottshistoriska forskningen. Slagstad behandlar ämnen som den nyttiga idrotten, militärhumanism, kroppsideal men han behandlar även sportens spektakel, författarens beskrivning av tv-idrotten.<sup>18</sup>

I Finland har kopplingen sport och nationalitet gjorts i forskningen. Vanliga kopplingar i finsk idrottshistoria är sport och krig, eftersom det varit vanligt med idrottsutövning inom armén och skyddskåren vilka var tongivande i samhället under 1920- och 1930-talet. Erkki Vasara disputerade på ämnet idrottsverksamhet inom skyddskåren, ett fenomen som har intresse i denna undersökning. Vasara fokuserar på de idrotter skyddskåren, med Lauri Pihkala i spetsen, ordnade för ungdomen. Till de vanligaste sporterna hörde brottning, skidåkning och boboll. Vasara nämner, om än fåordigt, de sporter skyddskåren inte utövade, däribland handboll.<sup>19</sup> Harri Salimäki disputerade 2000 på ämnet Lauri ”Tahko” Pihkala i avhandlingen *Isänmaan ja urheilun*

---

<sup>15</sup> Andersson, s. 23.

<sup>16</sup> Johnny Wijk, *Idrott, historia och nationell gemenskap – om Riksmarscher, fältsport och Gunder Hägg-feber*, (Stockholm 2005).

<sup>17</sup> Christer Ericsson, *Fotboll, bandy och makt – Idrott i brukssamhället* (Stockholm 2004).

<sup>18</sup> Rune Slagstad, (*Sporten*) – en idéhistorisk studie, (Oslo 2008).

<sup>19</sup> Erkki Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit – suojeluskuntajärjestön urheilun ja kasvatustoiminta vuosina 1918 – 1939*, (Helsinki 1997) s. 440.

uskon mies.<sup>20</sup> Henrik Meinander har också tangerat idrott och militär i sin doktorsavhandling då han behandlade unga pojkars fysiska fostran i nordiska skolor i *Towards a bourgeois manhood: boys' physical education in Nordic secondary schools 1880-1940*. Här kopplas även idrott och disciplin ihop vilket visar idrottens disciplinära betydelse i Norden.<sup>21</sup>

Gällande förbundsiddrott har ett antal historiker getts ut av de ifrågavarande förbunden. Arbetarnas idrottsförbunds historik i två band *Suomen työläisurheilun historia*<sup>22</sup> av Seppo Hentilä behandlar grundligt arbetaridrottens ursprung i Finland och vägen till grundandet av det egna förbundet efter inbördeskriget. Den borgerliga motsvarigheten går att finna i den av Kallio Kotkas redigerade historiken *Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto 1900–1960*<sup>23</sup> där idrottsrörelsen i Finland i slutet av 1800-talet delvis behandlas innan grundandet av förbundet. I Ingmar Björkmans *Svenska Finlands Idrottsförbund 1912–1987* behandlas den finlandssvenska friidrotten från starten. SFI hade aldrig handboll på sitt program utan satsade mest på friidrott, liksom förbundet gör än idag.<sup>24</sup> Lärarförbundet i fysisk fostran och hälsolära, på finska förkortat LIITO, gav till sitt 100-årsjubileum ut en historik *Sadan vuoden LIITO – Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry 1912–2012* som behandlar utbildningen av gymnastiklärare i Finland.<sup>25</sup> Bobollens historia behandlas i Erkki Laitinens *Pesäpallo–kansallispeli 60 vuotta*<sup>26</sup> och i *Koritalkoot – Puoli vuosisataa järjestäytyntä koripallourheilua Suomessa 1939–1989* behandlar Erkki Vasara korgbollens historia i Finland.<sup>27</sup> Finska handbollsförbundet har gett ut två historiker som behandlar förbundets historia, en av Jaakko Tuominen<sup>28</sup> och en av Göran Wallén<sup>29</sup>

I antologin *Suomi uskoi urheiluun* ger ett antal kända namn inom idrottshistorisk forskning sitt bidrag till boken som behandlar idrottens väg till folkrörelse i Finland. Innehållet behandlar allt från idrottens väg från lek till sport och den politiska splittringen i Finland under 1900-talet.<sup>30</sup> I bibliografin *Suomen urheilu- ja liikuntahistorian tutkimusbibliografia* som gavs ut 2006 finns all dittills publicerad forskning rörande idrottens historia i Finland och innehållet är uppdelat enligt

---

<sup>20</sup> Harri Salimäki, *Isänmaan ja urheilu-uskon mies – Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaitelijana*, (Helsinki 2000).

<sup>21</sup> Henrik Meinander, *Towards a bourgeois manhood: boys' physical education in Nordic secondary schools 1880-1940*, (Helsinki 1994).

<sup>22</sup> Seppo Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I & II*, (Hämeenlinna 1984).

<sup>23</sup> Kallio Kotkas (toim.), *Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto 1900–1960*, (Helsinki 1960).

<sup>24</sup> Ingmar Björkman, *Svenska Finlands Idrottsförbund 1912–1987*, (Helsingfors 1987).

<sup>25</sup> Antti O. Arponen, *Sadan vuoden liito – Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry 1912–2012*, (Helsinki 2012).

<sup>26</sup> Erkki Laitinen, *Pesäpallo – kansallispeli 60 vuotta*, (Saarijärvi 1983).

<sup>27</sup> Erkki Vasara, *Koritalkoot – Puoli vuosisataa järjestäytyntä koripallourheilua Suomessa 1939–1989*, (Helsinki 1990).

<sup>28</sup> Jaakko Tuominen, *Suomen käsipalloliitto 1941–1961*, (Vammala 1961).

<sup>29</sup> Göran Wallén, *Suomen käsipalloliitto 1941–1981*, (Helsinki 1981).

<sup>30</sup> Teijo Pyykkönen (toim.), *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992).

idrottsgren, idrottspersoner, föreningar, förbund o.s.v. Historiken *Jumpasta tiedekunnaksi*<sup>31</sup> handlar om utbildningen av gymnastiklärare, och behandlar främst administrativa frågor. Idrottsgrenarna de blivande gymnastiklärarna fick lära sig behandlas inte överhuvudtaget. I den nya boken *Urheilulajien synty* ges en kortfattad historik över de flesta sporter som är kända i Finland idag och utan vidare krångligheter får man som läsare en fin bakgrund till sporterna.<sup>32</sup> I den något tidigare antologin *Urheilumme kasvot III* har Erkki Saarinen kortfattat presenterat handbollen i Finland och desto mer utförligt presenterat spelare inom den finländska handbollen som varit av betydelse fram till 1973 då antologin kom ut.<sup>33</sup>

På etnologiskt håll har idrotten som folkrörelse behandlats då Mats Hellspong gått igenom gamla lekar och idrotter som fanns i Sverige innan den moderna idrotten fick sin fart. I boken *Den folkliga idrotten* behandlar Hellspong bland andra brottning, stenlyftning och kägelspel i bondesamhället.<sup>34</sup> En liknande undersökning om den finlandssvenska idrotten gjordes redan 1954 av Maximilian Stejskal i *Folklig idrott*.<sup>35</sup> Jonas Frykman behandlar i sin bok *Dansbaneeländet*<sup>36</sup> olika ungdomskulturers intåg i samhället under mitten av 1900-talet vilket kan liknas vid idrottens intåg. Den kopplingen har även Johnny Wijk gjort artikeln *Idrott, ungdom och "dansbaneelände"*<sup>37</sup> i den svenska idrottshistoriska tidskriften *Idrott, historia och samhälle*. Han undersökte idrottens roll som ungdomsfostrare och där idrottens del i ungdomskulturen behandlades vid sidan av allt det andra som ungdomskulturen innebar från och med 1940-talet.

Den idrottshistoriska forskningen om handboll lyser med sin frånvaro, såväl i Finland som utomlands. I Sverige har det sammanställts en bok utgående från kursarbeten gjorda av studenter på Gymnastik- och idrottshögskolan i Stockholm. Boken går under namnet *Handbollens historia, utveckling och framtid*<sup>38</sup> och kan fungera bra som inkörsport till handbollens historia men är inte vetenskaplig och kan därmed inte bidra med så mycket mer än bakgrund. Jens Backlund har

---

<sup>31</sup> Kalervo Immanen, Touko Voutilainen (toim.) *Jumpasta tiedekunnaksi –Suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta*, (Helsinki 1982).

<sup>32</sup> Juha Kanerva, Vesa Tikander, *Urheilulajien synty*, (Helsinki 2012).

<sup>33</sup> Erkki Saarinen, 'Käsipallo', *Urheilumme kasvot III*, (Jyväskylä 1973) , s. 914–985.

<sup>34</sup> Mats Hellspong, *Den folkliga idrotten*, (Stockholm 2000).

<sup>35</sup> Maximilian Stejskal, *Folklig idrott – en etno-sociologisk undersökning av den finlandssvenska allmogens manliga friluftsslekar, särskilt under sommarhalvåret, deras miljö och tradition i belysning av idrottens allmänna historiska förändringar och sociala betydelse*. (Helsingfors 1954).

<sup>36</sup> Jonas Frykman, *Dansbaneeländet*, (Stockholm 1988).

<sup>37</sup> Johnny Wijk, 'Idrott, ungdom och "dansbaneelände" – om den svenska idrottsrörelsens begynnande engagemang som ungdomsfostrare på 1940-talet', *Idrott, historia och samhälle* (Stockholm 2001) s. 85–111.

<sup>38</sup> Claes Carlsson (red.), *Handbollens historia, utveckling och framtid*, (Stockholm 1990).



förtjänstfullt gjort en kortfattad genomgång över den finska handbollens historia i *En handbollsresa i tid och rum*<sup>39</sup>.

#### 1.4 Källor

För analysen av handbollens spridning har jag använt material från olika förbund och då främst deras verksamhetsberättelser. Tanken var från början att jag i avhandlingen skulle analysera olika föreningars verksamhet och den vägen komma närmare aktören än vad jag nu har gjort. Orsaken till att detta inte blev av är att de föreningar jag hade valt ut visade sig ha ytterst bristfälliga arkiv och en analys av deras handbollsverksamhet hade inte gett mycket. Därför har jag valt en mer strukturell bas för min analys.

De källor jag använder mig av i undersökningen är protokoll från handbollsförbundets arkiv (FHF) vid Finlands idrottsarkiv (FIA) i Helsingfors. Förbundsmötesprotokollen ger en bild av antalet medlemsföreningar som var aktiva i förbundet och förbundsstyrelsens protokoll ger en bild av vilka frågor som prioriterades inom styrelsen. Främst har dock ändå verksamhetsberättelserna och korrespondensen granskats för att skapa en bild av förbundets förehavanden och hur de inom förbundet agerade för handbollens spridning.

Dessutom använder jag mig av verksamhetsberättelser från Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto (SVUL) och Arbetarnas Idrottsförbund (AIF) som förvaras vid Finlands idrottsarkiv. Utgående från verksamhetsberättelserna kommer jag att undersöka handbollsverksamheten i de två förbunden. Genom att ställa de två förbunden mot varandra i kapitel sex hoppas jag kunna finna skillnader mellan förbunden. Dessutom kommer samma verksamhetsberättelser att fungera som material för undersökningen av de två konkurrenterna. Genom att studera förekomsten av boboll och korgboll i förbunden kan jag möjligtvis tydliggöra en skillnad mellan utövningen av korgboll och boboll jämfört med handboll.

I kapitel fem kommer jag att använda mig av listan över mästerskapsseriellag sammanställda av Jens Backlund. Backlund har gjort sin sammanställning utgående från dagstidningar, förbundets arkiv samt allmänna och idrottsliga årsböcker. Jag har även gått igenom finlandssvenska tidningar som förvaras på Brages Pressarkiv. Artiklarna är urklippta och indelade enligt tema vilket betyder att artiklarna rörande handboll innan 1950-talet finns i mappar titulerade allmän idrott. Från och med 1950-talet ökade antalet idrottsartiklar och därmed finns handbollsartiklarna från och med det i mappar titulerade bollspel.

---

<sup>39</sup> [http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar\\_svenska.pdf](http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar_svenska.pdf) 6.3.2013.

Tryckt material som jag kommit över består bl.a. av ett tryck som Arbetarnas Idrottsförbund gav ut 1924 där handbollen behandlas som en av flera bollekar. I den beskrivs reglerna för leken, som handbollen i detta skede ännu faktiskt var. Reglerna och instruktionerna som gavs var i stora drag de samma som Väänänen sju år senare behandlade i sin bok, som dock gick en aning mer in på djupet.<sup>40</sup> Oskari Väänänen gav alltså 1931 ut handboken *Käsipallo*, en instruktionsbok för utomhushandboll som förutom regler och instruktioner i textformat även innehåller bilder som visar olika moment.<sup>41</sup> Finska handbollsförbundet gav 1945 ut ett tryck där regler för innehandbollen behandlades. Detta tryck ger regler för innehandbollen, den nya grenen som handbollsförbundet ville sprida inom landet. Reglerna, som översattes från svenska till finska av Harald Hjelt, fick förbundet låna av Svenska handbollsförbundet.<sup>42</sup> Dessa tryckta källor behandlar i sig inte handbollens spridning och tangerar egentligen inte frågeställningen men får betraktas som värdefulla för bakgrundskapitlet.

## 1.5 Disposition

Eftersom den tematiska ramen för undersökningen är uppdelad i fyra nivåer, medan jag till stor del endast använder mig av tre, kommer kapitlet i avhandlingen att på ett eller annat sätt knytas till en eller flera av de nivåer som finns uppräknade i schemat.

I kapitel tre behandlas faktorer som inverkar på spridningen av handboll i Finland utgående från handbollsförbundets ageranden samt speciellt i kapitel 3.2 sett ur det mediala intresset. Kapitlet kommer att förankras i nivå tre, den specifika idrottsgrenens förutsättningar. Där kommer faktorer som samhällets stöd till aktuell idrott, intresset från media, styrkan i centralt idrottsförbund och lokala föreningars satsningar att vara värdefulla i undersökningen.

I kapitel fyra behandlas konkurrenterna där jag förankrar undersökningen tematiskt i andra nivån, idrottens generella förutsättningar. Eftersom de två konkurrenterna lyckats sprida sig i det finska samhället får de tala för hur förutsättningarna för idrott överlag såg ut i Finland under den undersökta tiden. Faktorer som är viktiga i det avseendet är samhällets idrottspolitik, byggandet av anläggningar, gymnastikämnets ställning i skolan samt hur stor del av befolkningen som idrottar.

I det femte kapitlet undersöks språk och urbanitet där fokus tematiskt till stor del kommer att ligga på nivå tre, den specifika idrottens förutsättningar. Där kommer teman som antalet utövare

---

<sup>40</sup> Työväen urheiluliiton julkaisuja – *Palloiluleikkejä; koripallo, käsipallo, rajapallo*. (Helsinki 1924).

<sup>41</sup> Oskari Väänänen – *Käsipallo* (Helsinki 1931).

<sup>42</sup> Suomen käsipalloliitto – *Suomen käsipalloliiton hyväksymät sisäkäsipallopelin pelisäännöt* (Helsinki 1945).

och föreningar samt lokala föreningars satsningar främst att vara användbara. I det kapitlet behandlas även språkets betydelse vilket saknas i Wijks schema.

I det sista kapitlet, där klass behandlas, kommer fokus främst att ligga på den första nivån. På nivån samhällsförutsättningar behandlas faktorer som klassuppdelning och samhällets intresse för idrott. Eftersom jag i kapitlet behandlar de två ledande idrottsförbunden i Finland anser jag att de kan representera de generella förutsättningarna för idrott i samhället.

Fastän jag här nu har delat in alla kapitel tematiskt kommer även vissa kapitel att behandla faktorer som finns inom alla tre nivåer jag använder mig av. Jag kommer dock i början av varje kapitel att diskutera vilka nivåer och faktorer som kommer att vara närvarande i kapitlet i fråga.

## 2 Idrotten i Finland och handbollens tillkomst

I detta kapitel kommer jag att ge en bakgrundsbild av hur idrotten i Finland utvecklats och hur handbollen som sport kom till i slutet av 1800-talet. Dessutom kommer de olika delgrenarna innehandboll och utomhushandboll att behandlas skilt och jag reder ut hur de kommit till och utvecklats. Idag spelas nästan ingen utomhushandboll, åtminstone inte med reglerna för 11-mannahandboll.

1931 gav Väänänen ut sin instruktionsbok *Käsipallo*, avsedd att sprida intresse bland ungdomen. Skribenten själv skrev i förordet att sporten passar bra för fotboll- och bandyspelare att träna vid sidan om sin egen sport. I boken ges regler och tips för hur sporten skall utövas. Planens längd ges mått på och bilder presenteras för hur man skall kasta, slå, dribbla o.s.v.<sup>43</sup> Dessförinnan hade Arbetarnas Idrottsförbund 1924 gett ut ett tryck som behandlade korgboll, handboll och gränspallo (rajapallo). I detta lilla tryck gavs reglerna för utomhushandbollen som i stora drag var de samma som i Väänänens bok, dock inte lika ingående.<sup>44</sup>

Handbollssporten är alltså en blandning av olika lekar som grundats på olika håll och som lett till den elitidrott som idag utövas. Nedan kommer utomhushandboll och innehandboll att beskrivas för att ge bakgrund till skillnaderna sporterna emellan, vilket har viss vikt i avhandlingens analysdel, eftersom båda typerna av sporten spelades under undersökningsperioden. Utomhushandbollen var ledande under 1900-talets första halva, som i avhandlingen fungerar som den första delen i den tidsmässiga indelningen, medan innehandbollen bröt mark allt eftersom tillgången till hallar ökade. I det agrara Finland skulle det dröja längre än i andra länder.

### 2.1 Idrotten i Finland

Idrott har i olika former alltid funnits. I Finland har styrketävlingar varit vanliga på landsbygden där man lyft arbetsredskap och stenar för att mäta styrka. Andra fysiska kamper har även förekommit. Under 1700-talet började borgerskapet få upp ögonen för motion då promenader och hälsobad blev vanliga och i städerna åkte man skridsko på vintern.<sup>45</sup> Det var ändå först på 1800-talet som den idrott vi idag känner växte fram. I Sverige var P.H. Ling aktiv i utvecklandet av en

---

<sup>43</sup> Oskari Väänänen, *Käsipallo*, (Helsinki 1931).

<sup>44</sup> Työväen urheiluliiton julkaisuja – *Palloiluleikkejä; koripallo, käsipallo, rajapallo*.

<sup>45</sup> Pekka Kärkkäinen, 'Voimainkoetuksia ja kisailuja', Antero Heikkinen, 'Promenadeja ja terveyskylpyjä', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 19–61.

ny gymnastikmodell. I juni 1831 fick Joachim Otta lov av konsistoriet vid Kejsrerliga Alexanders Universitet i Finland att starta gymnastikkurser vid universitetet. I slutet av 1800-talet sökte sig gymnastiken utanför universitetet och skolorna och blev småningom en folkrörelse.<sup>46</sup> Viktor Heikel anses vara den finländska skolgymnastikens fader och kom att fungera många år som överlärare för gymnastikinstitutionen vid universitetet och hade därmed stor inverkan på de blivande gymnastiklärarna som studerade där. Gymnastiken spred sig först under 1800-talets andra hälft inom akademiska kretsar och därifrån vidare till skolorna. En bidragande del i spridningen var grundandet av läroverk för gymnastiklärare 1868. Från och med 1882 sköttes denna utbildning av Helsingfors universitet och 1894 började kvinnor få rätt till denna utbildning. Dessförinnan hade dock Mathilda Asp ordnat gymnastikkurser för svenskspråkiga kvinnor och flickor i Helsingfors från och med 1867. Då kvinnor fick rätt till gymnastiklärarutbildning kunde även kvinnoidrotten spridas till skolorna ute i landet. Den första gymnastikföreningen för kvinnor i Finland grundades av en person som kan kallas för Finlands damgymnastiks moder, Elin Kallio. Föreningen fick namnet *Gymnastikföreningen för Fruntimmer i Helsingfors* och grundades 1876 och förbundet för kvinnliga gymnaster *Suomen Naisten Voimisteluliitto – Finska Kvinnornas Gymnastikförbund*, grundades 1896 på initiativ av Kallio.<sup>47</sup>

I slutet av 1800-talet började sporten, den tävlingsinriktade idrotten, bli allt vanligare. I och med den allmänna värnplikten från och med 1878 blev det allt vanligare att alla mogna män lärde sig skida, åka skridskor och brottas. Under 1900-talets första decennium kom tävlingsidrotten att ta fart på allvar och förbundet *Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto*, SVUL, grundades. Under samma årtionde grundades även de första grenspecifika förbunden då segling, simning, bollspel, skidåkning och skridskoåkning fick egna förbund. Språkligt splittrades även SVUL relativt snabbt då Svenska Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund grundades 1912 i samband med olympiaden i Stockholm. Senare föll gymnastikdelen bort från namnet och idag förkortas förbundet SFI.<sup>48</sup> I och med att den politiska splittringen i landet blev allt mer synlig splittrades även idrotten och 1919 grundades Arbetarnas Idrottsförbund, AIF.<sup>49</sup>

---

<sup>46</sup> Antero Heikkinen, 'Voimistelun läpimurto', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 65–79.

<sup>47</sup> Kotkas, s. 13–39.

<sup>48</sup> Leena Laine, 'Urheilu valtaa mielet', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 114–131.

<sup>49</sup> Hentilä, s.79.

Mellan 1900 och 1940 var Finland framgångsrikt internationellt på olympiaderna och fick flest medaljer i friidrott efter USA mellan åren 1908 och 1936. Inom brottning var Finland framgångsrikast med 61 medaljer under samma olympiader med Sverige på andra plats med 39 medaljer. Alla de grenar som Finland framgångsrikt deltog i var individuella medan lagsporterna lyste med sin frånvaro. Lagsporter som fanns på programmet under de ifrågavarande olympiaderna, men som Finland inte deltog i, var bl.a. korgboll, ishockey, landhockey och handboll.<sup>50</sup> Finland var alltså under denna tid främst inriktat på individuella grenar medan lagsporterna kom att bli vanligare under 1940- och 1950-talen.

Lauri ”Tahko” Pihkala (1888–1981) började studera vid Helsingfors universitet 1907 men avbröt snart sina studier varefter han åkte på upptäcktsresa till Amerika. De kommande åren fungerade han som sekreterare för Suomen Urheilulehti, var med i SVUL:s verksamhetsutskott samt satsade på en egen karriär som tävlingsidrottare. Under sin andra resa till USA 1912–1913 kom han i kontakt med den populära sporten *baseball* och blev fast besluten om att ta hem sporten till Finland. Eftersom amerikanska bosättare i Sverige försökt sprida sporten där men misslyckats ansåg Pihkala att sporten var tvungen att utvecklas för att passa finska förhållanden. Först uppfann han *pitkätallo* (långboll) varefter han 1920 slutligen slog fast reglerna för bobollen.<sup>51</sup> På 1920-talet utvecklade Pihkala den finländska skidåkningen efter norsk modell så att den även skedde i skogen, i kuperad terräng, och inte endast på isar och landsvägar som tidigare varit fallet. Han såg även till att bobollen började utövas i skyddskåren efter inbördeskriget och då han 1931 blev chef för huvudstabens idrottsenhet vid skyddskåren ökade hans möjligheter att inverka på idrottsutövandet inom skyddskåren. På 1930-talet blev idrotten vid skyddskåren alltmer krigsinriktad vilket ledde till att friidrotten och bobollen utövades i mindre skala och sporter som skytte, orientering och skidskytte blev viktigare.<sup>52</sup> Pihkala fortsatte att påverka det finländska idrottssamhället långt efter kriget, ända in på 1970-talet, och kan med fog påstås ha haft en viktig inverkan på finsk idrott.

---

<sup>50</sup> Leena Laine, ’Suomi huippu-urheilun suurvaltana’, *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 219–221.

<sup>51</sup> Salimäki, s. 11–12.

<sup>52</sup> Salimäki, s. 212–247.

## 2.2 Utomhushandboll

Det är idag populärt att spela handboll utomhus på sommaren men då används reglerna för inomhushandboll. Det har dock funnits regler för utomhushandboll där planen var större och båda lagen hade fler antal spelare på planen än i inomhushandboll. I beskrivningen av sporten förekommer benämningarna lek och sport blandat eftersom det är svårt att säga när leken blev sport men klart är att alla former av handboll började som lekar. I slutet av 1800-talet hittade man på en lek i Tjeckien, *házená*, som påminde om inomhushandboll, men fick sin slutliga form 1905 då Václav Karas slog fast reglerna. Leken lever till viss del kvar i Tjeckien ännu idag även om den aldrig blev nationell tävlingssport.<sup>53</sup> Ungefär samtidigt, 1898, kom en dansk på en lek som också liknade handboll. Han döpte leken till *haandbold*. Dansken ifråga hette Holger Nielsen och var gymnastiklärare vid Ordrups gymnasium. Nielsen gav 1907 ut handboken *Veiledning i Haandbold* och sporten började spridas till Norge och Sverige, först som en lek, men som snabbt utvecklades och den första matchen i Sverige spelades 1910 i Nääs.<sup>54</sup>

I Tyskland uppkom leken *Torboll*, som sägs vara grunden till utomhushandboll. Reglerna för sporten fastställdes 1917 och genom speciellt Carl Schelenz spreds sporten såväl inom landet som utomlands, vilket ledde till den första landskampen i utomhushandboll mellan Tyskland och Österrike 1925.<sup>55</sup> Det var även denna form av handboll som Oskari Väänänen hämtade till Finland och som spelades på många håll i Finland ännu på 1950-talet. Efter att Väänänen besökt Tyskland och där kommit i kontakt med Schelenz började han i Finland lära ut sporten, först i Viborg, sedan i Nyslott där han var lärare fram till 1929 och efter det i Helsingfors. Skolpojken i Viborg sägs ha spelat handboll redan 1913 i väntan på att få använda gymnastiksalen, detta innan Väänänen hämtade sporten till Finland. Hur den leken såg ut är svårt att svara på.<sup>56</sup> Under 1930-talet spelades handboll ganska mycket inom armén, även om den aldrig spred sig till skyddskåren, vilket av vissa anses vara Lauri Pihkalas fel. Pihkala var officer för skyddskårens idrottsenhet och den som spred bobollen i Finland. Han var avogt inställd till övriga sporter, något han förklarade med att bobollen passade de finska skyddskoristerna bäst av alla sporter.<sup>57</sup> Utomhushandboll växte som sagt ur den tyska leken *Torboll* som spred sig runt om på kontinenten, vilket så småningom ledde till den första landskampen mellan Tyskland och

---

<sup>53</sup> Saarinen, s. 915.

<sup>54</sup> Stig Stocke (red.), *Sporten i Focus 1*, (Stockholm 1967), s. 313.

<sup>55</sup> Saarinen, s. 916.

<sup>56</sup> Tuominen, s. 8 – 9.

<sup>57</sup> Tuominen, s. 11, Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*, s. 440.

Österrike 1925. Till en början hörde handbollen till det internationella friidrottsförbundet, IAAF, som 1926 bildade en handbollskommitté för att fastställa internationella, gemensamma regler för sporten, ett arbete som slutfördes 1927. Ganska snabbt uppkom behovet av ett eget förbund och 1928 bildades i Amsterdam förbundet som fick namnet *Internationale Amateur Handball Federation* (IAHF). Även Finland var representerat vid mötet av Lauri Pihkala. Må vara att Pihkala möjligtvis främst deltog för att representera finsk idrott överlag och inte främst handboll.<sup>58</sup>

Utomhushandbollen hade alltså andra regler än inomhushandbollen och påminde mer om fotboll eftersom spelplanen var 90 – 110 meter lång och 55 – 65 meter bred, det vill säga i princip samma mått som en fotbollsplan. Kvinnor och ungdomar hade mindre plan då de spelade och bollen herrarna använde skulle ha en omkrets på 60 cm, ett mått som fortfarande är standardmått för herrhandbollar. På planen fanns elva spelare och bollen kunde, förutom att kastas, även slås med näven, ungefär som i volleyboll. Likheterna mellan fotboll och utomhushandboll var många och det var kanske främst kroppsdelarna som rörde i bollen vilka skiljde sporterna åt.<sup>59</sup>

Utomhushandboll fanns för första gången på olympiska spelens program 1936 i Berlin då Tyskland tog hem segern. Första gången det skrevs något om handboll i de finlandssvenska tidningarna var i augusti 1936 då en skribent undrade varför inte handboll spelades i Finland. Skribenten hade haft nöjet att följa med handbollsmatcher under OS i Berlin och tyckte att sporten skulle passa mycket bra i Finland.<sup>60</sup> Skribenten var med andra ord inte bekant med att man hade spelat handboll i Finland redan på 1920-talet eller så är detta inlägg ett bevis på att handbollen i Finland under undersökningstidens två första decennier var så blygsam och spelades på så få orter att det var få som kände till sporten.

Men att det spelades handboll i Finland 1936 märks då det i *Idrottsbladet* i december gavs ett referat över Arsenalns handbollssektion. I detta fall kom laget från Helsingfors och inte London. Arsenal i Helsingfors hade en handbollssektion som enligt referatet simmade i dödvatten eftersom det var näst intill omöjligt att finna en motståndare till en handbollsmatch.<sup>61</sup> Det fanns med andra ord handbollsverksamhet i huvudstadsregionen men inte så mycket att det gick att spela matcher, vilket i praktiken betyder att det inte kan ha varit många andra än Arsenal som sysslade med sporten. Arsenal deltog nästan från starten i handbollsförbundets verksamhet. Vid

---

<sup>58</sup> Saarinen, s. 915.

<sup>59</sup> Väänänen, s. 9 – 39.

<sup>60</sup> *Hufvudstadsbladet* 13.8.1936.

<sup>61</sup> *Idrottsbladet* 1.12.1936.



det andra medlemsmötet, 1943, var Arsenal representerat<sup>62</sup> Två år senare, nämligen 1945, firade Arsenal tio år och då skrevs det en artikel om den jubilerande föreningen i vilken det konstateras att handbollen var med redan från början.<sup>63</sup>

1938 ordnades det första världsmästerskapet, även det i Tyskland och även då tog värdnationen hem titeln. Samtidigt ordnades även inomhushandbolls-VM i Tyskland, också det med värdnationen som segrare. 1962 lade man i Sverige ner 11-manna handbollen och fortsatte spela handboll utomhus med inomhusregler d.v.s. 7-mannalag och mindre plan medan det sista världsmästerskapet för 11-mannahandboll ordnades 1966 i Österrike. I Finland spelades utomhus-FM med elvamannalag mellan åren 1954 och 1959 för att därefter övergå till att spela utomhushandboll med sju spelare och inomhusregler. Detta fortsatte in på 1970-talet, främst i västra Nyland på grund av hallbristen.<sup>64</sup>

### 2.3 Inomhushandboll

Inomhushandbollen började spridas under 1930-talet, främst i Sverige och Danmark. Dessa länder var även de som spelade den första landskampen i Köpenhamn 1935. Inomhushandbollen, som idag är den enda officiella formen av handboll, spelas med sju spelare på en plan som mäter 20 x 40 meter. Under några decennier i mitten av 1900-talet spelades handboll utomhus med reglerna för inomhushandboll, speciellt populärt var detta på orter där bristen på hallar var stor. Reglerna, som slogs fast av IAHF 1936, skiljer sig en hel del från de man använde för utomhusspel med elva spelare. 1938 ordnades det första världsmästerskapet för såväl utomhus- och inomhushandboll. Efter andra världskriget grundades internationella handbollsförbundet på nytt under namnet *Internationale Handball Federation*. Vid grundandet representerades 14 nationer, däribland Finland.<sup>65</sup>

Svenska handbollsförbundet grundades 1931, 10 år innan det finska, men sporten hade redan innan dess tillhört det svenska lekförbundet. I Sverige innebar krigsåren ett uppsving i den nationella handbollen. I Sverige, som inte dragits in i kriget, byggdes ett stort antal hallar där handboll kunde spelas. Sverige blev världsmästare första gången 1948 och svensk handboll kom att uppleva sin guldålder under 1950-talet då ytterligare två VM-guld inkasserades. Sverige och Danmark kom att vara ledande nationer i Europa, men efterhand började inomhushandbollen

---

<sup>62</sup> Medlemsmötesprotokoll, 28.3 1943, Ca1, FHF, FIA.

<sup>63</sup> *Sportpressen* 31.10.1945.

<sup>64</sup> Saarinen, s.919 – 920, Stocke, s. 313.

<sup>65</sup> Saarinen, s. 916.

spridas även till kontinenten. Efter att utomhushandbollen spelats för sista gången i OS-sammanhang 1952 i Helsingfors återupptogs handboll på OS-programmet 1972 i München, då som inomhussport.<sup>66</sup>

Efter att Harald Hjelt besökt Sverige 1940 och där kommit i kontakt med den nya formen av handboll föddes idén om att börja sprida inomhushandbollen även i Finland. Efter att handbollsförbundet grundats 1941 fick Hjelt i uppdrag att besöka det västra grannlandet för att få tag i regler för inomhussporten samt översätta dessa till finska.<sup>67</sup>

---

<sup>66</sup> Carlsson (red.), s. 1–41.

<sup>67</sup> Saarinen, s. 916.

### 3 Handbollsförbundets verksamhet

Jag kommer i det här kapitlet att reda ut vilka hinder handbollsförbundet stötte på under dess två första decennier. Eftersom förbundet sysslade med propaganda för att sprida intresset för sporten kommer jag i ett underkapitel att reda ut hur man från förbundets sida gått tillväga för att sprida sporten i Finland. I avhandlingen används begreppet propaganda endast av den anledningen att förbundet i sina handlingar själv talar om propaganda då de avser reklam. Ett annat alternativ vore att tala om uppvisningsmatcher istället för propagandamatcher men eftersom det är det begrepp förbundet använder har jag valt att använda samma begrepp. Jag kommer att klargöra vad förbundet gjorde och vad detta ledde till. Kan man inom ramen för förbundets propagandaverksamhet finna ledtrådar till varför handbollen som sport inte kom att bli större i Finland är en fråga som jag försöker hitta svar på i detta kapitel. En viktigare fråga är ändå hur stor del hallfrågan har i sammanhanget. Eftersom förbundet försökte sprida inomhushandbollen var förekomsten av inomhushallar en klart central del av sportens spridning. Vad gjorde förbundet för att lösa den rådande brist på hallar att spela handboll i? Kan man se bevis som tyder på att hallfrågan var den viktigaste frågan för förbundet? I det här kapitlet kommer jag att fokusera på faktorer ur den teoretiska ramen som berör bygge av hallar och det centrala förbundets betydelse. På den första nivån fanns ju faktorerna klimatförutsättningar, nationell ekonomisk nivå samt samhällets intresse för idrotten vilka kan tänkas vara aktuella för analysen i det här kapitlet. På den andra nivån återkommer byggandet av hallar samt samhällets idrottspolitik. På den tredje nivån, den specifika idrottens förutsättningar, återfinns samhällets stöd till aktuell idrott i form av hallar. På den nivån nämns även vikten av ett starkt centralt idrottsförbund samt lokala föreningars satsningar. Alla dessa faktorer anser jag vara användbara i analysen av handbollsförbundets ageranden i dessa frågor.

#### 3.1 Propagandaverksamheten

Finska handbollsförbundet grundades 23.5.1941 då föreningarna *Us. Palo-Toverit*, *Fiskars Idrottsförening*, *G & I-förening Sport Pojo Åminnefors*, *Idrottsföreningen kamraterna Helsingfors*, *Helsingfors Bobollsklubb* och *Odd ja Helsingin käsipalloilijat* deltog i det konstituerande mötet.<sup>68</sup> Tidpunkten för grundandet var inte helt optimal eftersom det nya förbundets verksamhet kom att ligga på is ända till hösten 1942 då några medlemmar ur

---

<sup>68</sup> Konstituerande mötets protokoll 23.5.1941, Ca1, Finska handbollsförbundets arkiv, Finlands idrottsarkiv.

förbundsstyrelsen kunde återvända till Helsingfors och återuppta verksamheten. Styrelseledamoten Harald Hjelt fick i uppgift att utreda möjligheterna kring en spelhall för att kunna få igång ett organiserat spel. Hjelt hade även varit i kontakt med Svenska handbollsförbundet för att få tillgång till regler samt en utbildningsfilm som skulle förevisas. Förbundsstyrelsen bestämde även under hösten att det skulle ordnas en propagandaserie där reglerna kunde delas ut och den medhavda utbildningsfilmen kunde, i mån av möjlighet, förevisas.<sup>69</sup> 1941 noterades det i tidningarna att handbollsförbundet grundats<sup>70</sup> och 1943 uppmärksammade Hufvudstadsbladet att Helsingfors IFK grundat en handbollssektion där Harald Hjelt hade blivit ordförande.<sup>71</sup>

Propagandaserier ordnades i både Helsingfors och Åbo. I Helsingforsserien vann HJK medan TPS tog hem segern i Åbo-serien. Åbo och Helsingfors kom att vara huvudplatserna för handbollens utövning eftersom man i dessa städer hade tillgång till inomhushallar där sporten kunde utövas. I Fiskars spelades handboll tidigt, men där fick utövarna hålla sig till utomhushandboll på grund av hallbristen. Även i Tammerfors fanns ett tidigt intresse för sporten, där det dock fanns stora problem med att få tillgång till en hall.<sup>72</sup>

Efter att ha kommit igång med propagandaserier hösten 1942 kunde förbundet börja ta emot anmälningar till den första serien, till vilken 16 lag anmälde sig varav 8 deltog i högsta serien. Det fanns nämligen två olika serier, den högsta serien som gick under namnet *Mästerskapsserien* och en lägre serie som kallades *Finlandsserien* (Suomi-sarja). TPS från Åbo vann guld medan HJK från Helsingfors tog silver i mästerskapsserien 1944.<sup>73</sup> Handbollen spred sig kraftigt i början och verksamhetsberättelserna vittnar om en positiv anda inom förbundet, något som dock kom att ändras under årens lopp. Redan på hösten 1944 vittnar verksamhetsberättelsen om att bristen på inomhushallar var ett problem för spridningen av sporten i landet. Bristen på hallar och problemet det innebar för spridningen av sporten är ett ämne som behandlades i början av varje års verksamhetsberättelse från och med 1944 till 1950. Under 1950-talet verkar dock hallsituationen bli bättre, åtminstone i huvudstadsregionen. I verksamhetsberättelsen från 1950 påpekades tydligt att det fortfarande spelades handboll inomhus endast i Helsingfors och Åbo och tio år senare verkar inte situationen ha förbättrats överhuvudtaget.<sup>74</sup> Eftersom detta så tydligt påpekades varje

---

<sup>69</sup> Förbundsstyrelsens protokoll, 27.5.1941, 26.10.1942, Cb1, FHF, FIA.

<sup>70</sup> *Hufvudstadsbladet* 25.5.1941.

<sup>71</sup> *Hufvudstadsbladet* 17.1.1943.

<sup>72</sup> Verksamhetsberättelser, 23.5.1941 – 15.9.1943, Da1, FHF, FIA.

<sup>73</sup> <http://users.abo.fi/jbacklun/sauna.htm>. 6.3.2013.

<sup>74</sup> Verksamhetsberättelser, 1949 – 1960, Da1, FHF, FIA.

år i början av verksamhetsberättelsen drar jag slutsatsen att förbundsstyrelsen såg med oroliga ögon både på hallproblemet och på det faktum att sporten inte under nästan två decennier lyckats spridas mer. Styrelsen ville helt klart satsa på inomhushandboll men såg inga andra möjligheter än att tillfälligt satsa på utomhushandboll och fortsätta kampen om halltider.

Att sprida sporten i landet handlade under 1940-talet till stor del om reklam, och spelandet av propagandamatcher på potentiella handbollsorter var en del av det propagandaarbete förbundet satsade på. Besök av svenska lag var även en slags propaganda som oftast inte sköttes i förbundets regi, utan föreningarna hade på ett eller annat sätt kommit i kontakt med en utländsk förening. Därefter bjöd föreningen, med förbundets tillstånd, det gästande laget till Finland varefter en svarsvisit ofta skedde. Lidingö IF var ett av de första lagen som gästade Finland och spelade under visiten två matcher, en i Åbo och en i Helsingfors.<sup>75</sup> Det verkar ändå förefalla sig som om vem som helst inte fick spela matcher mot svenska lag. I mars 1946 begärde föreningen Arsenal från Helsingfors om tillstånd av förbundet att få åka till Sverige för en handbollsturné till vilken föreningen blivit inbjuden av ett svenskt lag. I brevet till förbundet framkommer det att en tidigare ansökan blivit avslagen på grund av att Arsenal inte var tillräckligt bra och att de svenska lagen var för starka. Förbundet avlog förfrågan med motiveringen att handbollssporten i Finland var av en så låg kvalitet att vem som helst inte kunde skickas för att spela mot svenska lag. Förbundet skrev att endast de fyra stora lagen: Union, KaPo, HJK samt HIFK dög för spel mot svenska lag.<sup>76</sup> Vem som helst fick alltså inte tävla under förbundets namn, vilket nog är förståeligt eftersom förbundet säkerligen månade om sitt rykte. Liknande förfaringssätt från förbundets sida ses även i andra fall då två lag inte fick mötas i match om inte förbundet gett lov till detta. Förbundet ville säkert kontrollera de matcher som hörde förbundets serier till för att kunna föra statistik, men att lag inte fick spela vänskapsmatcher verkar en aning suspekt eftersom matcher måste ses som en verkligt väsentlig del i spridningen av en sport. Dock var det knappast ett ovanligt förfaringssätt bland liknande förbund. Bland annat skickade förbundet i juni 1946 ett brev till föreningen *Pitäjänmäen vire* i hopp om en förklaring till varför föreningen spelat match mot Vasa AIK utan tillåtelse av förbundet. Fiskars IF och Arsenal fick i oktober samma år en sträng varning av förbundet för att ha spelat match utan tillåtelse, detta efter att förbundet erhållit förklaringen att lagen hade trott att de fått tillåtelse. Även Åbo IFK var med om samma sak och fick inte lov att resa till Sverige för att gästa *Idrottsföreningen Linnea*. Som orsak nämndes att

---

<sup>75</sup> Verksamhetsberättelser, 15.9.1943 – 15.9.1944, Da1, FHF, FIA.

<sup>76</sup> Brev från Arsenal till Handbollsförbundet, 18.3.1946, Ea1, FHF, FIA.

ÅIFK inte spelade i mästerskapsserien.<sup>77</sup> Ett annat liknande fenomen var att förbundet inte gav dem som inte deltagit i förbundets övningsläger i idrottsinstitutet Vierumäki möjlighet till spel i landslaget, enligt ett brev sänt av Helsingfors IFK:s ledning.

Alla spelare har inte möjlighet att ordna ledighet för ett sådant träningsläger[...] Finsk handboll tycks emellertid gå sina egna vägar i detta avseende, liksom beträffande andra träningsaker t.ex. förbudet för landslagskandidaterna att spela I klass fotboll...<sup>78</sup>

I citatet framkommer det att spelare inte hade möjlighet att delta i landslagsspel om de inte deltog i träningslägren som förbundet med jämna mellanrum ordnade i Vierumäki. Detta är i dagens värld vanligt eftersom idrotten överlag professionaliserats, men i 1940-talets Finland var detta troligtvis ovanligt eftersom sporten var en hobby och förvärvsarbetet kom i första hand. Åtminstone verkar det av HIFK:s reaktion att döma som om handlingen inte var vanlig under den undersökta tiden. Att förbjuda fotbollsspelare i högsta serien från att delta i landslagssammanhang var inte heller det mest strategiskt korrekta, eftersom många av de bästa spelarna under 1940-talet ändå främst spelade fotboll. De bästa lagen, såsom TPS och HJK, spelade handboll med fotbollslaget som en slags träning då det inte var fotbollssäsong<sup>79</sup>. Att försöka öka satsningen på handboll genom olika träningsläger och övrigt som nämnts ovan var rätt väg att gå medan man med facit på hand kan hitta ett antal förfaringssätt vilka kanske inte var de bästa för sporten.

I förbundets regi ordnades alltså resor till olika orter för att spela propagandamatcher, vilket förhoppningsvis skulle leda till ett ökat intresse för sporten på orten med omnejd. Tammerfors var en välbesökt ort där några föreningar tappert kämpade utan någon hjälp från stadens håll. Även i Vasa grundades en förening som kom att syssla med handboll, nämligen Vasa AIK, som blev antagen i förbundet i april 1946.<sup>80</sup>

Vasa AIK försökte ordna propagandamatcher i Österbotten och hade ansökt om förbundets deltagande i arrangemangen, något som förbundet ställde sig positivt till. AIK skickade i maj 1947 ett brev till förbundet i vilket föreningen förklarade sitt intresse för att ta upp och sprida sporten i Österbotten. AIK skrev optimistiskt att ”kanske handbollsintresset ev. kan bli så stort att

---

<sup>77</sup> Brev från handbollsförbundet till ÅIFK, 15.6.1946, 15.10.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>78</sup> Brev från HIFK till handbollsförbundet, 24.5.1947, Ea1, FHF, FIA.

<sup>79</sup> Yrjö Tuhkunen, *Helsingin jalkapalloklubi 1907–1957*, s. 119–120.

<sup>80</sup> Brev från handbollsförbundet till Vasa AIK, 29.4.1946, Db1, FHF, FIA.

man kunde tänka sig bilda distrikt i Österbotten”<sup>81</sup>. Förbundet hävdade dock att de inte hunnit ordna sovvagnar på tåget till Österbotten, på grund av tidsbrist, vilket i sin tur ledde till att resan inte blev av. Detta beklagade Vasa AIK sig över till förbundet då föreningen redan hade hunnit samla in pengar för tillställningen.<sup>82</sup> Förbundet ansåg dock att föreningen inte kunde beskylla förbundet eftersom förbundet inte bett dem samla in pengar.<sup>83</sup> AIK ansåg att förbundet inte skötte saker och ting helt korrekt och skrev bl.a. att de ”beklaga förbundet på det djupaste för denna handling, vilken vi anser vara en direkt ’björntjänst’ handbollen till fromma”<sup>84</sup>. Ännu på hösten förekom planer som tyder på en stark vilja hos Vasaborna att ordna ett nytt försök nästa vår, eftersom handbollsspel vintertid var ogenomförbart i brist på hall. I detta brev framkommer en tydlig schism mellan förbundets åsikter och AIK:s vilja. Det framkommer ingenstans om propagandaturén till Österbotten någonsin blev av men det är ju värt att notera att Österbotten var delaktiga i propagandaverksamheten men uteblev på grund av tidsbrist och återkom inte i det sammanhanget under den undersökta tiden. Behovet av sovvagnar låg i det faktum att dagsresor hade krävt att de spelare som åkte tvingats ta ledigt från arbetet vilket var en omöjlighet ekonomiskt och därmed föll hela turnén endast på grund av bristen på sovvagnar. Förbundet borde möjligtvis ha visat större intresse att sprida sporten dit det fanns intresse. Istället verkade förbundet i det här fallet något nonchalant då Vasa AIK beklagade sig. Att komma åt förbundsstyrelsens tankar kring nämnda Österbottenturné är svårt eftersom det i arkivet endast finns tre protokoll från verksamhetsåret 1947, jämfört med året innan då man hade 12 möten. Det är därmed svårt att veta hur förbundsstyrelsen argumenterade i frågan om Österbottenturnén. Från året efter, 1948, fattas det också en massa protokoll så förbundsstyrelsens verksamhet speglas endast genom verksamhetsberättelserna och korrespondensen under dessa två år.<sup>85</sup> Främst gällande Vasa AIK-frågan hade det varit viktigt att få mera kött på benen gällande hur förbundsstyrelsen tänkte eftersom även styrelsen måste ha sett positivt på att en förening i Österbotten intresserat sig för sporten. Om styrelsen däremot inte, som korrespondensen antyder, var med på noterna är det möjligt att ett stort misstag begicks i och med det och att en björntjänst gjordes.

1948 berättas det i verksamhetsberättelsen om hur förbundet under den senaste perioden satsat mycket på propaganda och bland annat gett ut skrifterna ”Me Hyökkäämmе” samt ”Käsipallo

---

<sup>81</sup> Brev från Vasa AIK till handbollsförbundet, 29.5.1947, Db1, FHF, FIA.

<sup>82</sup> Brev från Vasa AIK till handbollsförbundet, 3.7.1947, Ea1, FHF, FIA.

<sup>83</sup> Brev från handbollsförbundet till Vasa AIK, 10.7.1947, Db1, FHF, FIA.

<sup>84</sup> Brev från Vasa AIK till handbollsförbundet, 3.7.1947, Ea1, FHF, FIA.

<sup>85</sup> Förbundsstyrelsens protokoll, Cb1. FHF, FIA.

kutsuu”. Dessa skrifter skulle delas ut under matcher samt försöka spridas till olika förbund för distribuering.<sup>86</sup> Dessa skrifter delades ut under hela 1950-talet då handbollsförbundet ordnade propagandatillfällen på olika orter. Det ordnades bland annat kurser för beväringar och gymnastiklärare på vilka ovannämnda infobladdelades ut. Under andra halvan av 1950-talet verkar propagandaverksamheten dock ha uteblivit i brist på ekonomiska medel, något som verkar ha varit ett problem undersökningstiden ut.<sup>87</sup>

1948 skrevs två artiklar rörande handboll, båda i Hufvudstadsbladet och båda behandlade samma ämne. Ämnet de behandlade gällde en stor kontinentturné som handbollsförbundet ämnade göra under det förestående året. Turnén skulle gälla landskamper mot Holland, Belgien, Luxemburg, Frankrike, Schweiz, Österrike, Ungern, Tjeckoslovakien, och Polen. Hufvudstadsbladet rapporterade i två artiklar i slutet av 1948 om det kommande årets program. I den första, som publicerades i oktober, behandlades endast turnén<sup>88</sup> medan den andra, som publicerades i november, behandlade flera händelser som skulle vara aktuella för den finska handbollen under år 1949. Artikeln behandlade föga överraskande hallbristen i landet men i övrigt skulle året vara gott för handbollen. Artikelförfattaren berättade att huvudstadens svenska folkskolor börjat med handboll och att sporten, som enda bollsport förutom volleyboll, upptagits på försvarsmaktens idrottsprogram. Dessutom behandlades den stora turnén till kontinenten såsom redan tidigare.<sup>89</sup> Att folkskolorna i Helsingfors börjat utöva handboll på gymnastiklektionerna var positiva nyheter eftersom spridning av en ny sport via skolorna var lättare. Gällande turnén lät ju allt lovande men det faktum att ingenting skrevs om turnén 1949, det år då den skulle ha ägt rum, är lite oroväckande. Dock blev den nog av, om än i något mindre form än planerna först vittnade om, och landslaget spelade två matcher mot Schweiz och en match vardera mot Ungern och Österrike vilka Finland förlorade.<sup>90</sup> Varför inga tidningar behandlade landskamperna verkar ju lite konstigt med tanke på hur mycket fokus turnén gavs i planeringsskedet.

Propagandaverksamheten var i början rätt livlig inom förbundet som försökte sprida handbollssporten i Finland. Förbundet startade upp propagandaserier i Åbo och Helsingfors, något som visade sig vara lyckat eftersom sporten slog rot tidigt i dessa städer. En orsak till att det lyckades kan ha varit tillgången på hallar i nämnda städer. Det har i detta underkapitel

---

<sup>86</sup> Verksamhetsberättelser, 1947 – 1948, Da1, FHF, FIA.

<sup>87</sup> Verksamhetsberättelser, 1950–1960, Da1, FHF, FIA.

<sup>88</sup> *Hufvudstadsbladet* 23.10.1948.

<sup>89</sup> *Hufvudstadsbladet* 5.11.1948.

<sup>90</sup> Tuominen, s. 37.



kommit fram flera tillvägagångssätt från förbundets sida som kan ha varit skadliga för sportens framtid i Finland. Det faktum att lag, som ordnat vänskapsmatcher utan lov på orter där sporten potentiellt kunde haft en framtid, straffades verkade inte direkt positivt för handbollen. Att förbundet inte lät lag åka till Sverige för att utöva sporten på grund av för dålig kvalitet på laget kan inte heller ses som något positivt om man försöker sprida sporten i Finland. Förbundet verkade i dessa fall vara mer måna om deras anseende och att de fick hålla kontroll över sporten i landet. Hur hade det gått om Vasa AIK fått lite mer stöd från förbundets sida? Skulle österbottningarna följaktligen spela handboll idag? Ett annat problem som gjorde spridningen av sporten svår var det faktum att handboll skulle spelas inomhus och tillgången på hallar var knapp utanför städerna. Även i de stora städerna fanns problem med att få tillgång till tränings- och matchtider vilket gör det lätt att förstå att det var rent av omöjligt på landsbygden, där man spelade 7-manna utomhushandboll ännu på 1970-talet.<sup>91</sup> Eftersom hallproblemet var så stort och rätt avgörande för spridningen av sporten kommer det problemet att behandlas i nästa underkapitel.

### **3.2 Lösningen på hallfrågan**

Att hallfrågan var ett stort problem för spridningen av handbollen torde redan ha framkommit. Vid läsning av verksamhetsberättelserna framkommer hallbristen som det största och mest akuta problemet. I den första verksamhetsberättelsen, som behandlar tiden från förbundets grundande 1941 till 15.3.1943, går ännu att finna optimistiska beskrivningar över såväl förbundets verksamhet som handbollens framtid i landet. Det är dock den enda gången hallfrågan inte kommenteras, troligtvis eftersom problemet inte ännu uppdagats. I de resterande verksamhetsberättelserna under 1940-talet är tonläget något mindre positivt då förbundet år efter år konstaterade att hallsituationen inte förbättrats och att sporten inte kunnat spridas till nya orter. Orsaken var bristen på hallar och att utomhushandboll på många orter varit enda alternativet.<sup>92</sup> Under 1950-talet ökar igen optimismen och verksamhetsberättelserna vittnar om en ökning i hallutbudet, dock främst i huvudstadsregionen.<sup>93</sup>

I januari 1945 skrev förbundet ett brev till statens idrottskommitté där de förklarade hur det låg till med såväl förbundets verksamhet som handbollens tillstånd i Finland. Där nämns

---

<sup>91</sup> Kurt Westerholm, *BK-46 1946–1986 40 år*, (Karis 1986), s. 76.

<sup>92</sup> Verksamhetsberättelser, 1941 – 1950, Da1, FHF, FIA.

<sup>93</sup> Verksamhetsberättelser, 1950 – 1960, Da1, FHF, FIA.

hallfrågan i ett konstaterande att det i Helsingfors fanns sammanlagt 95 lag, och att dessa lag spelade handboll i en hall, nämligen Tennispalatset. Dessa lag hade tillgång till hallen sex timmar i veckan vilket på ett bra vis belyser hallproblematiken då Helsingfors tillsammans med Åbo ändå var de orter där hallbristen var minst.<sup>94</sup> I ett brev till undervisningsministern våren 1946 nämns problemen med hallutrymme och varför det var ett så stort problem. Handboll kunde inte spelas i vilken inomhuslokal som helst utan spelplanen var tvungen att mäta minst 25 meter på längden och 15 meter på bredden, även om den egentliga storleken på handbollsplanen var större. I samma brev konstaterade förbundet att hallarna i huvudstadsregionen var sex till antalet, Tennispalatset, Gloriahallen, Krogiushallen, Elisabetsgatans hall, Simhallens tennishall samt teknologernas tennishall. Hallantalet hade med andra ord ökat ganska mycket under ett år då antalet ett år tidigare varit endast en. Hur mycket föreningarna egentligen fick vistas i hallarna framkommer inte men troligtvis var det inte frågan om ett stort antal timmar.<sup>95</sup>

1945 skrevs den första artikeln med förklaring till varför Finland fortfarande inte hade spelat några landskamper i handboll och att några sådana inte skulle bli av inom den närmaste framtiden. Som orsak gavs den låga nivån på det finska kunnandet inom sporten och att Sverige och Danmark höll för hög klass för att det skulle löna sig att mötas. Norge, konstaterades det, höll lägre klass och skulle lämpa sig bättre för ett möte men i det fallet skulle resandet utgöra ett ekonomiskt hinder. I samma artikel konstaterades det att det mer och mer satsades på 7-mannahandboll eftersom hallarna i landet var för små för 11-mannaspel. Planstorleken för 11-manna handboll var ju 65 x 110 meter medan 7-manna handboll spelades på en plan med måtten 20 x 40 meter. Dessutom konstaterades det att intresset för utomhushandboll hade sjunkit kraftigt under de senaste åren.<sup>96</sup> Vad intresseminskningen berodde på är svårt att spekulera i men bristen på hallar för 11-mannaspel förvånar föga då mästerskapsserien två år senare inte kunde arrangeras överhuvudtaget på grund av hallbrist, och då för 7-mannalag. Senare kom dock inlägg i handbollsdebatten som strävade tillbaka till 11-manna utomhushandboll eftersom hallbristen var så stor.

Föreningen Tampereen Ilves skrev våren 1946 till förbundet med vädjan om hjälp gällande hallfrågan, varpå förbundet uppmanade föreningen att fortsätta kontakta staden för att få tag i hallutrymme och återkomma om situationen inte förbättrats. I september skickade förbundet ett brev till Tammerfors stads idrottsstyrelse med en begäran om att staden skulle hjälpa till med att

---

<sup>94</sup> Brev från handbollsförbundet till statens idrottskommitté, 15.1.1945, Db1, FHF, FIA.

<sup>95</sup> Brev från handbollsförbundet till undervisningsminister Eino Kilpi, 23.5.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>96</sup> *Hufvudstadsbladet* 16.12.1945.

få tillgång till en inomhushall där lagen från Tammerfors kunde spela handboll.<sup>97</sup> Samma månad vände förbundet sig till Helsingfors stad med en vädjan om en hall där man skulle kunna spela handboll och korgboll.

I slutet av september 1946 skickade förbundet ett brev till försvarsminister Yrjö Kallinen där man kan utläsa en alltmer tilltagande frustration över hur läget med hallarna såg ut. I brevet konstateras att situationen var såpass kritisk att om ingen förbättring skedde kunde en fortsatt utövning av sporten i Finland inte räknas med.<sup>98</sup> Det är första gången en sådan frustration från förbundets sida kan utläsas och hallfrågan hade från att ha varit ett litet bekymmer växt till en överlevnadsfråga som utan lösning kunde leda till undergången för sporten i landet. Man kan konstatera att hallfrågan för förbundet var central och återkom i varje verksamhetsberättelse samt i många av de brev som skickades från förbundet.

I brevet till försvarsminister Kallinen skrev förbundet att man utan framgång ett flertal gånger vädjat till bland annat utbildningsministeriet, statens idrottskommitté samt Helsingfors stads idrottskommitté. I brevet konstaterar förbundet att det fanns en hall, Krogius nätbollshall<sup>99</sup>, som skulle lämpa sig för handbollsspel, men eftersom den var full av material undrade förbundet om armén kunde tänkas ha rum för materialet som förvarades i hallen. Materialet i fråga var personliga föremål tillhörandes de evakuerade Porkalaborna.<sup>100</sup> Några månader senare kontaktade förbundet Helsingfors stadsstyrelse med förslaget att föremålen skulle kunna förvaras på Ridstadions läktare istället.<sup>101</sup> Eftersom Krogius nätbollshall skulle vara av största intresse för förbundet bad förbundet alltså såväl försvarsministern som stadsstyrelsen i Helsingfors om hjälp. Utgående från de inkomna brev som förvaras i förbundets arkiv går det inte att se något som tyder på att dessa böner skulle ha besvarats av vare sig försvarsministern eller Helsingfors stadsstyrelse. Av dessa skrivelser till diverse instanser använde handbollsförbundet sig av en retorik som glorifierade handbollens betydelse för ungdomen i landet. Bland annat försökte förbundet fånga försvarsminister Kallinens intresse genom att förklara handbollens betydelse för tusentals ungdomars idrottsliga utveckling samt nivån på deras fysik.<sup>102</sup> I det tidigare brevet till undervisningsministern försökte man från förbundets sida beskriva den positiva utveckling handbollssporten haft i Finland under de fem första verksamhetsåren och att utvecklingen i övrigt

---

<sup>97</sup> Brev från handbollsförbundet till Tampereen Ilves, 5.6.1946, 11.9.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>98</sup> Brev från handbollsförbundet till försvarsminister Yrjö Kallinen, 27.6.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>99</sup> Nätboll utvecklades från basketbollen som ett särskilt spel för kvinnor och den föreskrivna klädseln är kort kjol.

<sup>100</sup> Brev från handbollsförbundet till försvarsminister Yrjö Kallinen, 27.6.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>101</sup> Brev från handbollsförbundet till Helsingfors stadsstyrelse, 4.12.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>102</sup> Brev från handbollsförbundet till försvarsminister Yrjö Kallinen, 27.6.1946, Db1, FHF, FIA.

pekade spikrakt uppåt om det inte hade varit för problemet med hallar att utöva sporten i.<sup>103</sup> Med andra ord användes en något förskönad bild av situationen men det är ju nog helt förståeligt.

Under de sista åren av 1940-talet konstaterades det i verksamhetsberättelserna att hallfrågan fortfarande var långt ifrån löst. Förbundet hade vänt sig till diverse myndigheter för hjälp i frågan utan att lyckas. 1950 konstaterades att det fortfarande var endast i Helsingfors och Åbo som handboll spelades inomhus.<sup>104</sup> Detta konstaterande kan endast tolkas som ett nederlag för förbundet som hela decenniet arbetat hårt med att lösa problemet, speciellt i Helsingfors.

Under 1950-talet ökade optimismen något igen då det i verksamhetsberättelserna skrevs om en försiktig ökning i hallutbudet och tillgången till hallarna i Helsingfors. 1951 fick handbollsförbundet igen tillgång till Tennispalatset som var centralt beläget och därför eftertraktat.<sup>105</sup>

Hallitilanne, joka vielä muutama vuosi sitten rajoitti käsipalloilun kehityksen maassamme, on nykyään tyydyttävä ja uusia urheilutaloja halleineen on joko valmistumassa suunnitteilla.<sup>106</sup>

Som kan utläsas ur citatet var förbundet optimistiskt över den situation hallbygget i landet befann sig i. Även om det i citatet syftar till hallbyggandet i landet antar jag att förbundet främst syftade på huvudstadsregionen och några enstaka andra städer. Några år senare konstaterade handbollsförbundet att hallsituationen i Helsingfors var tillfredsställande och 1959 konstaterar förbundet att hallbristen i Finland var det största hindret för utövning av handboll.<sup>107</sup> Med andra ord var den optimism som visades i början av 1950-talet säkert berättigad, men troligtvis berörde den endast huvudstadsregionen. Utanför städerna kunde ingen förbättring i hallsituationen ses varför förbundet i slutet av undersökningsperioden konstaterade hallbristens stora del i den misslyckade spridningen av handboll i Finland under 1940- och 1950-talen.

Den första artikeln som använde vetenskapliga belegg för att hävda handbollssporten bland övriga sporter presenterades 1947 i Idrottsbladet. Skribenten skrev i artikeln *Handboll - en sport för män även som gjord för kvinnor* att fysiologer hävdade att handboll lämpar sig utmärkt för kvinnor men att den även är en oerhört manlig sport. Enligt skribenten hade en fackmilitär uppsats placerat handbollen på främsta plats vilket bevisade sportens manlighet. Vilken

---

<sup>103</sup> Brev från handbollsförbundet till undervisningsminister Eino Kilpi, 23.5.1946, Db1, FHF, FIA.

<sup>104</sup> Verksamhetsberättelser, 1949 – 1950, Da1, FHF, FIA.

<sup>105</sup> Verksamhetsberättelser, 1950 – 1951, Da1, FHF, FIA.

<sup>106</sup> Verksamhetsberättelser, 1953 – 1954, Da1, FHF, FIA.

<sup>107</sup> Verksamhetsberättelser, 1955 – 1960, Da1, FHF, FIA.

undersökning skribenten syftade på framkommer inte men budskapet är mer centralt i detta fall, att handboll är en sport som passar båda könen lika bra. Förövrigt var det inget nytt i en sådan kvinnosyn kring idrottandet i början av 1900-talet. Tävlanet ansågs inte passa för kvinnor. Under 1920- och 1930-talen förändras dock kvinnornas roll i tävlingsidrotten och efter kriget kom det att bli mer försvarligt att tävla i idrott.<sup>108</sup> I samma artikel behandlades, som så ofta vid den här tiden, hallproblematiken där skribenten gav en känga åt tennishallarna som inte var intresserade av ”utbölingen som inte hade chansen att få sitt byggt under normala förhållanden”<sup>109</sup>. Ur artikeln kan man utläsa två intressanta åsikter. Att sporten lämpade sig för båda könen berättar mer om synen på idrottande kvinnor under ifrågavarande tid vilket i och för sig inte bör negligeras men som inte är prioritet nummer ett i den här undersökningen. Den för den här avhandlingen viktigare kommentaren är att handbollsfolket, eller utbölingarna, inte fick bygga sina hallar under normala förhållanden. Med det vill skribenten naturligtvis påpeka att handbollen skulle ha haft egna hallar om det inte varit för andra världskriget. Med andra ord hävdar skribenten hallbristen inte funnits om sporten spritt sig något tidigare i landet och man hunnit bygga egna hallar innan vinterkriget bröt ut.

1950 ordnade Finland nordiskt mästerskap för damer i utomhushandboll i Ekenäs, Hangö och Helsingfors. I augusti 1950 rapporterade Sportpressen om den rekordpublik på 800 personer som beskådade då de svenska damerna slog de finländska med 7-3 i Hangö.<sup>110</sup> Att så stor publik såg matchen vittnar om ett stort handbollsintresse i västra Nyland, något som senare även visat sig stämma. 1952 skrev tidningen Västra Nyland om handbollen i regionen och att man alltid satsat mest på 7-manna handboll även om den spelades utomhus i brist på hallar.<sup>111</sup> Rapporteringen i media om den finländska handbollen varierade kraftigt och positiva rapporteringar blandades med uppgivna funderingar huruvida handbollssporten skulle överleva i Finland. En sådan rapportering var en artikel med rubriken *Hfrs-handbollen hotar utebli från FM* där skribenten beklagade sig över det faktum att föreningarna själva var tvungna att betala hyra för spelhallarna. Tidigare hade fallet inte varit så och orsaken till att det nu hade blivit så var, enligt skribenten, att den samarbetskommitté som var sammansatt av medlemmar ur handbollsförbundet och Arbetarnas Idrottsförbund hade bestämt så. Artikelförfattaren spekulerade kring huruvida orsaken var att AIF:s föreningar i Åbo, som var populära och spelade inför fullsatta läktare, hade råd att

---

<sup>108</sup> Irja Kleemola, *Naisliikunta 100 vuotta*, (Keuruu 1996), s. 98–101.

<sup>109</sup> *Idrottsbladet* 4.7.1947.

<sup>110</sup> *Sportpressen* 22.8.1950.

<sup>111</sup> *Västra Nyland* 5.4.1952.

betala sin hyra själv tack vare biljettintäkterna medan lagen i Helsingfors inte hade samma förmån. Skribenten berättade att föreningarna HJK, HIFK och Arsenal inte skulle klara av spel i FM-serien om de ovannämnda kraven gick igenom.<sup>112</sup> Om de tre lagen skulle uteblivit skulle det ha varit katastrof eftersom handbollen trots allt var starkast i Helsingfors. Av 1950 års FM-serie bestående av nio lag var sex lag från Helsingfors. 1951 spelades FM-serien utan både Arsenal och HJK medan HIFK spelade och tog guld. Huruvida de två lagens bortfall berodde på hallhyrorna kan jag inte utgående från källorna svara på men möjligtvis var det en delorsak eftersom båda lagen 1952 igen var tillbaka i mästerskapsserien.<sup>113</sup>

Egentligen verkar det som om det endast var i Helsingfors och Tammerfors som förbundsstyrelsen försökte lösa hallfrågan. Styrelsen skrev många brev till olika beslutsfattare utan egentlig framgång och utgående från förbundsstyrelsens handlingar kan konstateras att Åbo endast nämndes då förbundet konstaterade att det spelades handboll inomhus där. Utgående från det konstaterandet verkade inte Åbolagen lida av hallbrist. Vid genomgång av Åbo distrikts protokoll framkommer däremot nog vissa problem med halltillgångar. Åbo distrikt grundades i december 1942 efter att Harald Hjelt besökt staden i propagandasyfte för att informera om sporten. I distriktets första verksamhetsberättelse nämndes det att distriktet hade tillgång till Åbo tennishall för att spela handboll. I verksamhetsberättelsen från 1948 står om problem med att få tillgång till tennishallen förutom då svenska gäster är på besök eller vid förbundets matcher.<sup>114</sup> Av någon orsak, troligtvis kriget, finns det inga verksamhetsberättelser mellan åren 1942 och 1948 vilket gör att jag inte kan säga när bristen i Åbo blev tydlig men det är klart att man hade problem med hallfrågan också i Åbo, eftersom endast en hall fanns till förfogande. Hur aktivt jobbade egentligen förbundet utanför huvudstadsregionen med hallfrågan och kan orsakerna till det låga antalet hallar där man kunde utöva handboll och därmed direkt handbollens begränsade spridning gå att finna i förbundets ageranden?

---

<sup>112</sup> *Sportpressen* 20.12.1950.

<sup>113</sup> <http://users.abo.fi/jbacklun/sauna.htm> 6.3.2013.

<sup>114</sup> Åbo distriktsprotokoll och verksamhetsberättelser, 1948, Cd1, FHF, FIA.

En dröm får man väl kalla det som alla här i Västra Nyland drömmer om är en gymnastikhall där handboll kunde spelas också, för om vintern äro vi ej i tillfälle att träna på samma sätt som till ex. i huvudstaden. Men kanske den dagen randas ännu när den drömmen går i uppfyllelse.<sup>115</sup>

I västra Nyland fanns inga hallar och i distriktets protokoll finns ett uttalande rörande hallfrågan vilket tyder på att en möjlighet att få en hall att spela handboll i inte gick att finna. I samband med citatet ovan nämns att det under den behandlade perioden varit livlig aktivitet i de västnyländska orterna på handbollsfronten, såväl på som utanför planen.

Gällande Åbo och västra Nylands distrikt verkar inte förbundsstyrelsen ha engagerat sig i hallfrågan. Som tidigare nämnts var förbundet till en del aktivt i Tammerfors, säkert främst eftersom Tammerfors saknade ett eget distrikt som kunde sköta ärendet. Men då igen dyker frågan upp varför förbundsstyrelsen var så aktiv gällande hallfrågan i Helsingfors då staden hade ett eget distrikt. Under de första åren av förbundets historia var Finland i krig och handbollsspel var inte prioritet nummer ett för diverse ministerier. Andra hälften av 1940-talet präglades av uppbyggnad och knappa tider, vilket är en förståeligt bidragande faktor till att hallar för spel av handboll inte prioriterades, även om förbundet lobbade aktivt. 1952 ordnades de olympiska spelen i Helsingfors och utomhushandbollen kom att spelas för sista gången i OS sammanhang<sup>116</sup>. Detta märktes dock inte i handbollsskriverierna i media i form av reportage utan de tre artiklar som rörde handbollen handlade om hallfrågan. I en insändare föreslog författaren att det bästa vore om alla skulle glömma allt vad inomhushandboll hette eftersom sporten endast bidrog med problem och istället återgå till att spela utomhushandboll. Insändaren skrevs i november och författaren ansåg att det under de vintermånader som återstod fanns gott om tid att förbereda ett nytt seriesystem och boka planer för våren då serien kunde köra igång.<sup>117</sup> En annan artikel, en vecka senare, rapporterade om en ny hall som öppnats i Otnäs för handbollsspel. Den oro handbollsfolket i Finland kände beskrevs bra i artikeln där författaren konstaterar att ”hoppets låga har åter tänts i handbollsentusiasterna”<sup>118</sup> Hoppets låga tändes varje gång entusiasterna såg en chans till spel i någon hall och lika snabbt slocknade lågan då inga hallar fanns till förfogande.

Pendlingen mellan säkerhet och osäkerhet gällande hallfrågan var tydlig och hela tiden närvarande i pressens bevakning och bland insändarna. I mars 1953 skrevs det om Ridhallen där det gick att spela handboll men som, enligt skribenten, inte lockade någon storpublik på grund av

---

<sup>115</sup> Västra Nylands distriktsprotokoll och verksamhetsberättelser, 1946, Cd1, FHF, FIA.

<sup>116</sup> [http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar\\_svenska.pdf](http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar_svenska.pdf) 6.3.2013.

<sup>117</sup> *Sportpressen* 4.11.1952.

<sup>118</sup> *Sportpressen* 11.11.1952.

läget då hallen låg i Brunakärr. ”Handbollen har en svår, kanske övermäktig uppgift i att dra sig upp ur dyn förrän Tennispalatset eller någon annan hall inne i staden öppnar sina dörrar”<sup>119</sup> Då det alltså fanns hallar att spela i var de för långt från centrum av Helsingfors och lockade ingen publik. Dilemmat med hallarna fortsatte alltså som förut. Däremot kom nästa år att bringa en stor positiv nyhet som fick stort medialt utrymme då Finlands landslag slog Sverige med 21–17 i en landskamp. Vinsten beskrevs i Hufvudstadsbladet, med all rätt, som den finländska handbollens största och mest sensationella framgång dittills. Låt vara att det var mot Sveriges B-lag, Finland borde enligt dåtidens experter oberoende inte haft en chans att vinna matchen.<sup>120</sup> Kanske hade den finska handbollen därmed tagit det steg ut i den internationella handbollsvärlden som krävdes för att utvecklas och öka antalet utövare? En artikel i juli 1955 ger sken av att det blev fart i handbollsfinland efter vinsten mot Sverige. I artikeln beskrevs de finländska handbollsspelarna som alltför sävliga och inte tillräckligt villiga att satsa fullt ut på idrotten. Det hävdades bland annat att idrottaren inte kunde dra benen efter sig om han skulle bli toppspelare.<sup>121</sup>

I december 1955 rapporterade Sportpressen många verkligt goda nyheter gällande den finländska handbollen då tidningen för en gångs skull publicerade en artikel om goda nyheter på hallfronten. I artikeln *FM-handboll nästa säsong i Tammerfors* rapporterades det att två nya hallar öppnats i staden och att intresse fanns för sporten. Dessutom nämns ett antal andra orter i Finland där det fanns intresse att uppta sporten, däribland Jakobstad. Det hade nämligen flyttat en spelare från Fiskars till Jakobstad i Österbotten som lyckats väcka intresse för handboll och enligt artikeln hade ett antal föreningar redan börjat utöva sporten. De ekonomiska problemen med resor ner till Nyland, där de flesta lagen befann sig, tangerades av artikelförfattaren som önskade att handbollsförbundet skulle göra allt som stod i dess makt för att de nya orterna skulle fortsätta spela handboll. I artikeln kan man även läsa om planerade propagandaturneer till Villmanstrand och Kouvola i ett försök att sprida sporten österut. I den annars så positiva artikeln nämns även att handbollslagen i Åbo mistat en del i halltid.<sup>122</sup>

Eftersom hallbristen var markant under hela den undersökta tiden spelades inomhushandboll endast i städerna. I västra Nyland spelade man 7-manna handboll utomhus, det vill säga med inomhusregler. I slutet av undersökningsperioden, närmare bestämt den 18.11.1959 publicerades en artikel som till stor del handlade om hallbristen och hur viktigt det skulle vara för handbollen i

---

<sup>119</sup> *Sportpressen* 31.3.1953.

<sup>120</sup> *Hufvudstadsbladet* 13.12.1954.

<sup>121</sup> *Sportpressen* 12.7.1955.

<sup>122</sup> *Sportpressen* 20.12.1955.



Finland att kunna bygga nya hallar på landsorten för att på det sättet sprida sporten till andra delar av landet än städerna i söder.

Handbollen har fört en tynande tillvaro – ofta i skuggan av basket – under de senaste åren och frågan är om man inte nått botten i år då mästerskapsserien till 9/10 spelas på i Helsingfors medan den enda bortamatchen för huvudstadslagen går i Åbo mot ålderstigna Toverit (BK-46 från Karis spelar alla matcher på bortaplan).<sup>123</sup>

Citatet ovan talar ganska väl för hur situationen för handbollen såg ut i slutet av undersökningsperioden. Dessutom kan man inte påstå att handbollen hade spridit speciellt mycket på sig från att mästerskapsserierna körde igång 1944. Tammerfors hade deltagit men varit tvungna att ge upp på grund av hallbristen. I Åbo kämpade Turun Toverit på med ett, enligt citatet ovan, ålderstiget lag. Helsingfors var från början handbollens centrum och den västnyländska handbollen kämpade ivrigt men kunde inte spela mästerskapshandboll innan BK-46 från Karis började spela på högsta nivå med hemmahall i Helsingfors. Såsom citatet ovan förtäljer spelade de alltså alla matcher på bortaplan. Under 1950-talet var förbundet positivare och vad Helsingfors beträffade verkar hallsituationen ha blivit tillfredsställande för de handbollsutövande föreningarna i regionen men i det övriga Finland verkar inte situationen ha förbättrats. Hallfrågan var en viktig del av handbollens spridning i Finland och kan mycket väl vara den mest bidragande orsaken till att sporten inte spridit sig mer än den gjort.

I detta kapitel har jag undersökt två fenomen som varit tongivande för handbollens spridning under 1940- och 1950-talet. Det ena fenomenet, propaganda, var en högt prioriterad del av förbundets verksamhet. Jag har i det här kapitlet lyft fram fenomen som tyder på att propagandaverksamheten inom förbundet inte fungerade helt optimalt. Utgående från verksamhetsberättelserna fås lätt den bilden att förbundet aktivt ordnade propagandamatcher och tryckte propagandablad, vilket de även gjorde. Dock ges snabbt en bild, vid läsning av förbundets korrespondens, att de handlingar förbundet utförde inte alltid gagnade handbollens spridning på ett önskvärt sätt, eftersom förbundet var noga med att de regler gällande spel man hade lagt upp skulle följas. Visserligen är det förståeligt att förbundet ville ha kontroll över sporten, men ändå känns den stränga attityden något osmidig då en ökning av antalet handbollsutövare borde ha varit högsta prioritet. Det andra fenomenet som var av stor vikt för sportens spridning var

---

<sup>123</sup> *Hufvudstadsbladet* 18.11.1959.

hallfrågan som förbundet inte i samma utsträckning själv kunde påverka. Eftersom tiderna i efterkrigstida Finland överlag var knappa är det ganska klart att tillgången på hallar inte heller var den allra bästa. Från förbundets sida lobbades aktivt för att tillgången på hallar skulle öka och aktivast var förbundet i Helsingfors och i någon mån även i Tammerfors. I övriga distrikt verkade inte hallfrågan vara av så stor vikt. I Åbo fanns behov av att kräva mera men nästan ingen diskussion gällande Åbo fördes i förbundets korrespondens. Att tillgången till hallar på landsbygden var dålig är lätt att förstå och det var nog en av de mest bidragande orsakerna till att sporten inte spred sig i 1940-talets fortsatt relativt agrara Finland. I västra Nyland, där handboll spelades i bl.a. Fiskars, Ekenäs, Karis och Hangö fanns ingen tillgång till några hallar utan där spelades utomhushandboll en bit in på 1950-talet. Som en kuriositet kan nämnas att BK-46 från Karis vann sin första mästerskapstitel i inomhushandboll 1968 utan att ha en egen hall. Man spelade alla sina ”hemmamatcher” borta.<sup>124</sup> Hallproblemet var alltså aktuellt ännu långt efter den tidsperiod som denna avhandling behandlar. Mediernas rapportering om handbollen i Finland kan utan desto djupare analys sägas ha handlat om hallbristen. Artiklar och insändare turades om med att beklaga den usla situation handbollen befann sig i då det inte fanns tillräckligt med hallar att utöva sporten i. Till stor del kan den ekonomiskt dåliga tiden efter andra världskriget få fungera som syndabock och möjligen kan situationen ha varit en annan om handbollen, som en insändare menade, hade fått bygga sina hallar under normala omständigheter innan kriget.

För att förankra analysen i den tematiska ramen börjar jag med propagandaverksamheten där främst faktorerna om ett starkt centralt förbund och lokala föreningars satsningar kan vara brukbara. I underkapitlet om propaganda framkom handbollsförbundets förehavanden i olika frågor gällande spridningen av handboll i Finland. I kontakten med föreningarna märktes även föreningarnas arbete för handbollen. Således tycker jag mig kunna göra analysen att förbundet i propagandafrågan gjorde mycket gott men att det nog fanns en del som inte gick riktigt rätt till. Förbundet kunde, enligt mig, ha gjort lite mer och hjälpt föreningarna något mer. Dock hade förbundet inte de allra bästa förutsättningarna, lång ifrån. Hallfrågan var ett problem som inte förbundet kunde råda bot på ensam och i den teoretiska ramen ges även byggandet av hallar stort utrymme då fenomenet tas upp i alla de tre översta nivåerna. Samhällets del i byggandet av hallar nämns i såväl nivå två och tre. Klimatförutsättningarna är en faktor i nivå ett som har sin del i frågan eftersom utomhushandboll endast kunde spelas på sommarn, men eftersom handbollsförbundet medvetet spred inomhushandbollen är inte klimatförutsättningarna så aktuella

---

<sup>124</sup> Westerholm, s. 74.

i det här problemet. Det är dock en annan faktor på nivå ett som bäst förklarar bristen på hallar i Finland under 1940-talet, den nationella ekonomiska nivån. På nivå två finns intresset från media som en faktor och utgående från det undersökta materialet kan jag konstatera att intresset för handboll i media var relativt lågt och oftast var det insändare som tangerade handbollen i Finland. Under en period på 24 år, från 1936 till 1960 berörs handbollen i de finlandssvenska tidningarna 28 gånger och 2/3 av de artiklarna skrevs på 1950-talet. Därutöver skrevs ett antal matchreferat och handbollsförbundets pressmeddelanden efter avverkade årsmöten som inte tagits med i kalkylationen. En klar uppgång i mediernas intresse kan ses under 1940-talets gång och sättet på hur tidningarna rapporterade förändrades från att mest ha handlat om administrativa ärenden och idrottsledningens förehavanden till att mer beröra själva idrotten och därmed blev även matchreferaten allt vanligare. Eftersom jag inte undersökt rapporteringen av idrott överlag i medierna kan jag inte utgående från materialet säga huruvida antalet är stort eller litet. Det är med andra ord innehållet i artiklarna som haft större vikt vid analysen av rapporteringen från media.

På nivå ett nämns den nationella ekonomiska nivån som en faktor att ta i beaktande och gällande Finland kan man lugnt hålla med om att den nationella ekonomiska nivån i landet under 1940-talet var allt annat än stabil. Samhället hade annat att fokusera på än att bygga hallar för idrott. Därmed anser jag att den största orsaken till hallproblemet var den ekonomiska nivån i landet.

#### 4 Konkurrerande idrottsgrenar

Palloiluneuvojan kertomuksen mukaan haittaa jalkapalloon levenemistä varsinkin maaseudulla kenttien puute. Sensijaan pesäpalloilulle löytyy mahdollisuuksia jokaisella paikkakunnalla. Näiden syiden takia onkin jalkapalloharrastus levinnyt kaupunkeihin ja suurempiin tehdaspaikkoihin. Innostus jalkapalloon on erikoisen korkealla Vaasan Piirikunnassa, Tampereella ja Hämeen Piirikunnan suuremmilla paikkakunnilla.<sup>125</sup>

Så här skrev AIF, Arbetarnas Idrottsförbund, 1924 i sin verksamhetsberättelse. Det verkar alltså ha varit svårt för fotbollen att sprida sig till landsbygden i brist på planer. Under den här tiden syns inga spår av handboll i de två förbundens verksamhetsberättelser. Det faktum att AIF gav ut en pamflett med tre bollekar, där handboll var en av dem, just 1924 syns dock inte i förbundets verksamhet i övrigt. Kan problemet med planer ha varit liknande för utomhushandbollen som spelades på fotbollsplaner. I så fall kan planerna vara en orsak till bobollens framgång på landsbygden medan fotboll, och därmed kanske även utomhushandbollen, länge var hänvisade till städerna.

Då handbollen kom till Finland med Oskari Väänänen var det som bekant frågan om utomhushandboll. I detta kapitel kommer jag att försöka åskådliggöra vilka krafter handbollen kämpade mot under undersökningsperioden. Jag har valt ut sporterna boboll och korgboll eftersom de på olika sätt och under olika perioder kan sägas ha varit konkurrenter till handbollen. Under 1920- och 1930-talet fanns det inget organiserat handbollsspel i Finland så statistik kan inte användas för en jämförelse men jag har ändå valt att kartlägga intresset för boboll under den perioden för att tydliggöra hur populär bobollen var och hur sporten fortsatte att växa under hela undersökningsperioden. Som andra konkurrent har jag valt korgboll eftersom den sporten kom till Finland ungefär samtidigt som inomhushandbollen började spridas av handbollsförbundet. Korgbollsförbundet grundades två år före handbollsförbundet och eftersom båda var intresserade av inomhussalar att utöva sporten i kan man ställa dem emot varandra. Dessutom vill jag påstå att båda dessa konkurrenter lyckades i kampen om utövarna medan handbollen som sport kom att stå lite i skymundan. Det här kapitlet är därmed indelat kronologiskt så att kapitel 4.1 behandlar de första 20 åren och kapitel 4.2 resten. Jag har dessutom valt att granska skolornas roll i spridningen av sporterna.

Förankring till den teoretiska ramen görs i det här kapitlet främst till andelen av befolkningen som idrottar som en jämförelse mellan sporterna. Även faktorn om gymnastikämnets ställning i

---

<sup>125</sup> Verksamhetsberättelse 1924, Arbetarnas Idrottsförbunds arkiv, Finlands Idrottsarkiv.

skolan är att ta i beaktande. Dock har inte Wijk i sitt schema beaktat konkurrensen mellan grenar inom landet, den enda konkurrens som beaktats är den internationella konkurrensen inom en gren. Jag tycker gott att konkurrensen mellan grenar kunde beaktas i schemat eftersom en gren behöver utövare och utövarna inte har tid att delta i alla grenars verksamhet. Således blir det en kamp om utövarna mellan grenarna som är en faktor som bör beaktas. Andra faktorer som även kan tillämpas här är samhällets intresse för idrott på den översta nivån, samhällets idrottspolitik, privat eller ekonomiskt stöd till byggandet av anläggningar på den andra nivån samt antalet utövare och föreningar på den tredje nivån. Genom att granska samhällets intresse för de två konkurrenterna kan jag möjligtvis hitta faktorer som tyder på skillnad mellan de olika grenarna. Och anläggningar för utövandet av de olika sporterna varierar även vilket gör det naturligt att granska dem och deras variation.

#### 4.1 Boboll

Att konkurrera med andra sporter var kanske inte det lättaste under fortsättningskriget. Redan under 1930-talet hade handbollen börjat utövas i huvudstadsregionen och under detta decennium spreds en annan sport runt om i landet, nämligen bobollen. Bobollen blev snabbt populär och enligt ett uttalande från sportprofilen Martti Jukola var intresset att tävla med andra sporter om utövarna inte alltför stort. Enligt Jaakko Tuominen, redaktör för handbollsförbundets 20-årshistorik, bemöttes Väänänens instruktionsbok *Käsipallo* med viss kritik. Denna kritik konkretiserar Tuominen genom citatet ”emme tarvitse enää uutta peliä kilpailemaan pesäpallon kanssa”<sup>126</sup> som Martti Jukola skall ha sagt om Väänänens bok.<sup>127</sup> Var skyddskåren var delaktig till att handbollen inte spreds eller är uttalandet endast en enskild persons åsikt? Boboll spelas på en plan som mäter ca 86 m på längden och 42 meter på bredden.<sup>128</sup> Jämfört med fotbollsplanens mått på 110 x 65 m är det klart att det var lättare att hitta platser att spela boboll på. Dessutom var det inte lika noga i boboll att planen var helt jämn som det var i fotboll.

Eftersom skyddskåren var den huvudsakliga spridaren av boboll i Finland passar det här att fundera lite kring militärens roll i samt syn på sporten eller sportens roll i militären om man så hellre vill. Michel Foucault konstaterar i boken *Övervakning och straff* att disciplin blev allt mer viktigt under 1700- och 1800-talet, vid övergången till det moderna.

---

<sup>126</sup> Tuominen, s. 10.

<sup>127</sup> Tuominen, s. 10.

<sup>128</sup> Kanerva, Tikander, s. 293.

Disciplinen skiljer sig från slaveriet genom att den inte grundar sig på ett bemäktigande av kropparna; disciplinen kostar rent av på sig elegansen att avstå från den sortens kostsamma och våldsamma relationer och lyckas ändå utvinna en nytta som är minst lika stor.<sup>129</sup>

Det var alltså ett humanare sätt att få folk att lyda order genom disciplin än genom slaveri. Att öva upp disciplin krävde alltså ett antal olika övningar som skulle leda till total lydnad utan att förslava soldaterna. Att disciplinen har en central roll i militära organisationers organisering av idrottsevenemang ter sig ganska klart och därmed utgör skyddskåren knappast något undantag. Detta gör bobollen till en del av finska ynglingars disciplinövningar samtidigt som den fysiska träningen naturligtvis även var viktig. Utgående från disciplinens roll i militären kommer skyddskårens roll i bobollens spridning att granskas.

Wijk skriver om den internationella konkurrensens vikt för en idrottsgrens framgång ”I extremfallet kan ett land skapa en egen idrott, arrangera världsmästerskap och framkalla nationell glädje över guldmedaljer.”<sup>130</sup> Som exempel nämner Wijk bandyn i Sverige som, trots att den inte är ett helsvenskt fenomen, förekommer på ett ytterst begränsat område. Wijk föreslår i artikeln att alla bandyspelare skulle kunna börja spela landhockey, som är en OS-gren. Kunskapen hos bandyspelarna kunde möjligtvis resultera i större internationell framgång. Wijk skulle ännu hellre ha kunnat välja bobollen som exempel eftersom den sporten verkligen är påhittad i Finland och spelas endast i Finland. För att ta exemplet med bandyn kunde alla finska bobollsspelare börja spela baseball istället så skulle Finland internationellt kunna hävda sig med sin kunskap på området.

Skolans roll i spridningen av en sport har under 1900-talet varit viktig. Innan första världskriget var skolgymnastiken i Norden fokuserad på gymnastik medan tävlingsidrotten blev allt vanligare under 1920-talet. I de övriga nordiska länderna användes den svenska modellen som var utformad av P. H Ling. I Finland fanns ingen dominant modell som lärarna följde vilket underlättade mycket då behovet av mer tävlingsinriktad idrott blev allt synligare från samhället. Dock kom de gamla gymnastiksalarna att bidra till en viss stagnation i utvecklandet av skolgymnastiken eftersom förstoring av skolbyggnaderna naturligtvis betydde ekonomiska utgifter vilket inte fanns i det efterkrigstida Finland. Det betydde att skolgymnastiken inte utvecklades lika mycket som hade varit möjligt och problemet var till viss del fortfarande

---

<sup>129</sup> Michel Foucault – *Övervakning och straff*, (Lund 1987), s. 139.

<sup>130</sup> Wijk, *Det svenska ”golf- och tennisundret”*, s. 50.

närvarande in på 1970-talet.<sup>131</sup> Det betyder även att införandet av nya sporter i skolgymnastiken var begränsad, speciellt då det gällde inomhussporter, boboll och fotboll hade inte lika stora problem vilket kanske även är en orsak till deras popularitet än idag.

Bobollsförbundet och gymnastikläraryförbundet slöt ett avtal 1933 där de kom överens om att hjälpa varandra för att sprida bobollen som ännu då var en relativt ung sport i Finland. Bobollsförbundet lovade ordna kurser för gymnastiklärarna och gymnastikläraryförbundet blev lovade en plats i bobollsförbundets förbundsrad. 1934 höll gymnastikläraryförbundet ett årsmöte där mötet delades in i en manlig och en kvinnlig sektion för att diskutera olika gymnastikformer. Det var vid den här tiden ännu ovanligt att flickor gympade i skolan och vid mötet diskuterades olika sätt att väcka intresset för idrott bland flickor. På den manliga delen av mötet höjdes röster emot bobollsspel på alla nivåer av skolgången. Många ansåg att de äldre eleverna hellre skulle spela fotboll eller handboll. På samma möte höll även Oskari Väänänen, samma man som hämtade handbollen till Finland, ett föredrag med titeln ”Käytännöllisen harjoituksen käsipallopeliin”.<sup>132</sup> Handbollen var med andra ord tidigt på tapeten hos gymnastikläraryförbundet, mycket tack vare det faktum att Väänänen själv var gymnastiklärare. Att vissa lärare var för handbollsspel för de högre klasserna var ju positivt men än viktigare måste nog ändå samarbetet mellan bobollsförbundet och gymnastikläraryförbundet anses vara. I och med det samarbetet hade bobollsförbundet säkrat spridningen av sporten redan från skolorna. Under början av 1960-talet, som i och för sig befinner sig utanför den tid jag undersöker, hölls en hel del sommarkurser på idrottsinstitutet i Vierumäki. På dessa kurser kom deltagarna främst i kontakt med orientering och korgboll men även boboll, volleyboll, friidrott och gymnastik.<sup>133</sup> Deltagarna kom med andra ord i kontakt med båda de sporter som i det här kapitlet benämns som konkurrenser medan handbollen lyste med sin frånvaro.

Då handbollsförbundet bildades 1941 fanns det redan en del sporter i landet som kan sägas ha varit konkurrenser till handbollen. Konkurrenser såväl gällande tävlingen om utövare men också gällande tävlingen om salar att utöva sporten i. Då handbollen kom till landet på 1920-talet fanns en sport som var på kraftig uppgång och hade en klar förgrundsfigur i Lauri ”Tahko” Pihkala som var idrottsofficer inom skyddskåren. Pihkala skrev redan 1914 i sin skrift *Koululaisurheilijan opas* att en pojke måste, för att bli en fullständig atlet, lära sig att kasta, hoppa, springa samt kontrollera kroppen genom att fånga bollen i luften i samband med hopp. Pihkala menade även

---

<sup>131</sup> Meinander, *Towards a bourgeois manhood*, s. 224–225.

<sup>132</sup> Arponen, s. 45–55.

<sup>133</sup> Arponen, s. 81.

att man inte kunde få dessa färdigheter genom att springa omkring och sparka på en boll utan endast genom att spela boboll.<sup>134</sup> Pihkala kom alltså att fungera som idrottsofficer inom skyddskåren under 1930-talet och fungerade även inom armén som spridare av idrotten. De idrotter han ansåg vara rätta för en soldat var främst skidåkning och boboll.<sup>135</sup> Skyddskåren hade även samarbete med den så kallade civilidrotten, där främst det borgerliga SVUL var tänkbar samarbetspartner de första åren efter inbördeskriget. Vasara konstaterar att skyddskåren spelade en viktig roll inom idrotten i Finland eftersom SVUL och AIF på 1920-talet inte tillsammans lyckades uppnå lika stort medlemsantal som skyddskåren. Vasara menar ändå att det är värt att notera kvinnornas närvaro i SVUL och AIF och deras frånvaro i skyddskårens verksamhet.<sup>136</sup>

Som tidigare nämnts ansåg Pihkala att fotbollen inte var en lämplig sport för blivande soldater då händerna inte fick användas. Då det konstaterats att fotbollen är internationell och att sporten kan spelas utomlands, vilket inte var fallet med bobollen, konstaterade Pihkala att Finland inte behövde betjäna andra kulturer utan Finland behövde en sport som passade in på folkets eget behov. Med det sagt, menar Vasara, gjorde Pihkala klart en gång för alla att finländarna varken behövde fotboll, korgboll, handboll eller landhockey utan klarade sig bra med boboll.<sup>137</sup> Då fortsättningskriget tog slut i september 1944 var Finland tvunget att förbjuda skyddskåren och Lotta Svärd organisationen. Med tanke på att skyddskårens idrottsofficer Lauri Pihkala inte bara hittat på bobollen utan även arbetat kraftigt för att sprida den i Finland hade ett hot mot sporten kunnat uppenbara sig då skyddskåren förbjöds. Dock var det inte endast skyddskåren som hade boboll på sitt program utan även de civila idrottsförbunden sysselsatte sina medlemmar med boboll.

1925 grundades inom SVUL en skild avdelning för boboll.<sup>138</sup> Under några år fungerade bobollen inom SVUL som en underavdelning men 1931 bestämde sig SVUL för att grunda grenspecifika förbund för alla olika grenar som förbundet hade på sitt program. I och med det grundades bobollsförbundet 10.10.1931. Andra förbund som grundades i samband med detta var *Finlands Idrottsförbund, Finlands Gymnastikförbund, Finlands Skidförbund, Finska brottningsförbundet, Finlands pojkidrottsförbund och Finlands Cykelförbund.*<sup>139</sup> På det viset

---

<sup>134</sup> Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*, s. 61.

<sup>135</sup> Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*, s. 297–298.

<sup>136</sup> Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*, s. 312–314.

<sup>137</sup> Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit*, s. 440.

<sup>138</sup> Verksamhetsberättelse 1925, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliiton arkiv, Finlands idrottsarkiv.

<sup>139</sup> Kotkas, s. 330–331.



hade bobollsförbundet från början en beskyddare i form av SVUL, om inte skyddskåren och Pihkala skulle ha räckt.

Tabell 2. Kurser i boboll ordnade av SVUL 1930–1960.

Årtal	Antal kurser	Deltagare	Antal matcher	Utövare
1930	9	252	612	4574
1935	22	824	494	30476
1940	10	1296	56	38365
1945	132	3765	1302	48531
1950	469	15648	14948	59298
1955	19	1071	7351	68678
1960	395	7656	10470	112035

Källa. Verksamhetsberättelser 1930–1960, SVULA, FIA.

Ur tabellen kan utläsas antalet kurser och deltagare i de av SVUL, och efter 1931 Bobollsförbundet, ordnade kurserna. I tabell 10 kommer jag att lista den kursverksamhet SVUL ordnade i handboll och det är en rejäl skillnad mellan handbollskurserna 1959 med 15 kurser och 303 deltagare jämfört med bobollsförbundets 395 kurser och 7656 deltagare 1960. Orsakerna till de rejäla kaster som ses i tabell 2 är att det 1950 ordnades en massa kurser som gick under namnet *neuvottelupäivät*, rådgivningsdagar, där deltagarantalet var enormt. 1955 ordnades det nästan inga sådana vilket även syns i tabellen. Orsaken till att kursantalet hade stigit kraftigt igen till år 1960 var att domarkursernas antal hade ökat markant. Gällande matchantalet syns en tydlig och naturlig nedgång under krigstiden och en rejäl ökning från och med 1945. Antalet utövare är plockat ur SVUL:s redogörelse för de olika medlemsförbundens medlemsantal. Det är med andra ord troligt att alla medlemmar i bobollsförbundet inte spelade boboll men det ständigt ökande medlemsantalet visar ändå på den popularitet bobollen hade i Finland.

Även inom arbetaridrotten och AIF började man spela boboll redan på 1920-talet, även om sporten officiellt togs upp på AIF:s program 1930. Det faktum att sporten hittats på och spreds av en av skyddskårens män verkade inte ha någon bromsande effekt på spridningen av sporten i arbetaridrottsföreningarna.<sup>140</sup>

<sup>140</sup> Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I*, s. 271.

Tabell 3. Kurs- och matchverksamhet i AIF:s bobollsavdelning 1930–1960.

Årtal	Antal kurser	Deltagare	Antal matcher	Utövare
1930	–	–	9	..
1931	47	309	148	..
1935	13	376	34	..
1940	–	–	54	..
1945	–	–	582	3461
1950	185	1491	2602	13613
1955	245	3164	2585	12113
1960	340	6741	1918	8320

Källa: Verksamhetsberättelser 1930–1960, AIA, FIA.

Orsaken till att det inte ordnades några kurser under kriget var ekonomiska. Kursverksamheten inom förbundet låg dock inte helt nere utan ett fåtal kurser ordnades i olika grenar, däribland handboll.<sup>141</sup> Då bobollen togs med på AIF:s program 1930 hann förbundet tydligen inte ordna några kurser under det verksamhetsåret utan kursverksamheten kom igång året efter. Men som tydligt framkommer var det först efter kriget som verksamheten tog ordentlig fart och 1960 var siffrorna nästan lika stora i AIF som de var i SVUL samma år. Gällande siffrorna för matchverksamheten beror den stora ökningen i antal matcher 1931 mest på att det ordnades många distriktsmatcher det året. I tabellen ses även det antal matcher som spelats under de behandlade åren och de ger sken av att bobollen var som störst bland arbetaridrottsföreningarna på 1950-talet för att sedan minska. Även utövarantalet, som det inte finns några siffror över i verksamhetsberättelserna före 1945, visar på samma fenomen.

## 4.2 Korgboll

Korgbollen kom till Finland på 1930-talet, efter olympiaden i Berlin 1936, och tog ordentlig fart i Helsingfors 1938. Följande år grundades Finlands korgbollsförbund och eftersom bobollsförbundet av någon orsak också tagit upp den nya sporten korgboll på sitt program förekom det en kamp om korgbollen mellan dessa två förbund. Tvisten löstes samma år då det internationella korgbollsförbundet gav Finlands korgbollsförbund rätten att distribuera sporten i Finland och därmed fick bobollsförbundet ge sig.<sup>142</sup> Om bobollen var en konkurrent till handbollen under 1920- och 1930-talet kan man undra om korgbollen tog över den rollen under

<sup>141</sup> Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I*, s. 521–522.

<sup>142</sup> Kotkas, s. 459–460.

1940-talet. Såväl handbollsförbundet som korgbollsförbundet grundades nästan samtidigt och båda var intresserade av att ta del av de få salar som fanns till förfogande i det ännu relativt agrara Finland. Jag kommer härmed att undersöka korgbollens första decennier i Finland för att se om man kan se en tydlig skillnad mellan handboll och korgboll i dess spridning.

Korgboll spelas på en plan som mäter 28 x 15 meter<sup>143</sup>, detta att jämföra med inomhushandbollens mått som är 20 x 40 meter. Utgående från de måtten kan man lätt konstatera att korgbollen hade lättare att finna tillgång till hallar eftersom gymnastiksalarna i skolorna var mindre och lämpade sig bättre för korgboll än för handboll. Henrik Meinander har rätt ut hur stora gymnastiksalarna i Norden kunde vara i början av 1900-talet. För att nämna ett exempel som rör den här undersökningen mätte gymnastiksalen i Nya svenska läroverket i Helsingfors 18 x 10 x 6 meter. Måtten var ganska nära de genomsnittliga måtten i de nordiska länderna om Sverige räknades bort. I Sverige var nämligen de genomsnittliga måtten 24,6 x 12,8 x 7 meter.<sup>144</sup> Även om korgboll inte spelades i de finländska skolorna i början av 1900-talet antar jag att storleken på gymnastiksalarna inte ökade nämnvärt under den tid jag undersöker. Därmed kan det konstateras att det var betydligt lättare för korgbollen att sprida sig till mindre orter som möjligtvis hade gymnastiksal i skolan men ingen större idrottshall som handboll kunde spelas i. Vasara konstaterar i sin bok *Koritalkoot* att korgbollen under 1950-talet tog allt mer plats bland de vanligaste sporterna utövade under gymnastiktimmarna i skolorna. Den vanligaste vintersporten förutom korgboll var ishockey och de vanligaste sommarsporterna var boboll och fotboll.<sup>145</sup> Korgboll för herrar spelades första gången på OS i Berlin 1936, samma år som utomhushandbollen gjorde entré. Då utomhushandbollen spelades sista gången på OS 1952 och togs upp igen på programmet som inomhushandboll 20 år senare, fortsatte OS-korgbollen från och med 1936 utan paus. Det faktum att korgbollen internationellt var en mer känd sport kanske även bidrog till samhällets satsningar på sporten. Korgbollsutövarna hade även problem med hallutrymme i mitten av 1940-talet, liksom handbollsutövarna, men vid en jämförelse med handbollens hallproblem var korgbollens dito relativt små. Då mästerskapsserien i handboll ställdes in tre år på grund av hallbrist verkade problemet för korgbollsutövarna främst ligga i att någon enstaka match spelades på annan ort eftersom det inte gick att få halltid i den egna staden.<sup>146</sup>

---

<sup>143</sup> [http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Basketball\\_court\\_dimensions.png](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Basketball_court_dimensions.png) 6.3.2013.

<sup>144</sup> Meinander, *Towards a bourgeois manhood*, s. 133–139.

<sup>145</sup> Vasara, *Koritalkoot*, s. 79.

<sup>146</sup> Vasara, *Koritalkoot*, s. 67–68.

AIF tog upp korgboll på sitt program 1940 och en av bakgrundskrafterna var Helge Nygren, redaktören för AIF-tidningen. Samma Nygren skrev även några goda ord om handboll i samma tidning och var säkerligen en av krafterna bakom att AIF några år senare, 1943, även tog upp handbollsporten på programmet.<sup>147</sup> Korgbollen gjorde genast stor succé bland AIF:s medlemsföreningar. Då korgbollsförbundet började ordna nationella matcher 1942 deltog AIF föreningar i sex matcher<sup>148</sup> medan samma antal två år senare var 156.<sup>149</sup> Under krigsåren ordnades det fyra kurser i AIF:s regi för korgbollsintresserade män och sex kurser för kvinnor.<sup>150</sup>

Tabell 4. Kurs- och matchverksamhet i AIF:s korgbollsavdelning 1940–1960.

Årtal	Antal kurser	Deltagare	Antal matcher	Utövare
1940	–	–	–	–
1941	3	126	–	–
1945	..	..	380	1099
1950	100	1234	1132	3132
1955	399	4654	1849	5623
1960	523	5475	1317	6618

Källa: Verksamhetsberättelser 1940–1960, AIA, FIA.

I tabellen ser man tydligt hur kraftigt korgbollen växte från och med andra världskrigets slut. I tabellen förekommer ingen kursverksamhet 1945 eftersom någon sådan inte går att finna i verksamhetsberättelsen för det året. Vid jämförelse med handbollen i tabell 9 och 10 är speciellt kursverksamheten en avgörande skillnad gentemot korgbollen. Dock lät AIF handbollsförbundet ordna alla kurser på 1950-talet så helt obefintlig var inte förekomsten av handbollskurser.<sup>151</sup> Kring 1950 var utövarantalet hos de två sporterna som jämnast och då spelade ungefär 1000 personer fler korgboll än handboll. Sedan började intresset för korgboll öka rejält medan handbollsutövarna minskade i antal.

SVUL tog upp korgbollen på sitt program 1947 då korgbollsförbundet blev en del av SVUL. Vid det skedet, då korgbollsförbundet var åtta år gammalt hade förbundet 94 medlemsföreningar och 6471 medlemmar.

<sup>147</sup> Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I*, s. 512–513.

<sup>148</sup> Verksamhetsberättelse 1942, AIA, FIA.

<sup>149</sup> Verksamhetsberättelse 1944, AIA, FIA.

<sup>150</sup> Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I*, s. 522.

<sup>151</sup> Verksamhetsberättelser 1953, AIA, FIA.

Tabell 5. Kurs- och matchverksamhet i korgbollsförbundet 1947–1960.

Årtal	Antal kurser	Deltagare	Antal matcher	Utövare
1947	10	252	173	6471
1950	29	766	215	9945
1955	47	1299	2811	23732
1960	126	10389	3311	40241

Källa: Verksamhetsberättelser 1947–1960, SVULA, FIA.

1952 togs volleyboll med i korgbollsförbundets program och förbundet kom därefter att heta Finlands korg- och volleybollsförbund. Det förklarar även det ökade antalet utövare 1955 jämfört med fem år tidigare. Alla utövare i tabellen spelade därmed inte korgboll men det finns inga uppgifter om de enskilda sporterna i SVUL:s verksamhetsberättelse. Antalet utövare baserar sig på korgbollsförbundets medlemsantal och kan vara lite missvisande, men även om alla medlemmar inte utövade sporten, eftersom vissa troligen endast fungerade som lagledare, ger siffrorna en relativt rättvis bild av hur många som var sysselsatta med sporten.

I detta kapitel har jag försökt åskådliggöra vilka andra krafter som tävlade om utövarna i Finland under den undersökta tiden. Boboll blev tidigt en populär sport, såväl inom borgerliga som inom arbetarkretsar. Skyddskåren fungerade som främsta spridare av sporten under dess tidiga skede och under 1930-talet kom även de civila förbunden med i leken. Då skyddskåren förbjöds var sporten redan såpass etablerad att den fortsatte växa kraftigt för varje år som gick. Bobollen var en konkurrent, inte endast för handbollen utan även för alla andra bollsporter såsom fotboll. Då korgbollen kom till Finland hade handbollen ändrat skepnad och började allt mer spelas inomhus i den mån det var möjligt. Korgbollen är väl värd titeln konkurrent baserat på de siffror i antal kurser och matcher som ordnades av SVUL och AIF. Siffrorna talar sitt tydliga språk och utgående från denna undersökning hävdar jag att handbollen inte lyckades i kampen om utövare gentemot de två konkurrenterna. Givetvis är alla sporter konkurrenter till varandra på ett plan, förutom de där utövningssäsongerna inte krockar med varandra. Till exempel spelade många fotbollsspelare handboll under 1940-talet. Jag anser ändå att boboll och korgboll var de främsta konkurrenterna till handbollen.

Förankringen till den teoretiska ramen för dessa två underkapitel som behandlat konkurrenterna boboll och korgboll görs främst genom att beakta idrottsanläggningarna, utövarantalet samt samhällets intresse för sporten. Gällande bobollen vill jag hävda att planens

storlek och det faktum att den inte behövde vara helt jämn är en stark orsak till att sporten lyckades bättre än utomhushandbollen, speciellt på landsbygden. Och i städerna fanns redan fotboll som spelades på samma planer som utomhushandbollen. En av Wijks faktorer på den tredje nivån är tradition inom landet för sporten. Även om boboll uppfanns på 1920-talet, även om det hade funnits varianter på den tidigare, ungefär samtidigt som utomhushandbollen nådde Finland, lyckades Pihkala effektivt skapa en kultur kring sporten så att det inte räckte länge innan den kallades för Finlands nationalgren. Det får väl även anses vara en ganska god orsak till att bobollen lyckades bättre än handbollen. Vid en analys av korgbollens förutsättningar kan även i det fallet anläggningens storlek vara en avgörande faktor. Samtidigt kan korgbollens internationella status även ha bidragit till att samhället hellre satsade på den grenen. Wijk nämner antalet utövare och föreningar som en faktor för framgång och i kapitlen har jag lyft fram såväl utövare och föreningar i de båda idrottsförbunden AIF och SVUL. Av materialet ser man klart vilken enorm skillnad det från början var mellan bobollen och korgbollen jämfört med handbollen. Några siffror för hur många som spelade utomhushandboll på 1920- och 1930-talet finns inte men jag vågar hävda att de var mindre än antalet bobollsutövare.

## 5 Den geografiska och språkliga spridningen

Eftersom handbollen idag till stor del spelas av finlandssvenskar är det relevant att undersöka huruvida det alltid varit så eller om det är ett fenomen som senare krupit fram. Likaså kan man med några undantag påstå att handbollen idag spelas i städerna och därmed försöker jag även reda ut om det varit så från början eller om även det är något som blivit vanligare senare. Utgående från sammanställningar gjorda av Jens Backlund på hans webbplats<sup>152</sup> och Juhani Pihlajas bok *Suomen Palloilun SM-Kilpailut*<sup>153</sup> kommer jag att undersöka de olika lag som spelade i mästerskapsserien under åren 1944–1960. Backlund har gjort sin framställning baserat på material i handbollsförbundets arkiv. Jag kommer att ta både herr- och damserierna i beaktande men eftersom Backlunds sammanställning på damsidan endast täcker de tre bäst placerade lagen ger den inte en lika bra bild över språk- och urbanitetsförhållandena som tabellen över herrserien ger. På herrsidan finns alla lag som spelade i mästerskapsserien listade. Eftersom mästerskapsserien avgjordes inomhus kan den inte ensam fungera som källa för att undersöka handbollens språkliga och geografiska spridning. Många föreningar på landsbygden hade inte tillgång till inomhushallar vilket gjorde att de inte kunde delta i mästerskapsserien. Detta faktum har beaktats och deltagarföreningarna på handbollsförbundets medlemsmöten under de ifrågavarande åren kommer även att undersökas.

Jag har i det här kapitlet skilt åt lag från huvudstadsregionen och övriga lag eftersom en första blick på lagens hemort redan ger en tydlig bild över varifrån större delen av lagen kom. Helsingfors var hemort för 14 av de lag som spelade i herrarnas mästerskapsserie under perioden medan resten av lagen tillsammans var tio till antalet. Mästerskapsserien för herrar drogs igång 1944 och har varit aktiv ända fram till idag med ett uppehåll på tre år. 1947–1949 kunde den inte ordnas på grund av brist på hallar att spela i. På damsidan har serien ordnats ända sedan 1946 med undantag för 1948. I det här kapitlet kommer jag inte att kunna ge en absolut bild över språkfördelningen i föreningarna eftersom detta skulle kräva en hel del jobb i de olika föreningarnas medlemslistor för att kunna göra en analys över medlemmarnas modersmål. Jag kommer därmed alltså att främst fokusera på föreningarnas namn och hemort för att göra min analys. Undersökningen kan därmed inte ge ett absolut svar på huruvida handbollen spelades

---

<sup>152</sup> <http://users.abo.fi/jbacklund/handbswe.htm> 6.3.2013.

<sup>153</sup> Juhani Pihlaja, *Palloilun SM-Kilpailut* (Vammala 2005).

mera i svenskspråkiga kretsar än i finskspråkiga men den kan ge en antydning åt vilket håll det lutade. Däremot kan föreningarnas hemort säga ganska mycket om var sporten spelades flitigast.

I det här kapitlet sett från den teoretiska ramen kommer jag att fokusera på de faktorer som behandlar byggandet av anläggningar. Även lokala föreningars satsningar kommer att vara aktuell. En faktor som jag undersöker, men som inte finns i Wijks schema, är den språkliga uppdelningen. Det är förståeligt att den faktorn inte finns med i Wijks schema eftersom språk i Sverige inte är en faktor som bör beaktas medan den i Finland är det och det är därmed mitt tillägg till Wijks schema, förutom det tidigare om konkurrenternas roll.

### **5.1 Föreningar från huvudstadsregionen**

Bland de 24 föreningar som spelade i herrarnas mästerskapsserie 1944–1960 kom 14 från huvudstadsregionen. Redan det säger ganska mycket om var handbollen hade sitt huvudfäste och var det fanns största möjlighet att spela handboll inomhus. Men som jag redan lyft fram var det inte enkelt att få halltider i huvudstadsregionen heller utan det var en ständig kamp om halltider för de föreningar som höll till i huvudstaden. I tabellen nedan visar jag de lag från huvudstadsregionen som spelade i herrarnas mästerskapsserie och jag har ordnat dem i en ordning som placerar de med flest antal säsonger i serien högst.



Tabell 6. Lag från huvudstadsregionen i mästerskapsserien 1944–1960.

Förening	Antal herrsäsonger	Antal herrmedaljer	Antal dammedaljer	Antal damsäsonger
HIFK	14	6	12	12
Union	13	11	6	6
KaPo	12	7	8	10
Arsenal	11	5	2	2
KIF	7	–	–	–
HJK	6	3	–	6
Haukat	6	1	1	2
Ilves	5	1	–	–
EKV	3	–	–	–
LaPy	3	–	–	–
UK-51	2	–	–	–
HOK-Veikot	1	–	–	–
Katajaiset	1	–	–	–
Sparta	1	–	–	2
Esbo IF	–	–	1	4

Källa: Juhani Pihlaja, *Palloilun SM–Kilpailut*, (Vammala 2005), s. 38,

<http://users.abo.fi/jbacklun/handbswe.htm> 6.3.2013.

I tabellen är alltså lagen listade enligt flest antal säsonger i herrarnas mästerskapsserie och stapeln med antal medaljer är till för att ge en blick över hur framgångsrika lagen var. I den tredje stapeln återfinns lagen som placerade sig bland de tre bästa på damsidan och det verkar finnas en korrelation mellan de framgångsrika herrlagen och damlagen. I den sista stapeln är föreningarnas antal säsonger i damserien listade. Siffrorna är tagna ur Juhani Pihlajas bok med register över olika bollsporters resultat genom åren. Alla årtal är dock inte fullständiga och därmed är inte tabellen ovan komplett men ger en bild av vilka lag som var aktiva även på damsidan.

Helsingfors IFK är den förening som år 2013 har spelat flest säsonger i mästerskapsserien<sup>154</sup> och föreningen var även med redan vid handbollsförbundets konstituerande möte 1941.<sup>155</sup> Under den undersökta perioden spelade HIFK samtliga säsonger i mästerskapsserien och ligger därmed högst upp i tabellen ovan. Framgångsmässigt gjorde även laget bra ifrån sig då man tog två guld, 1945 och 1951. Därutöver vann man även två silver och två brons. På damsidan var föreningen än mer framgångsrik och tog hela 12 medaljer varav åtta guld. Föreningen är på damsidan fortfarande 2013 ett av topplagen.<sup>156</sup> HIFK var aktivt även inom handbollsförbundet då IFK:s handbollssektions första ordförande, Harald Hjelt, även var aktiv inom förbundet och jobbade

<sup>154</sup> <http://www.finnhandball.net/tiedotteet/5-sm-sarjautiset/41-miesten-sm-sarjan-maratontaulukko> 6.3.2013.

<sup>155</sup> Konstituerande mötets protokoll 23.5 1941, Ca1, FHF, FIA.

<sup>156</sup> Pihlaja, s. 37–38.

aktivt för handbollens spridande under kriget i form av propagandamatcher.<sup>157</sup> Ett annat lag som var än mer framgångsrikt var Union som knep hela 11 medaljer på de 13 säsonger föreningen spelade i mästerskapsserien. Av dessa medaljer var hela åtta av dem av guldvalör. Föreningen var med andra ord den framgångsrikaste föreningen under 1940- och 1950-talen och fortsatte en bit in på 1960-talet men av någon orsak, som inte hör till den här undersökningen, minskade framgångarna och föreningen spelade sin sista säsong i mästerskapsserien 1967. På damsidan var föreningen även framgångsrik och tog sex medaljer men inte ett enda guld utan damerna fick nöja sig med två silver och fyra brons.

På tredje plats i tabellen återfinns Karhun Pojat, KaPo, som tog sju medaljer varav tre guld. KaPo var den aktivaste finska föreningen i Helsingfors och spelade den sista säsongen i mästerskapsserien 1990 då intresset för handboll inom föreningen slutligen verkar ha avtagit. Föreningen var även framgångsrikt på damsidan där föreningen tog åtta medaljer varav fyra guld. Idag satsar KaPo på damkorgboll.<sup>158</sup> Arsenal är en av de föreningar som spelat flest säsonger i mästerskapsserien<sup>159</sup> och var även det lag som var bland de första med handboll på sitt program, redan från starten 1935. Artikeln i Idrottsbladet 1936 förtäljer om handbollssektionens svåra situation då det var svårt att hitta motståndare till en match i handboll.<sup>160</sup> Då laget sedermera hittade motståndare gjorde man väl ifrån sig och tog fem medaljer varav två silver och tre brons på herrsidan och en medalj vardera av silver och bronsvalör. Följande i tabellen befinner sig Kronohagens Idrottsförening, KIF, som spelade sju säsonger i mästerskapsserien men inte tog en enda medalj. Helsingin jalkapalloklubi, HJK, är idag mest känd inom fotbollsfinland men var främst under 1940-talet och även en bit in på 1950-talet framgångsrikt på handbollsfronten och tog ett silver och två brons, alla mellan åren 1944–1946. Föreningen var med andra ord som mest framgångsrik de tre första säsongerna som mästerskapsserien spelades. HJK gjorde en inom idrottsvärlden så kallad ”comeback” under 1970-talet och spelade under två säsonger i mästerskapsserien efter en paus på 20 år men därefter dog handbollsintresset inom den föreningen. På damsidan var även föreningen aktiv på 1950-talet och sex säsonger med en fjärde plats som bästa placering.<sup>161</sup>

Haukat och Ilves, inte att förväxla med den något mer kända föreningen med samma namn från Tammerfors, spelade ett antal säsonger i mästerskapsserien och tog varsitt brons. Ilves var

---

<sup>157</sup> Förbundsstyrelsens protokoll, 27.5.1941, 26.10.1942, Cb1, FHF, FIA.

<sup>158</sup> [http://www.karhunpojat.fi/seuran\\_esittely/historia/](http://www.karhunpojat.fi/seuran_esittely/historia/) 15.1.2013.

<sup>159</sup> <http://www.finnhandball.net/tiedotteet/5-sm-sarjauutiset/41-miesten-sm-sarjan-maratontaulukko> 15.1.2013.

<sup>160</sup> *Idrottsbladet*, 1.12.1936.

<sup>161</sup> Pihlaja, s. 37–38.

den första bronsmedaljören 1944 medan Haukat tog sitt brons 1959. Haukat kom upp på prisballen flera gånger under 1960-talet och spelade sin sista mästerskapsseriematch 1981. Ilves lade av redan 1957. Av de resterande lagen Eiran Kisa-Veikot, Lauttasaaren Pyrintö, UK-51, HOK-Veikot, Katajaiset och Sparta kom UK-51 och Sparta att bli topplag under 1960- och 1970-talet. UK-51 spelade sin första säsong i mästerskapsserien 1959 och kom därmed endast upp till två säsonger inom ramen för den här undersökningen men kom att bli ett topplag under 1960-talet. Samma gällde för Sparta som spelade sin första säsong 1960.<sup>162</sup> Esbo IF tog ett silver i damernas mästerskapsserie 1957 men hade aldrig ett herrlag.

Även om mästerskapsserien var viktig ger den inte en heltäckande bild över var handboll spelades. Det stora antalet lag från huvudstadsregionen berodde främst på att mästerskapsserien spelades inomhus och många lag från landsbygden inte hade tillgång till hallar att spela i vilket betydde att de fick spela utomhus. I följande underkapitel kommer jag närmare att behandla lagen utanför huvudstadsregionen, men inom huvudstadsregionen fanns fler föreningar som inte ses i tabellen över mästerskapsserielag. Vissa av dem spelade i den lägre serien, Finlandsserien. För att kunna skapa en bredare bild av vilka lag som spelade, eller åtminstone var intresserade av att spela, handboll har jag valt att undersöka vilka föreningar som var närvarande på handbollsförbundets årsmöten. Där deltog en hel del föreningar som inte syns i tabellen ovan och speciellt i nästa underkapitel, där lagen utanför huvudstadsregionen behandlas, återfinns de flesta lagen utanför mästerskapsserien.

I mötesprotokollen för handbollsförbundets årsmöten finns de närvarande medlemsföreningarna listade. De föreningar som inte spelade i mästerskapsserien och därmed inte finns i tabellen ovan är 22 till antalet. Två av de föreningarna var med vid grundandet av handbollsförbundet men medverkade inte vid senare möten, nämligen *Helsingfors Bobollsklubb* och *Odd ja Helsingin käsipalloilijat*.<sup>163</sup> Den förstnämnda föreningen var, som namnet antyder, en bobollsklubb som inte heller inom boboll var särskilt aktiv. Efter en kort tids medverkan på 1920-talet förblev föreningen den enda svenskspråkiga förening som haft boboll på sitt program.<sup>164</sup> Vid det följande årsmötet, 28.3.1943 var 16 föreningar, av 17 närvarande, från huvudstadsregionen. Den enda föreningen som inte var från regionen var *Turun Palloseura*. Av de 16 föreningarna var det fem som inte kom att spela i mästerskapsserien och därmed räknas upp här: *Helsingin Toverit*, *Helsingin Käsipalloilijat*, *Helsingin Palloseura*, *Oulunkylän Urheilijat* och *Urheiluseura*

---

<sup>162</sup> Pihlaja, s. 37–38.

<sup>163</sup> Konstituerande mötets protokoll 23.5.1941, Ca1, FHF, FIA.

<sup>164</sup> Laitinen, s. 92.

*Makkabi*. Samtliga föreningar var finskspråkiga och av alla närvarande föreningar vid mötet var 12 finskspråkiga och fem svenskspråkiga.<sup>165</sup> Med andra ord var det en klar finsk majoritet vilket är att beakta med tanke frågeställningens språkliga del.

Vid årsmötet 16.9.1945 deltog 15 föreningar varav fem var svenskspråkiga. Av Helsingforsföreningarna var en ny, *Kallion Palloseura*. En månad senare ordnades ytterligare ett medlemsmöte då *Karhu-Kissat* och *Pallo-Toverit* närvarade. Även då var en stor majoritet av föreningarna finskspråkiga. Vid ett medlemsmöte följande år i maj hade även ordningsmakten intresserat sig för handboll då *Helsingin Poliisi-Voimailijat* närvarade för första, och även sista gången.<sup>166</sup> 1946 hölls, utöver det redan nämnda medlemsmötet, två möten i slutet av året då två nya och finskspråkiga föreningar dök upp, *Ruoholahden Urheiluveikot* och *Töölön Palloilijat*. I oktober 1947 hölls ett medlemsmöte där de samlade föreningarna hade ökat i antal med en klar ökning bland landsbygdsföreningarna. Av de nya föreningarna från huvudstadsregionen var tre finskspråkiga, *Eteläiset*, *Kallion Pallokerho* och *Katajanokan Haukat* och två svenskspråkiga, *Esbo Bollklubb* och *Idrottsföreningen Odd*. Av de 24 närvarande medlemsföreningarna var 14 finskspråkiga vilket betyder att de finskspråkiga föreningarna fortfarande var i majoritet men de svenskspråkiga föreningarna hade ökat i antal, främst från landsbygden. Under de resterande åren dök det upp enstaka nya föreningar nu och då men bland föreningarna från huvudstadsregionen verkar intresset för handbollsförbundets medlemsmöten ha svalnat och istället ökade antalet föreningar från landsbygden frekvent. På årsmötet 1954 var 23 föreningar närvarande varav 16 svenskspråkiga och sju finskspråkiga. Därmed hade de svenskspråkiga föreningarna kommit att gå om och stanna i majoritet undersökningstiden ut.<sup>167</sup> Under andra hälften av 1950-talet kom några enstaka nya föreningar med på handbollsförbundets möten och på medlemsmötet 25.10.1959 deltog 26 föreningar varav 16 var svenskspråkiga.

Av de siffror som presenterats ovan kan slutsatsen dras att handbollen i början av 1940-talet var Helsingforscentrerad och förekom i stor utsträckning bland finskspråkiga föreningar. Efterhand då landsbygden och Åbo allt mer intresserade sig för handbollsförbundet ökade antalet föreningar utanför Helsingfors som spelade handboll. I samband med det minskade även den finska majoriteten och språkförhållandena bland handbollsförbundets medlemsföreningar jämnades ut. Under 1950-talet gick de svenskspråkiga föreningarna i majoritet och höll den

---

<sup>165</sup> Årsmöte 28.3 1943, Ca1, FHF, FIA.

<sup>166</sup> Medlemsmöten 16.9, 7.10 1945, 30.5 1946, Ca1, FHF, FIA.

<sup>167</sup> Medlemsmöten 1943–1960, Ca1, FHF, FIA.

positionen undersökningsperioden ut. Med tanke på den språkliga delen av frågeställningen är detta faktum intressant. Det betyder att handbollen inte alltid utövats mest bland finlandssvenskar utan hela 1940-talet var faktiskt majoriteten av handbollsförbundets medlemsföreningar finska, åtminstone de som var aktiva och kom på årsmöten. Under 1950-talet ändrades språkförhållanden vilket delvis berodde på ökning av orter där sporten utövades och en viss förflyttning av fokus från huvudstaden. I mästerskapsserien kom fortfarande majoriteten av lagen från huvudstadsregionen.

## **5.2 Övriga föreningar**

Att majoriteten av lagen i herrarnas mästerskapsserie kom från huvudstadsregionen konstaterade jag i kapitlet ovan och fastän huvudstadsregionen fortsatte som centrum för handboll i Finland är det ändå stad kontra landsbygd som är intressant eftersom det även spelades handboll i Åbo och Tammerfors. Den här uppdelningen mellan föreningar från huvudstadsregionen och övriga har jag gjort för att antalet skall vara någorlunda jämt. Utgående från frågeställningen borde egentligen föreningarna vara uppdelade i de som kom från städerna och de övriga, men som tabellen nedan visar skulle lagen utanför städerna knappt vara representerade alls i mästerskapsserien och därmed är den här uppdelningen mer jämn.

Tabell 7. Lag utanför huvudstadsregionen i mästerskapsserien 1944–1960.

Förening	Antal herrsäsonger	Antal herrmedaljer	Antal dammedaljer
TuTo	12	5	–
TPS	9	1	–
Ilves	5	1	–
TuKT	4	–	–
BK-46	3	–	–
ÅIFK	3	–	–
Åbo BoIS	3	–	–
Maasotakoulu	1	–	–
TPK	1	–	–
Pyrkivä	1	–	–
HIK	–	–	2
PIF	–	–	2
EIF	–	–	1

Källa: Juhani Pihlaja, *Palloilun SM–Kilpailut*, (Vammala 2005), s. 37–38,  
<http://users.abo.fi/jbacklun/handswe.htm> 6.3.2013.

I tabellen ovan har jag listat lag som inte kom från huvudstadsregionen och deras framgångar. I stapeln längst till höger finns de damlag som placerade sig bland de tre bästa i damernas mästerskapsserie. Orsaken till att jag inte har en stapel för antal damsäsonger, såsom jag hade i tabell 6, är att den enda skillnaden i förhållandet till antal medaljer är Pargas IF som 1959 placerade sig på femte plats och därmed hade en säsong mer än antalet medaljer. De flesta av lagen kom från Åbo, hela sju av de 13 uppräknade, och av herrlagen är de i klar majoritet. Tammerfors var representerat av *Ilves*, västra Nyland av *BK-46*, *HIK* och *EIF*. *Maasotakoulu* representerade Villmanstrand, en i dagens handbollsfinland okänd stad.

Den Åbo baserade föreningen som oftast dyker upp i källorna under den här tiden är arbetaridrottsföreningen *Turun Toverit*. Föreningen, som idag kanske mest är känd inom ishockeyn, deltog i hela tolv av de fjorton säsonger herrarnas mästerskapsserie spelades mellan 1944 och 1960. TuTo tog inget guld men placerade sig tre gånger på silverposition och två gånger tog föreningen brons. 1965 spelade TuTo den sista säsongen i herrarnas mästerskapsserie. Den första mästaren, *Turun Palloseura*, spelade i mästerskapsserien nio säsonger men var endast en gång på medaljplats och det var då det första mästerskapet avgjordes 1944. TPS, som är mer känd inom fotboll och ishockey, spelade sista säsongen i herrarnas mästerskapsserie 1961. På tredje plats i tabellen dyker ännu en förening mer känd i ishockeykretsar upp, nämligen *Ilves* från Tammerfors. Föreningen spelade fem säsonger i rad från och med 1952 och tog ett silver 1954.

1956 spelade föreningen den sista säsongen i mästerskapsserien eftersom det var svårt att hitta hallar att spela i.<sup>168</sup>

De återstående föreningarna, *Turun Kisa-Toverit*, *Åbo Boll & Idrottssällskap*, *Turun Pallokerho*, *Pyrkivä* från Åbo samt *Maasotakoulu* från Villmanstrand, gjorde endast blyxtbesök i mästerskapsserien, några av dem endast en säsong och andra några fler. BK-46 och Åbo IFK kom dock att bli långlivade i mästerskapsserien, långt efter den här avhandlingens slutår. ÅIFK spelade i mästerskapsserien redan 1945 men hela 1940- och 1950-talet spelade föreningen i serien ytterst sporadiskt och först på 1960-talet kom ÅIFK att förekomma allt oftare i mästerskapsserien. BK-46, eller Bollklubben -46, från Karis var innanför den här undersökningens ramar en nykomling som spelade sin första säsong i mästerskapsserien 1958, och i brist på hallar spelade föreningen alla sina matcher i Helsingfors. Ännu 1968, då föreningen tog sin första mästerskapstitel spelade man sina hemmamatcher på bortaplan.<sup>169</sup> Om västra Nyland i herrarnas mästerskapsserie var en nykomling 1958 var damerna från regionen tidigare med att visa sitt kunnande på handbollsplan. Då damernas mästerskapsserie avgjordes för första gången 1946 tog Ekenäs IF silvermedalj. Året därpå var grannkommunen framme då Hangö IK:s damer blev finska mästare i handboll och damerna från udden kom att få en medalj till då de 1959 placerade sig på tredje plats. Som tabellen så väl visar var handboll en populär sport i Åbo och även i grannkommunen Pargas spelades det handboll tidigt då damerna i Pargas IF tog ett silver 1958 och ett brons 1960.

Föreningar från landsbygden var med redan vid det konstituerande mötet 1941 då *Fiskars IF* och *G & I-förening Sport Pojo Åminnefors* deltog i mötet. Därefter skulle det dröja några år innan landsbygden igen representerades på handbollsförbundets medlemsmöten då Ekenäs IF deltog 1946. Under det andra medlemsmötet, 1943, kom inte en enda förening från landsbygden och endast en förening på mötet var inte från Helsingfors, nämligen TPS. Samma år anslöt sig Åbo IFK till förbundet och på årsmötet 1943 representerades Tammerfors av *Valtion lentokonetehtas*. Året därpå anslöt sig *Maasotakoulu* från Villmanstrand och på ett medlemsmöte 16.9.1945 dök ännu en Åboförening upp, *Turun Palloklubi*. I förra underkapitlet behandlade jag språkförhållandena mellan medlemsföreningarna och under mötet 16.9.1945 deltog 15 föreningar varav fem var svenskspråkiga. Av dessa femton kom alla utom tre från huvudstadsregionen och de tre utbölningarna var TPS, TPK och Åbo IFK. Samma år hölls ännu ett medlemsmöte där den

---

<sup>168</sup> Matti Wacklin, *Sydämenasiana Ilves*, (Tampere 2006) s. 241.

<sup>169</sup> [http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar\\_svenska.pdf](http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar_svenska.pdf) 6.3.2013.

judiska idrottsföreningen *Makkabé* från Åbo deltog. Även *Turun Kärpät* var nya i sammanhanget. Under andra halvan av 1940-talet började antalet föreningar från landsbygden öka och under medlemsmötet 12.10.1947 deltog tre föreningar som kan anses komma från landsbygden, nämligen *Tenala IF*, *Fiskars IF* och *Akilles* från Borgå. Borgå kanske ligger på gränsen mellan vad man i det här fallet skulle kalla landsbygd eller stad men eftersom jag tror att hallsituationen i Borgå inte var densamma som i Helsingfors eller Åbo får Borgå den här gången tillhöra landsbygden. Under det mötet var språkförhållandet mellan föreningarna 14 finska och 10 svenska. Av de 24 föreningarna kom alla utom fem föreningar från Helsingfors. I början av 1950-talet började den ökade handbollsivern i västra Nyland synas allt mer då Hangö, Ekenäs, Karis Fiskars, Sjundeå och Virkby representerades av ett eller flera lag. På medlemsmötet 25.10.1959 deltog en förening från Valkeakoski, nämligen *Pallo-Sepot*, och på samma möte låg fördelningen mellan lagen från huvudstadsregionen och de övriga helt jämnt, 13 lika.<sup>170</sup> Som nämns i kapitel 5.1 förändrades språkförhållandena bland de närvarande medlemsföreningarna under 1950-talets första halva och under medlemsmötet 1954 var åtta av de 23 närvarande föreningarna från västra Nyland och nio från Helsingfors. Språkfördelningen mellan huvudstadslagen var nästan helt jämn, med ett litet övertag för de finskspråkiga. Av de åtta västnyländska föreningarna var alla svenskspråkiga.<sup>171</sup>

Utgående från de siffror jag presenterat ovan kan ett svar till frågeställningens språkliga och urbana del gå att finna. Helsingfors var den ledande orten för handboll under hela undersökningsperioden. Dock kom dess överlägsenhet i början av 1940-talet att minska något mot slutet av decenniet medan västra Nyland representerades allt mer på handbollsförbundets medlemsmöten. I samband med att de västnyländska föreningarnas antal ökade steg även antalet svenskspråkiga föreningar. Varför de finska föreningarna minskade i antal i och med det går inte att reda ut utgående från källmaterialet. Även om huvudstadsföreningarna var i majoritet i mästerskapsserien, vilket beror på att hallsituationen var avsevärt bättre i städerna, hade ändå den gnista som fick den västnyländska handbollslågan att tändas gjort att västra Nyland kom att bli ledande inom finsk handboll.

I kapitlet har jag undersökt språkliga och urbana faktorer som kan ge svar på frågeställningen. Ur den teoretiska ramen kan faktorerna om hallbyggen och lokala föreningars satsningar beaktas. Som tidigare kommit fram var bristen på hallar att spela handboll i tydlig och det märks även i granskandet av föreningarnas hemort. Att handbollsintresse fanns på landsbygden märks men

<sup>170</sup> Medlemsmöte 25.10.1959, Ca1, FHF, FIA.

<sup>171</sup> Medlemsmöten 1943–1960, Ca1, FHF, FIA.



föreningarna från de delarna kunde inte delta i mästerskapsserien eftersom den skulle spelas i inomhushall. De lokala föreningarna satsade dock hårt på landsbygden, främst i västra Nyland som än idag är ett starkt handbollsfasta i Finland. Det är dock helt klart utgående från kapitlen ovan att bristen på hallar gjorde handbollen till en urban sport som spelades i städerna och gjorde spridningen till landsbygden svår. Men det var inte endast det urbana som hindrade spridningen eftersom det nog fanns städer i norr också. Ilves i Tammerfors var aktivt en tid men var tvungna att lägga av på grund av brist på hallar. Språkaspekten kan inte förklaras utgående från materialet. Möjligtvis kan det ökade deltagandet från det svenskspråkiga västra Nyland vara en delorsak till att antalet svenskspråkiga föreningar ökade men det förklarar inte varför en mängd finskspråkiga lag efterhand lade ned sin handbollsverksamhet. Dock kan jag konstatera att språkförhållandena inte alltid sett ut som idag då en finsk majoritet fanns tydligt under 1940-talet. En rimlig möjlighet till det minskade intresset är ishockeyns framfart under 1950-talet. Ishockeyn hade kommit till Finland redan på 1920-talet men kom att växa sig större efter kriget och gick under 1950-talet om bandyn i antal utövare. Ishockeyn krävde mindre yta att spela på och mindre antal spelare. När dessutom det i Tammerfors 1956 anlades den första banan med konstis kunde utövningen växa.<sup>172</sup> Det är troligt att det ökade intresset för ishockeyn lockade bort de finska föreningarna från handbollen under 1950-talet.

---

<sup>172</sup> Kanerva, Tikander, s. 139–140.

## 6 De politiska idrottsförbunden

I det här kapitlet kommer jag att behandla handbollen i Finland utgående från de socioekonomiska förhållanden som rådde i Finland under den undersökta tiden med tydligt fokus på de politiskt orienterade idrottsförbunden. En undersökning över medlemmarnas klasstillhörighet kommer därmed inte att studeras utan endast utövningen av idrott överlag och handboll specifikt inom de två olika förbunden. Under den undersökta tiden fanns två huvudsakliga aktörer på den finländska idrottsplanen som representerade den borgerliga idrotten och arbetaridrotten. På den högra sidan befann sig Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, SVUL, och på den vänstra det något yngre AIF, Arbetarnas Idrottsförbund. Eftersom SVUL inte har ett officiellt svenskt namn använder jag mig av det finska namnet medan AIF har officiellt namn på båda språken och därmed använder jag det svenska. Jag kommer att jämföra dessa två förbund för att se om det finns någon skillnad i deras behandling av handbollssporten i Finland och därmed hitta klassaspekter som svar på avhandlingens frågeställning. Tematiskt tas den tredje nivåns faktor, styrkan i ett centralt idrottsförbund, i beaktande. Den andra nivån är med på ett hörn då förbunden får ge en fingervisning om hur den allmänna idrottsprocenten i landet såg ut.

Arbetarnas Idrottsförbund grundades 1919 men dessförinnan hade nog arbetaridrottsföreningar bildats och det finska folket var delat på den idrottsliga kartan, liksom i samhället i övrigt. Denna delning inom idrotten kom att hålla i sig i 20 år och då det övriga finska samhället enades igen i och med andra världskriget började AIF allt mer samarbeta med SVUL. Friidrott var den ledande formen av idrott vid starten av AIF men även skidåkning och brottning var populära grenar. Av lagsporterna var fotboll och bandy de enda existerande inom förbundet under 1920-talet. AIF representerade Finland i den första Spartakiaden, proletär motsvarighet till olympiad, som ordnades i Moskva 1928. På 1930-talet togs boboll upp på programmet.<sup>173</sup>

Den borgerliga motsvarigheten, Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto, grundades 1900. Hos SVUL var, som namnet vittnar om, gymnastiken närvarande ännu under de första åren. SVUL fungerade, till skillnad från AIF, efter år 1931 mer som en paraplyorganisation för de olika grenspecifika förbund som grundats för de olika grenarna. 1912 grundades SFI, det som vid starten hette Svenska Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund men som sedermera kom att kallas Svenska Finlands Idrottsförbund. Under 1920- och 1930-talet blev lagsporter allt vanligare. Då

---

<sup>173</sup> Hentilä, *Suomen työläisurheilun historia I*, s.39–271.

fotboll och bandy var de vanligaste under 1920-talet kom boboll att bli den mest populära lagsporten under 1930-talet.<sup>174</sup>

Då boboll började spelas inom SVUL dröjde det nästan ett decennium innan damerna fick en egen mästerskapsserie, men 1931 avgjordes det första mästerskapet i damboboll.<sup>175</sup> I verksamhetsberättelserna är det svårt att hitta skilda medlemsantal för män och kvinnor men för att ge perspektiv på fördelningen inom bobollsförbundet på 1930-talet deltog 238 lag i de olika herrserierna som ordnades medan det i damernas mästerskapsserie deltog 41 lag 1935.<sup>176</sup> I AIF under samma år var fördelningen mellan hela förbundets medlemmar 19080 män mot 7290 kvinnor.<sup>177</sup> Dessa två resultat kan inte jämföras då ena handlar om lag i en gren, d.v.s. boboll medan det andra resultatet visar medlemsfördelningen i hela AIF. Dock ger det perspektiv på damidrottens omfattning på 1930-talet.

I tabellen nedan ges en överblick över medlemsantalet i SVUL och AIF samt skyddskåren. Detta eftersom skyddskåren innan den förbjöds var en betydande idrottsaktör och bland annat den främsta spridaren av boboll. Siffrorna ljuger en aning eftersom skyddskåren inte endast sysslade med idrott som de andra men det ger ändå en bild över hur många som var engagerade i de olika rörelserna under de två första decennierna av undersökningen. Då skyddskåren förbjöds och andra världskriget var över ökade förbundens medlemsantal som jag kommer att konstatera längre fram i kapitlet.

Tabell 8. Medlemsantal i Skyddskåren, SVUL och AIF 1919–1939.

Årtal	Skyddskåren	SVUL	TUL
1919	93294	ca. 28000	11258
1920	94295	ca. 25000	15711
1923	80000	33500	28400
1926	77805	40799	26097
1929	80135	40973	34431
1932	89387	61573	33530
1935	95955	83800	39210
1938	111493	108940	46799
1939	ca. 120 000	113661	49482

Källa: Erkki Vasara, *Valkoisen Suomen urheilivat soturit – suojeleuskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918 – 1939*, (Helsinki 1997) s. 315.

<sup>174</sup> Kotkas, s. 1–347.

<sup>175</sup> Kotkas, s. 437.

<sup>176</sup> Verksamhetsberättelser 1935, SVULA, FIA.

<sup>177</sup> Verksamhetsberättelser 1935, SVULA, FIA.

1940 slöt AIF samarbetsavtal med ett antal borgerliga idrottsförbund såsom *Finlands Gymnastik- och Idrottsförbund*, *Svenska Finlands Idrottsförbund*, *Finlands Bollförbund*, *Finlands Brottningsförbund*, *Finlands Skridskoförbund*, *Finlands Tyngdlyftningsförbund*, *Finlands Gymnastikförbund*, *Finlands Cykelförbund*, *Finlands korgbollsförbund* och *Finlands Bobollsförbund*.<sup>178</sup> Vissa av förbunden har inga officiella svenska namn och dessa är alltså mina översättningar från de finska namnen. Därmed kan man se en början till försoning mellan de borgerliga och arbetarsidorna som hade haft ett kyligt förhållande sedan inbördeskriget.

1950 hade SVUL:s medlemsförbund sammanlagt 320 695 medlemmar varav 145 186 var män och 64 925 kvinnor medan resten var pojkar och flickor.<sup>179</sup> Det var med andra ord fortfarande ojämnt fördelat mellan könen inom det borgerliga förbundet men fördelningen var inte jämnare inom arbetarförbundet. Hos AIF var 119 846 av medlemmarna män och 48 354 kvinnor 1950, vilket i stort sett är samma förhållande som i SVUL.<sup>180</sup> Med andra ord kan man inte se någon skillnad på kvinnors idrottsliga deltagande utgående från ett socioekonomiskt perspektiv utan istället konstatera att den ojämna fördelningen mellan könen mer berodde på en generell ojämlikhet i samhället.

Hos AIF märktes första tecknet på damhandboll 1947 då Turun Toverits damlag besökte Stockholm och 1950 ordnades de nordiska mästerskapen för damhandboll för första gången i Finland. Dessutom åkte några lag från AIF:s medlemsföreningar över till Sverige för att spela några matcher samt en landskamp mot svenskarna.<sup>181</sup>

1946 ordnades den första mästerskapsserien för damer och de första mästarna var Helsingfors IFK. Föreningen kom att ta hem titeln hela 8 gånger mellan åren 1946 och 1960 och många gånger därefter.

Första gången handboll nämns i AIF:s verksamhetsberättelser är 1943, alltså två år efter handbollsförbundets grundande. Då tar förbundet upp sporten i sin verksamhet och skriver i sin verksamhetsberättelse för det året att ” Liittoneuvosto lisäksi päätti käsipalloilun ottamisesta liiton ohjelmaan ja perusti tätä palloilumuotoa varten jaoston valiten siihen jäsenet”<sup>182</sup>. Medlemmarna i den första handbollsavdelningen var K. Tirri, A. Viitasaari, R. Lappalainen, V. Hakola och A. Metsistö. I samma års verksamhetsberättelse dyker det dock upp en mening som pekar på att handboll spelats av AIF:s medlemsföreningar redan innan 1943 vilket säkert

---

<sup>178</sup> Verksamhetsberättelse 1940, AIA, FIA.

<sup>179</sup> Verksamhetsberättelser 1950, SVULA, FIA.

<sup>180</sup> Verksamhetsberättelser 1950, AIA, FIA.

<sup>181</sup> Verksamhetsberättelser 1947, 1950, AIA, FIA.

<sup>182</sup> Verksamhetsberättelse 1943, AIA, FIA.

stämmer. Föreningar från både handbollsförbundet och AIF hade deltagit i gemensamma serier redan innan AIF tog upp handbollen på sitt program. Anledningen till att innehandbollen slutligen togs upp på programmet sägs vara att förbundet ordnade domarkurser för handbollsdomare i november 1943 vilket alltså ledde till att handboll blev en officiell idrott hos AIF.<sup>183</sup>

Av AIF:s medlemsföreningar kan Turun Toverit, TuTo, från Åbo sägas vara den mest framgångsrika under 1940-talet. Under decenniets senare hälft förekom föreningen ofta då handboll behandlades i AIF:s verksamhetsberättelser. TuTo spelade i högsta serien men även andra arbetaridrottsföreningar från Åbo utmärkte sig på lägre nivåer, t.ex. *Turun KisaVeikot* som 1946 steg till mästerskapsserien som andra AIF förening. AIF:s medlemsföreningar från Helsingfors var inte alls lika aktiva inom handbollssporten som Åboföreningarna.<sup>184</sup> År 1947 var ett olyckligt år på mästerskapssidan då bristen på spelplaner gjorde att mästerskapsserien inte kunde ordnas. Detta olyckliga fenomen skulle återkomma de två följande åren.<sup>185</sup> Bland AIF:s handbollsföreningar var det dock full fart. 1947 stod det i verksamhetsberättelserna att TuTo blivit finska mästare i handboll, ett faktum som inte direkt kan motsägas men eftersom mästerskapsserien detta år inte spelades tillsammans med handbollsförbundets medlemsföreningar var titeln finsk mästare kanske inte helt på sin plats. Dock var TuTo internationellt aktiv under åren 1947 och 1948. Under det första året spelade TuTo två matcher mot de svenska lagen *Korpidrott* och *Stockholms Flottan*. Resultatmässigt var dessa matcher ingen höjdare för Åboborna. Samma år spelade även AIF med ett av flera medlemsföreningar sammansatt lag två matcher mot några svenska lag. Det var i detta fall Åbos AIF-avdelning som samlat ihop sig för att ge svenskarna mer motstånd. De samlade krafterna hjälpte dock inte utgående från resultatet då ena matchen slutade 10-31 och den andra 5-12, båda till svenskarnas fördel.<sup>186</sup> 1948 var Åboborna igen aktiva på den internationella handbollsplanen, denna gång gästade ett svenskt damlag Finland på inbjudan av TuTo. Samma år spelade såväl TuTo som Turun Kisatoverit varsin match mot *Linnea* och *Djurgårdens IF*, båda från Stockholm. TuTo vann medan Kisatoverit fick se sig besegrade. Dessutom gästade Åboregionens AIF avdelning Sverige och spelade matcher i såväl Göteborg som i Stockholm.<sup>187</sup>

---

<sup>183</sup> Verksamhetsberättelse 1943, AIA, FIA.

<sup>184</sup> Verksamhetsberättelse 1946, AIA, FIA.

<sup>185</sup> <http://users.abo.fi/jbacklun/sauna.htm> 6.3.2013.

<sup>186</sup> Verksamhetsberättelse 1947, AIA, FIA.

<sup>187</sup> Verksamhetsberättelse 1948, AIA, FIA.

Efter tre år av inhiberade mästerskapsmatcher kom mästerskapsserien igång igen 1950. Under de tre åren som serien inte lyckades ordnas skrevs i verksamhetsberättelserna uttalanden som ”Salivaikeuksien takia ei liiton mestaruussarjaa voitu pelata, joten mestaruus jäi ratkaisematta”<sup>188</sup> och ”Käsipalloilun kehitykselle on jatkuvana häittana ollut salien puute”<sup>189</sup>. Åren 1948 och 1949 konstaterades alltså att bristen på spelsalar klart skadade utvecklingen av sporten i landet. Liknande konstateranden hade handbollsförbundet yttrat redan i tidigare verksamhetsberättelser. I 1950 års verksamhetsberättelse kan man läsa om hur AIF:s handbollsverksamhet har koncentrerats till Egentliga Finland och västra Nyland på grund av bristen på lämpliga spelhallar. Det verkar ändå som att det syftas på hallbristen i huvudstadsregionen. För som jag tidigare konstaterat fanns det inga hallar i västra Nyland. Under första hälften av 1950-talet återkom beklaganden över hur dålig hallsituationen var men det konstaterades ändå att mästerskapsserier hade lyckats genomföras. 1951 handlade skrivierna i pressen mest om en tvist mellan handbollsförbundet och AIF. Tvisten hade fått sin början då en spelare i AIF-laget *Turun Kisa-Toverit* flyttat till *Turun Toverit* och börjat spela för sin nya klubb före transfertiden var ute. Tidningarna rapporterade frenetiskt under den vecka tvisten höll på och efter att det först verkat vara slut på samarbetet förbunden emellan ångrade sig AIF dagen efter och ville förhandla. Den 9.2, tre dagar efter att den första rapporteringen, meddelade Hufvudstadsbladet att samarbetet skulle fortsätta.<sup>190</sup> 1955 tog handbollssporten i Finland en ny vändning då handbollsförbundet och AIF skrev ett avtal där de kom överens om att alla AIF:s medlemsföreningar som idkade handboll skulle övergå till handbollsförbundet och därmed avslutade AIF:s handbollsavdelning sitt arbete.<sup>191</sup>

---

<sup>188</sup> Verksamhetsberättelse 1948, AIA, FIA.

<sup>189</sup> Verksamhetsberättelse 1949, AIA, FIA.

<sup>190</sup> *Hufvudstadsbladet* 6.2, 7.2, 9.2.1951.

<sup>191</sup> Verksamhetsberättelse 1955, AIA, FIA.

Tabell 9. Handbollsutövandet i AIF 1943–1955.

Årtal	Internationella matcher	Nationella matcher	Distrikts- matcher	Matcher mellan förbundets föreningar	Utövare	Föreningar
1943	–	–	17	2	..	..
1944	8	67	–	75	852	..
1945	–	50	56	6	466	..
1946	–	24	118	17	950	..
1947	4	9	95	14	967	30
1948	2	10	98	79	956	40
1949	4	1	63	38	1947	60
1950	–	6	26	110	1194	41
1951	–	19	24	96	1176	36
1952	1	3	22	78	1087	25
1953	–	11	15	71	486	22
1954	–	16	26	82	556	24
1955	–	14	20	85	540	22

Källa: Verksamhetsberättelser 1943–1955, AIA, FIA.

I tabellen ovan finns all verksamhet gällande matcher inom AIF listade. Den första stapeln gäller internationella matcher medan den andra fokuserar på nationella. Med nationell torde här anses vara matcher ordnade tillsammans med handbollsförbundet. Den tredje stapeln berör distriktsmatcher som ordnades inom AIF:s egna distrikt. Vilka distrikt som handboll utövades i framgår tyvärr inte ur verksamhetsberättelserna. Den fjärde stapeln anger matcher spelade mellan förbundets föreningar då varken distrikten eller handbollsförbundet var inblandade. I de två sista staplarna listas antalet utövare samt föreningar inom förbundet som hade handboll på sitt program.

Ur tabellen kan man utläsa en topp i utövandet under 1949. Förbundet har i verksamhetsberättelsernas tabeller vissa år skilt på utövare och tävlare (harrastaja, kilpailija) och vissa år har samtliga tecknats som utövare. Före 1950 fanns endast en stapel med utövare och 1949 steg antalet kraftigt från 956 till 1947. De följande åren fanns två olika staplar, en för utövare och en för tävlare och i tabellen ovan har jag för dessa år lagt ihop de två siffrorna eftersom det är klart att det var skillnad mellan grupperna. I verksamhetsberättelserna finns en stapel för tävlare, en för utövare och en för det sammanlagda antalet vilket tyder på att utövare och tävlare var olika grupper. Vad som hände mellan 1952 och 1953 är svårt att säga. Minskningen av utövare var ganska rejäl med tanke på att föreningarnas antal inte minskade drastiskt. Möjligheten finns att det skett någon ändring i sättet att räkna antalet utövare men ingen

sådan ändring syns i verksamhetsberättelserna utan allt verkar fortsätta som vanligt, förutom den drastiska minskningen. Antalet utövare stannar på den låga nivån de återstående åren vilket är värt att notera men eftersom risken finns att det endast är sättet att räkna som skiljer mellan de två åren väljer jag att inte läsa alltför mycket ur dessa siffror. Faktum är dock att utövandet av handbollen inom AIF var på uppgång under just de åren som mästerskapsserien inte kunde ordnas på grund av brist på lämpliga hallar. Efter den enorma toppen 1949 sjönk antalet utövare, först långsamt för att 1953 göra en riktig djupdykning. Då AIF 1955 genom en överenskommelse med handbollsförbundet tog bort handboll från programmet hade antalet utövare minskat drastiskt.

AIF:s satsning på handboll var ganska obefintlig. Även om handboll fanns på programmet mellan åren 1943 och 1955 kan man ur kursutbudet inte se några tecken på intresse från förbundets sida. 1944 ordnades en kurs med tio deltagare. Denna kurs följdes av en paus fram till 1948 då hela tre kurser ordnades som lockade 60 deltagare. Året därefter ordnades en kurs med 35 deltagare.<sup>192</sup> Efter dessa, sammanlagt fem kurserna ordnades inga fler kurser av AIF. Visserligen fanns handbollsförbundet som prioriterade spridningen av handbollsintresset i landet högre. Dessutom hade ju AIF samarbete med handbollsförbundet, även om det inte fanns ett skriftligt avtal dem emellan. Trots alla dessa realiteter kan det inte påstås att AIF visat intresse att sprida sporten jämfört med andra sporter såsom boboll och korgboll, som jag behandlade i kapitel 4. En liten jämförelse mellan korgboll och handboll under det år då AIF lade ned sin handbollsverksamhet, nämligen 1955, visar att det inte ordnades några kurser överhuvudtaget i handboll. Samma år ordnades det 6 kurser i korgboll för 91 deltagare. Intresset för handbollskurserna var troligtvis så dåligt att man inte ansåg det lönsamt att ordna dem.<sup>193</sup> I 1953 års verksamhetsberättelse står det att kurserna, som i huvudsak varit riktade till domare, ordnats tillsammans med handbollsförbundet.<sup>194</sup> 1955 hävdade AIF att man inte ordnat några kurser utan man har låtit föreningarna sköta om den verksamheten själva.<sup>195</sup> Det verkar som om det låga utövarantalet var en delorsak till att AIF inte satsade på handbollskurser. Övriga sporter, som AIF ordnade kurser i, hade ju också grenspecifika förbund liknande handbollsförbundet. Trots att det fanns ett eget förbund för t.ex. korgboll ordnade AIF kurser i sporten.

---

<sup>192</sup> Verksamhetsberättelser 1943–1955, AIA, FIA.

<sup>193</sup> Verksamhetsberättelser 1955, AIA, FIA.

<sup>194</sup> Verksamhetsberättelser 1953, AIA, FIA.

<sup>195</sup> Verksamhetsberättelser 1955, AIA, FIA.



På SVUL:s extra insatta förbundsmöte 26.11.1957 bestämdes att Finlands handbollsförbund skulle antas som nytt medlemsförbund. Därmed hade handbollsförbundet gått från ett samarbete med Arbetarnas Idrottsförbund till att bli medlem i det borgerliga SVUL. Det faktum att handbollsförbundet blev en del av SVUL retade upp vissa AIF-föreningar som gick ur förbundet. Det var frågan om tre föreningar från Åbo, *Turun Pyrkivä*, *Turun Weikot* och *Turun Teräs*. Dessa föreningar var ett bevis på den livliga arbetarhandbollen i Åbo under 1940-talet. Spelarna fortsatte dock spela handboll i andra föreningar så någon större förlust var det inte för handbollens spridning i landet.<sup>196</sup> Då verksamhetsåret 1957 var till ända fanns följande förbund i SVUL:s medlemsregister: *Finlands Skidförbund*, *Finlands Ishockeyförbund*, *Finlands Korgboll- och Volleybollförbund*, *Finlands Handbollsförbund*, *Finlands Skridskoförbund*, *Finlands Fäktningsförbund*, *Finska Kvinnors Motionsfostringsförbund*, *Finlands Boxningsförbund*, *Finlands Brottningsförbund*, *Finlands Tyngdlyftningsförbund*, *Finlands Bobollsförbund*, *Finlands Pojk- och Flickidrottsförbund*, *Finlands Cykelförbund*, *Finlands Orienteringsförbund*, *Finlands Simförbund*, *Finlands Idrottsförbund* och *Finlands Gymnastikförbund*.

Med andra ord var handbollsförbundet i sällskap av många andra förbund som mer eller mindre skötte sig själva men fick ekonomisk hjälp av SVUL som fungerade som en centralorganisation för dessa förbund. Eftersom denna undersökning slutar 1960, tre år efter handbollsförbundets anslutande till SVUL kan jag inte komma med några avgörande resultat för om det förekom någon förändring i spridningen av sporten i Finland. Dessutom var skillnaden mellan SVUL och AIF den att den senare sysslade med verksamhet vid sidan av de olika grenförbundens verksamhet medan SVUL fungerade som en beskyddare av förbunden och den egentliga verksamheten sköttes av de grenspecifika förbunden.

---

<sup>196</sup> Verksamhetsberättelser 1958, FHF, FIA.

Tabell 10. Kursverksamhet i handboll inom SVUL 1957–1959.

Årtal	Kurser	Deltagare
1957	16	86
1958	8	164
1959	15	303

Källa. Verksamhetsberättelser 1957–1959, SVULA, FIA.

I tabellen ovan listas all kursverksamhet rörande handboll som SVUL ordnade. I praktiken var det handbollsförbundet som skötte arrangemangen och vidarebefordrade uppgifterna om kursverksamheten till SVUL, som redogjorde för hela kursverksamheten i alla medlemsförbund i sin verksamhetsberättelse. Därmed jämför jag inte SVUL:s rejält större antal kurser och deltagare med de kurser AIF ordnade innan 1955.

Inga socioekonomisk uppdelning kan skönjas. Dock kom SVUL så sent med i undersökningen att det är svårt att läsa allt för mycket ur siffrorna. Faktum kvarstår att inget konkret kan sägas om handbollen som en arbetarklassport eller borgerlig sådan. Båda intresserade sig för handboll, då jag hävdar, utgående från AIF:s syn, att handbollsförbundet var borgerligt. Däremot kan man, utgående från Wijks tredje nivå och faktorn rörande styrkan i ett centralt idrottsförbund, konstatera att även om dessa två förbund var starka och jobbade hårt för idrotten i Finland jobbade de kanske inte så mycket för handbollens spridning.

## 7 Sammanfattning

I den här avhandlingen har jag försökt ta reda på varför handboll som sport inte spritt sig norr om den svensktalande kustremsan i södra Finland. I dagens Finland spelas handboll främst av finlandssvenskar även om det nog finns en betydande finskspråkig del av utövarna. Genom att studera de första decennierna i handbollens historia i Finland har jag försökt ta reda på orsakssamband som kan förklara den låga spridningen som sporten har haft i landet. Genom att använda Johnny Wijks förklaringschema har jag kunnat förankra undersökningssvaren i den teoretiska ramen och därmed på ett teoretiskt plan kunnat förklara min analys.

I avhandlingen har jag använt mig av tre olika utgångspunkter för att komma åt svaren på min fråga. Dessa tre utgångspunkter är språk, klass och urbanitet och genom att undersöka alla tre har jag antingen bevisat eller förkastat de hypoteser jag haft gällande orsakerna till den ringa spridningen. Jag har i analyskapiteln tangerat de tre nivåer i Wijks schema som jag ansett mest användbara.

Den orsak som tydligast kommit fram och som varit tydlig genom hela avhandlingen är hallbristen. Som det har framkommit fanns det en tydlig brist på hallar i Finland under den undersökta perioden och en av de självklaraste förklaringarna till det är andra världskriget och allt vad det medförde i form av försämrad ekonomisk nivå i samhället samt prioriteringsförändringar i samband med det. Jag har presenterat aspekter som tyder på att situationen kunde sett annorlunda ut om handbollen spritt sig något tidigare, innan kriget gjorde bygge av idrottshallar till en lyx. Tennishallar hade byggts i Helsingfors innan kriget och handbollsförbundet tävlade om tider i dessa hallar. Hallproblemet är närvarande i hela undersökningen och genom att undersöka handboll utgående från de tre utgångspunkterna har jag kunnat belysa hallproblemet ur olika synvinklar. I kapitel tre där jag behandlar hallfrågan sett ur handbollsförbundets synvinkel presenteras de åtgärder förbundet försökte vidta för att förbättra situationen. I samma kapitel behandlas det mediala intresset för handboll där hallproblematiken också är tydlig i såväl artiklar som insändare. En skribent föreslog en återgång till tiden innan kriget, då 11-mannahandboll som spelades utomhus var dominerande, eftersom bristen på hallar var så närvarande medan en annan skribent ondgjorde sig över tennishallarnas avogaställning till handbollsutövarna. Hallfrågan diskuteras även i kapitlet om konkurrenterna där bobbollens och korgbollens behov av planer visat sig kräva mindre resurser då bobbollen i princip kan spelas överallt utom i skogar och korgboll inte spelas på lika stora planer som handboll. Därmed kunde

korboll spelas i skolornas gymnastiksalarna vilket medfört att korboll blivit en populär sport att utöva under vintermånaderna i skolorna.

Andra faktorer som orsakade handbollens låga spridning var bland andra gymnastikämnets ställning i skolan då handboll inte verkar ha spelats i större utsträckning i skolorna såsom till exempel korgboll, boboll, fotboll och ishockey. Som redan nämnts var planens storlek en möjlig orsak till att handboll inte kunde spelas i skolorna, medan korgbollens mindre plan kom att bli en fördel. Man kan helt tydligt se en parallell mellan de fyra sporternas utövning i skolorna och deras popularitet idag. Bobollen passar såpass väl in i gymnastikutövningen i skolan att t.o.m. svenska skolor i södra Finland spelar boboll på gymnastiklektionerna även om sporten i övrigt inte är populär i området. Det är mycket möjligt att handboll i Finland kunde ha varit större än vad den är om den varit mer anpassbar till skolornas gymnastikutövning.

Behovet av ett centralt idrottsförbund räknas upp som en av faktorerna i den teoretiska ramen och behandlas i kapitel tre där handbollsförbundets förehavanden undersöks. SVUL och AIF hör även till den faktorn men utgående från materialet kan jag inte se något som tyder på att deras arbete skulle ha medfört en positiv spridning. Handbollsförbundet arbetade ständigt under 1940- och 1950-talet med att försöka lösa hallproblematiken. Dock fanns det vissa tendenser rörande propagandaverksamheten som är oroväckande, speciellt då föreningar i Vasa och andra avlägset belägna orter sett från handbollens centrum Helsingfors, var intresserade av att ta upp handboll på sitt program. Av de två centralidrottsförbunden var AIF aktivast i Åbo där TuTo skördade framgångar, men det verkar som om det ändå inte var AIF:s förtjänst utan främst den enskilda föreningens hårda arbete. Enskilda föreningars satsningar finns med i den teoretiska ramen och är naturligtvis viktiga för spridningen av en sport. Förutom redan nämnda TuTo var speciellt de västnyländska föreningarna ett bevis på hur viktigt det är för en sport med arbete från föreningarnas sida. I Västnyland fanns inga hallar och handboll spelades utomhus, vilket betydde att deltagandet i mästerskapsserien kom att dröja.

Undersökningen startade egentligen med frågan huruvida majoriteten av handbollsutövarna alltid varit finlandssvenskar och utgående från materialet kan jag inte med säkerhet svara på den frågan. Det verkar dock som om det var en större andel finskspråkiga föreningar som spelade i mästerskapsserien under det första decenniet medan fördelningen jämnades ut och övergick i en svenskspråkig majoritet under 1950-talet. För att få en bättre bild av den egentliga språkfördelningen borde föreningarnas medlemsregister studeras och på så sätt kunde ett säkrare resultat fastställas. I den här undersökningen har jag dock valt att studera handboll på ett bredare

plan vilket omöjliggjort en djupdykning i språkfördelningen. Dessutom har föreningarnas arkiv visat sig vara ganska bristfälliga och en djupdykning i medlemsregistren vore kanske omöjlig. Hur som helst vill jag påstå att handboll i Finland inte alltid varit koncentrerad till svenskspråkiga orter utan många finskspråkiga föreningar deltog aktivt och framgångsrikt i handbollsserierna under 1940- och 1950-talet. Den andra utgångspunkten jag koncentrerat avhandlingen till är den socioekonomiska som går under begreppet klass. Jag har i avhandlingen försökt finna bevis som tyder på att spridningen var mer framgångsrik på någondera politiskt håll. Då handbollsförbundet i AIF:s verksamhetsberättelser benämns som borgerligt har jag ställt AIF mot SVUL och handbollsförbundet. Innan 1955, då samarbetet mellan AIF och handbollsförbundet upphörde, fanns livlig verksamhet på båda sidorna och direkta skillnader mellan handbollsförbundet och AIF går inte att finna. Jag vill därmed hävda att det inte var socioekonomiska orsaker som låg bakom den bristande spridningen. Den tredje, och sista, utgångspunkten handlade om urbanitet. Utgående från analysen kan jag konstatera att det fanns mycket större möjligheter för lagen från städerna att utöva sporten eftersom mästerskapsserien spelades inomhus. Västnyland var dock undantaget som bekräftade regeln då föreningarna i regionen envist spelade handboll utomhus i brist på hallar, vilket sedermera resulterade i en otrolig vinstmaskin i form av BK-46. Inom ramen för den här undersökningen var dock de flesta lagen i mästerskapsserien från Helsingfors eller Åbo och därmed kan jag konstatera att av de tre utgångspunkterna avhandlingen bygger på var det de urbana kraven som ledde till att sporten kom att stanna i södra Finland.

Jag har i den här avhandlingen undersökt orsakssamband som kunde förklara varför handboll stannat på ett så geografiskt litet område och varför sporten främst utövas av finlandssvenskar längs den södra kustremsan. Jag har kunnat konstatera att den främsta orsaken till det geografiskt sett lilla utbredningsområdet är att sporten spreds vid en dålig tidpunkt, eftersom det agrara Finland inte hade möjlighet att bygga hallar som krävdes för handbollsspel. Möjligtvis hade situationen varit en annan om sporten spritts innan kriget eller om sporten idag skulle komma till landet. Det jag däremot inte lyckats svara på är varför handboll idag främst utövas av finlandssvenskar. Jag har i avhandlingen fastställt att majoriteten av medlemsföreningarna under 1940-talet var finskspråkiga och att förhållandet förändrades under 1950-talet då de svenskspråkiga föreningarna blev fler. Orsaken till att de finska föreningarna samtidigt minskade i antal har jag inte lyckats reda ut och jag kan heller inte utgående från materialet svara på varför språkfördelningen idag ser ut som den gör.

Att undersöka idrottsgrenars framgång och orsakerna till dem anser Johnny Wijk vara en viktig uppgift inom den idrottshistoriska forskningen. Jag anser att det är minst lika viktigt att studera bristen på framgång vilket jag gjort i den här avhandlingen. Jag anser att det finns ett behov av fortsatta fördjupningar i språkfördelningen i handbollsutövandet samt en fortsatt undersökning av 1960-, 1970- och 1980-talen för en bättre förståelse av handbollens fortsatta låga spridning. Jag har i avhandlingen behandlat ekonomiskt svåra tider i Finlands historia och utgående från det förklarat handbollens dåliga spridning under de första decennierna. Det förklarar ändå inte varför sporten under senare år inte lyckats sprida sig. En rejäl kampanj bland gymnastiklärarna vore kanske rätt väg att gå eftersom jag i avhandlingen kunnat klargöra ett samband mellan gymnastikundervisning och nationell framgång. I övrigt anser jag att forskning av övriga sporter som inte lyckats sprida sig vore önskvärd. Jag håller även med Wijks påstående att det är viktigt för idrottshistoria som forskningsgren att undersöka framgångsrika idrottsgrenar, och det finns det ju många av i Finland.

## **Käll- och litteraturförteckning**

### **Förkortningar**

FIA	–	Finlands Idrottsarkiv
FHF	–	Finlands Handbollsförbund
SVUL	–	Suomen Voimistelu- ja Urheiluliitto
AIF	–	Arbetarnas Idrottsförbund
SVULA	–	SVUL:s arkiv
AIA	–	AIF:s arkiv

### **Otryckta källor**

Finlands idrottsarkiv, Helsingfors (FIA)

Finlands handbollsförbunds arkiv (FHF)

Protokoll för förbundsmöten 1941 – 1960

Förbundsstyrelsens protokoll 1941 – 1960

Verksamhetsberättelser 1941 – 1960

Inkomna brev 1941 – 1960

Skickade brev 1941 – 1960

Distriktens protokoll 1941 – 1960

Handbollens samarbetskommitté 1944 – 1955

Arbetarnas idrottsförbunds arkiv (AIA)

Verksamhetsberättelser 1920 – 1960

Suomen Voimistelu- ja Urheiluliittos arkiv (SVULA)

Verksamhetsberättelser 1920 – 1960

## Tryckta källor

Tidningar:

Hufvudstadsbladet 1936 –1959

Idrottsbladet 1936 – 1947

Sportpressen 1945 – 195.

Västra Nyland 1952

Suomen käsipalloliitto – *Suomen käsipalloliiton hyväksymät sisäkäsipallopelin pelisäännöt* (Helsinki 1945).

Työväen urheiluliiton kulkaisuja – *Palloiluleikkejä; koripallo, käsipallo, rajapallo* (Helsinki 1924).

Väänänen, Oskari – *Käsipallo* (Helsinki 1931).

## Elektroniskt material

Finlands handbollssida – <http://users.abo.fi/jbacklun/handbswe.htm>

En handbollsresa i tid och rum – [http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar\\_svenska.pdf](http://www.finnhandball.net/images/pdf/70ar_svenska.pdf)

Wikipedia Ice Hockey – [http://en.wikipedia.org/wiki/Ice\\_hockey](http://en.wikipedia.org/wiki/Ice_hockey)

Finlands handbollsförbund – <http://www.finnhandball.net>

Wikipedia Basketball –

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Basketball\\_court\\_dimensions.png](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Basketball_court_dimensions.png)

Karhun Pojat – [http://www.karhunpojat.fi/seuran\\_esittely/historia](http://www.karhunpojat.fi/seuran_esittely/historia)



## Litteratur

- Andersson, Torbjörn, *Kung fotboll: den svenska fotbollens kulturhistoria från 1800-talets slut till 1950*, (Stockholm 2002).
- Arponen, Antti O, *Sadan vuoden LIITO – Liikunnan ja Terveystiedon Opettajat ry. 1912–2012*, (Helsinki 2012).
- Björkman, Ingmar, *Svenska Finlands Idrottsförbund 1912–1987*, (Helsingfors 1987).
- Carlsson, Claes (red.), *Handbollens historia, utveckling och framtid*, (Stockholm 1990).
- Ericsson, Christer, *Fotboll, bandy och makt – Idrott i brukssamhället*, (Stockholm 2004).
- Foucault, Michel, *Övervakning och straff*, (Lund 1987).
- Frykman, Jonas, *Dansbaneeländet*, (Stockholm 1988).
- Heikkinen, Antero, 'Promenadeja ja terveyskylpyjä', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 43–61.
- Heikkinen, Antero, 'Voimistelun läpimurto', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 65–80.
- Hellspong, Mats, *Den folkliga idrotten*, (Stockholm 2000).
- Hentilä, Seppo, *Suomen työläisurheilun historia I*, (Hämeenlinna 1982).
- Hentilä, Seppo, *Suomen työläisurheilun historia II*, (Hämeenlinna 1984).
- Immanen, Kalervo, Voutilainen, Touko (toim.), *Jumpasta tiedekunnaksi – suomalainen voimistelunopettajakoulutus 100 vuotta*, (Helsinki 1982).
- Kanerva, Juha, Tikander, Vesa, *Urheilulajien synty*, (Helsinki 2012).
- Kleemola, Irja, *Naisliikunta 100 vuotta*, (Keuruu 1996).
- Kotkas, Kallio (toim.), *Suomen voimistelu- ja urheiluliitto SVUL 1900-1960*, (Helsinki 1960).
- Kärkkäinen, Pekka, 'Voimainkoetuksia ja kisailuja', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 19–42.
- Laine, Leena, 'Urheilu valtaa mielet', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 101–131.
- Laine, Leena, 'Suomi huippu-urheilun suurvaltana', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 215–233.
- Laitinen, Erkki, *Pesäpallo – kansallispeli 60 vuotta*, (Saarijärvi 1983).

- Lindroth, Jan, *Idrottens väg till folkrörelse: studier i svensk idrottsrörelse till 1915*, (Uppsala 1974).
- Meinander, Henrik, *Towards a bourgeois manhood : boys' physical education in Nordic secondary schools 1880-1940*, (Helsinki 1994).
- Meinander, Henrik, 'Warpaille y-lös! Kyykkyyn a-las', *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992), s. 81–99.
- Pihlaja, Juhani, *Palloilun SM–Kilpailut*, (Vammala 2005).
- Pyökkönen, Teijo (toim.), *Suomi uskoi urheiluun – Suomen urheilun ja liikunnan historia*, (Helsinki 1992).
- Saarinen, Erkki, 'Käsipalloilu', *Urheilumme kasvot 3*, toim. Risto Rantala, Markku Siukonen, Seppo Tukiainen, (Jyväskylä 1973), s. 915 – 985.
- Salimäki, Harri, *Isänmaan ja urheilu-uskon mies – Lauri Pihkala modernin urheiluaatteen esitaitelijana*, (Helsinki 2000).
- Slagstad, Rune, (*Sporten*) – *en idéhistorisk studie* (Oslo 2008).
- Stejskal, Maximilian, *Folklig idrott – en etno-sociologisk undersökning av den finlandssvenska allmogens manliga friluftsslekar, särskilt under sommarhalvåret, deras miljö och tradition i belysning av idrottens allmänna historiska förändringar och sociala betydelse*. (Helsingfors 1954).
- Stocke, Stig, 'Handboll', *Sporten i Focus 1*, (Stockholm 1967) s. 306 – 313.
- Tuhkunen, Yrjö, *Helsingin jalkapalloklubi 1907 – 1957*, (Helsinki 1957).
- Tuominen, Jaakko, *Suomen käsipalloliitto 1941–1961* (Vammala 1961).
- Vasara, Erkki, *Koritalkoot – puoli vuosisataa järjestäytyntä koripallourheilua Suomessa 1939–1989*, (Helsinki 1990).
- Vasara, Erkki, *Valkoisen Suomen urheilevat soturit – suojeluskuntajärjestön urheilu- ja kasvatustoiminta vuosina 1918 – 1939*, (Helsinki 1997).
- Wacklin, Matti, *Sydämenasiana Ilves*, (Tampere 2006).
- Wallén, Göran, *Suomen käsipalloliitto 1941–1981* (Helsinki 1981).
- Westerholm, Kurt, *BK-46 1946–1986 40 år*, (Karis 1986).
- Wijk, Johnny, 'Det svenska "golf- och tennisundret"', *Idrott historia och samhälle*, (Stockholm 2007) s. 32–59.

Wijk, Johnny, *Idrott, krig och nationell gemenskap : om riksmarscher, fältsport och Gunder Hägg-feber*, (Stockholm 2005).

Wijk, Johnny, 'Idrott, ungdom och "dansbaneelände" – om den svenska idrottsrörelsens engagemang som ungdomsfostrare på 1940-talet', *Idrott historia och samhälle*, (Stockholm 2001) s. 85–111.

Wikberg, Karin, *Amatör eller professionist? – Studier rörande amatörfrågan i svensk tävlingsidrott 1903 – 1967*, (Stockholm 2005).